

Riksdagens protokoll

1985/86:48

10 december 1985

Protokoll
1985/86:48

Debatter m. m.

Tisdagen den 10 december

Nyskollag m. m.	5
Åtgärder mot våldsskildringar i videogram	27
Nordisk företagsform för sjöfartssamverkan	44
Socialförsäkringsfrågor	51
Arbetskadeförsäkringen m. m.	57
Naturvård	69
Krigsmaterielindustrin	79
Den statliga personalpolitiken	94
Meddelande om interpellationer	
1985/86:83 av Gunnar Biörck i Värmdö (m) om reglerna för beskattning av förmåner från släktingar	110
1985/86:84 av Kenth Skårvik (fp) om åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten i norra Bohuslän	110
Meddelande om frågor	
1985/86:277 av Leif Marklund (s) om regeringsprövningen av vissa industrianläggningar	111
1985/86:278 av Sylvia Pettersson (s) om socialbidrag för fack- föreningsavgifter	111
1985/86:279 av Bengt Harding Olsson (fp) om invandrapoliti- ken	111
1985/86:280 av Ylva Annerstedt (fp) om förbud mot arbete med asbest vid gymnasieskolans fordonstekniska linjer	112
1985/86:281 av Ralf Lindström (s) om torskfisket i Östersjön	112
1985/86:282 av Carl-Hugo Hamilton (m) om villkoren för att få disponera vissa exportdepositioner	112
1985/86:283 av Birger Rosqvist (s) om sysselsättningen i Mönsterås, Högsby och Oskarshamns kommuner	112
1985/86:284 av Karin Israelsson (c) om ökad rättssäkerhet för häktade	113
1985/86:285 av Erik Holmkvist (m) om godstrafiken på järn- vägssträckan Karungi-Övertorneå	113
1985/86:286 av Karl Boo (c) om ersättning till konstnärer för utställningsverksamhet	113

Prot. 1985/86 48	1985/86:287 av Kjell Johansson (fp) om preliminärskatteuttaget för lantbrukare	114
	1985/86:288 av Kenth Skårvik (fp) om inresetillstånden för släktingar till i Sverige bosatta utlänningar	114
	1985/86:289 av Stina Eliasson (c) om förbättrade arbetsförhållanden för arkivmyndigheter	114
	1985/86:290 av Margareta Mörck (fp) om åtgärder för att öka tillgången på sjuksköterskor	115
	1985/86:291 av Viola Claesson (vpk) om förenligheten av vissa uppdrag	115
	1985/86:292 av Lars-Ove Hagberg (vpk) om den fackliga veto-rätten vid entreprenad	115
	1985/86:293 av Bertil Jonasson (c) om SJ:s godsfrakter till och från Hagfors	115
	1985/86:294 av Jens Eriksson (m) om arbetsförhållandena vid havsfiskelaboratoriet i Lysekil	116
	1985/86:295 av John Andersson (vpk) om redovisningen av förekomsten av cancer hos skogsarbetare	116

Avgjorda ärenden

Tisdagen den 10 december

Utbildningsutskottets betänkande

1985/86:6 Ny skollag m. m.	5
------------------------------------	---

Konstitutionsutskottets betänkanden

1985/86:11 Åtgärder mot våldsskildringar i videogram m. m.	5
1985/86:6 Vissa frågor rörande säkerhetsskyddet i riksdagen	43

Skatteutskottets betänkande

1985/86:15 Ändring i lagen med tulltaxa	43
---	----

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1985/86:9 Avgiftsuttag till försäkringen för tilläggs pension	43
---	----

Lagutskottets betänkanden

1985/86:8 Vissa frågor beträffande testamente	44
1985/86:9 En nordisk företagsform för sjöfartssamverkan	44

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1985/86:3 Vissa socialförsäkringsfrågor	44
1985/86:4 Arbetsskadeförsäkringen m. m.	44

Justitieukskottets betänkande

1985/86:6 Trafiknykterhetsbrotten	44
---	----

<i>Kulturutskottets betänkande</i>	
1985/86:8 Kulturminnesvård m. m.	69
<i>Jordbruksutskottets betänkande</i>	
1985/86:10 Naturvård	69
<i>Näringsutskottets betänkande</i>	
1985/86:6 Ökad civil produktion inom krigsmaterielindustrin	79
<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
1985/86:6 Den statliga personalpolitiken	94

Prot.
1985/86
48

Tisdagen den 10 december

Kl. 10.00

Ny skollag m. m.

1 § Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

2 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1985/86:1-3

Skatteutskottets betänkanden 1985/86:8-11 och 18

Kulturutskottets betänkanden 1985/86:9 och 10

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:8

Bostadsutskottets betänkanden 1985/86:3-8

3 § Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1985/86:6 om ny skollag m. m. (prop. 1985/86:10) och

konstitutionsutskottets betänkande

1985/86:11 om åtgärder mot våldsskildringar i videogram m. m. (prop. 1984/85:116).

Anf. 1 TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkande 6 och konstitutionsutskottets betänkande 11 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså utbildningsutskottets betänkande 6 om ny skollag m. m.

Ny skollag m m.

Anf. 2 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! I detta betänkande från utbildningsutskottet behandlas bl. a. regeringens förslag till ny skollag. I fråga om en del av förslagen i propositionen har vi moderater avvikande meningar, som vi framfört i motion 1985/86:58. Eftersom vi inte fått gehör för våra förslag i utskottet, har vi tvingats att reservera oss till förmån för dem. Jag skall nu kommentera våra reservationer.

Det är ett faktum att den allmänna skolan har en dominerande ställning i dagens samhälle. Därför är det viktigt att elevernas rätt till informationsfri-

het framhålls och säkerställs. Vi anser att det vore värdefullt med en ny paragraf i skollagen, som hänvisar till grundlagens regler om informationsfrihet i 2 kap. regeringsformen.

Utskottsmajoriteten framhåller att ifrågavarande regler också omfattar barn och ungdom och avstyrker motionen. Det är ett märkligt ställningstagande, tycker vi. Vårt förslag strider inte mot något annat förslag. Ett sådant tillägg i skollagen skulle inte vara till skada för vare sig politiker, skolledare eller lärare, utan tvärtom vara en påminnelse om vad som gäller i ett dokument som är mer lättillgängligt än grundlagen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation 1.

I propositionen föreslås också ändringar i sammansättningen av länskolnämnderna. Förslaget innebär att landstingen, liksom nu, skall utse fem av ledamöterna och suppleanterna för dem. Därutöver föreslås att länskolnämnderna skall ha sex ledmöter, av vilka fyra – liksom deras suppleanter – skall utses av regeringen efter förslag av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Övriga två jämte suppleanter skall utses av länsstyrelsen.

Nu är det att märka att länskolnämnden har uppgifter som innebär myndighetsutövning. Vi moderater har den bestämda uppfattningen, att det är olämpligt att nämndens ledamöter utses på ett sådant sätt att de förutsätts i första hand företräda sina uppdragsgivares intressen. Sådana korporativa inslag hör inte ihop med myndighetsutövning. Av vem skall det politiska ansvaret utkrävas med den föreslagna sammansättningen?

Vi accepterar inte förslaget att utöka representationen för arbetslivet. Vi anser att representationen för såväl arbetstagare som arbetsgivare helt bör utgå ur länskolnämnderna.

Ett samarbete mellan skolmyndigheter och arbetsliv är naturligtvis angeläget, men ett sådant samarbete torde bli långt mer fruktbart genom informella överläggningar och genom information om arbetsmarknadens förändringar än genom en fast knuten representation av valda representanter i de styrelser där besluten fattas. Jag yrkar bifall till reservation 2, som vi tillsammans med folkpartiet har fogat till betänkandet.

Herr talman! Enligt förslaget till ny skollag tas möjligheterna till vartannatårsintagning bort. Som skäl för det anförs att ingen elev skall tvingas skjuta upp sin skolgång och därmed gå miste om rätten att enligt nuvarande lag börja skolan vid sju års ålder.

Utskottet erinrar om att möjligheterna till vartannatårsintagning härrör från 1919 års undervisningsplan och att vartannatårsintagningen inte har använts under senare tid. Därmed menas efter vad jag har förstått de senaste 10–15 åren.

Vi moderater anser att möjligheten skall finnas kvar. Även om vartannatårsintagning inte har tillämpats under lång tid finns det inte anledning att avskaffa betämmelsen om möjligheten att tillämpa den.

Det är väl ganska naturligt att det i de tider vi har haft med ökande barnantal inte har varit aktuellt att använda vartannatårsintagning. Men utskottsmajoriteten vet lika väl som vi reserverar att bilden nu är annorlunda. När antalet nybörjare sjunker kan det vara värdefullt för en del kommuner att som en sista utväg för att behålla en skola i glesbygd använda sig av möjligheten till vartannatårsintagning.

Utskottsmajoriteten avvisar vårt förslag med hänvisning till vad som har anförts i propositionen om rätten att börja skolan vid sju års ålder.

Vi anser för vår del att det är ett konservativt synsätt. Varför inte t. ex. låta en kommun få bibehålla en glesbygdsskola genom att ett år ta in både sex- och sjuåringar? Vi anser att man inte centralt skall resa några hinder för det. Jag yrkar bifall till reservation 5, där vårt förslag är att barn skall kunna beredas plats i det allmänna skolväsendet ett år tidigare än vad lagen i dag föreskriver om skolpliktens inträdande.

Herr talman! Låt mig därefter gå över till den absolut allvarligaste invändning som vi moderater har mot förslaget till ny skollag. I förslaget sägs att grundskolan, dvs. även högstadiet, skall innebära "en i huvudsak gemensam studiegång". I det tidigare stadgandet om innehållet i grundskolan finns det inte några sådana målangivelser.

Vi moderater motsätter oss bestämt den förändring som regeringen förordar. Det är ju i verkligheten precis tvärtom; det är angeläget att skolan tillmötesgår eleverna och lämnar större utrymme för personliga val. Vi har i flera parti- och kommittémotioner utvecklat vår syn på hur skolan skall utformas för att ge varje elev möjlighet att på bästa sätt utveckla sina egna anlag och intressen. Det är bara några veckor sedan vi senast debatterade detta i kammaren.

Utskottsmajoritetens argumentation för ett bifall till propositionens lagtext är faktiskt häpnadsväckande. Först ställer man helhjärtat upp på den i huvudsak gemensamma studiegången. Men samtidigt argumenterar man för vårt krav genom att framhålla vad som står i läroplanen, jag syftar på det bestämda uttalandet om en individualiserad undervisning. I utskottsmajoritetens skrivning anförts t. o. m. på s. 12 som argument för avslag på vårt motionskrav om att det i skollagen skall skrivas in att "grundskolan skall utveckla varje elevs egenskaper och förutsättningar" att det i läroplanen sägs att "individualisering måste så långt det är praktiskt möjligt få präglade arbetet".

Förlåt, herr talman, men måste det inte vara så att riksdagens beslut om skollagen säger samma sak som läroplanen? Det är beklagligt att utskottsmajoriteten ställer upp på regeringens lagförslag, som innebär en förändring i sak i riktning mot en mer likriktad skola, något som definitivt inte ligger i elevernas intresse och något som inte på det bästa sättet gagnar deras utveckling till harmoniska människor och goda samhällsmedborgare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 7.

Bästa tänkbara utbildning skall erbjudas varje elev. Då är det viktigt att den enskilde eleven ges möjlighet att välja skola. Vi har i andra sammanhang framfört hur vi anser att detta skall kunna förverkligas genom ett likvärdigt statsbidrag till allmänna och fristående skolor.

Elever och föräldrar skall ha rätt att välja skola. Det är en grundläggande fri- och rättighetsprincip som vi i Sverige har anslutit oss till. Rätten att välja skola skall emellertid enligt vår mening inte begränsas till en rätt att välja mellan det allmänna skolväsendet och skolor utanför detta utan också inbegripa rätten att välja skola inom det allmänna skolväsendet.

I propositionen kan man finna tankegångar som går ut på att en sådan strävan är angelägen, men statsrådet vill återkomma med närmare föreskrif-

ter i en kommande skolförordning. Det ger anledning till oro, för ingenting sägs i propositionen om i vilken utsträckning regeringen är beredd att ge eleverna valmöjligheter. Det sägs bara att elevernas önskemål skall nämnas som särskild faktor – underförstått bland alla andra – i de föreskrifter som regeringen avser att meddela.

Vi moderater anser att elevernas rätt att välja skola uttryckligen skall slås fast. Vårt sedan länge kända krav har stöd i regeringens i höst avgivna regeringsförklaring där det framhålls: "Möjligheterna för den enskilde att påverka innehållet i den offentliga verksamheten bör ökas, liksom möjligheterna att inom den offentliga sektorn välja t. ex. daghem, skola och läkare." Men när det kommer till ett förverkligande av påstådda intentioner, då ställer socialdemokraterna inte upp!

Vi moderater anser att elever och föräldrar skall ges ökade möjligheter att själva välja skola även inom det kommunala skolväsendet. Rätten skall kunna begränsas endast av starka skoladministrativa skäl. Utgångspunkten skall vara att så långt det är möjligt tillgodose föräldrars och elevers önskemål.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 11.

Anf. 3 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! I fråga om den nu aktuella propositionen om ny skollag vill jag kommentera ett par punkter där folkpartiet har antingen reserverat sig eller avgivit ett särskilt yttrande.

Den första punkten gäller sammansättningen av länskolnämnderna. I propositionen föreslås att de skall ha elva ledamöter, varav fem skall väljas av landstinget, fyra utses av regeringen och representera arbetsmarknadens parter samt två utses av länsstyrelsen. Detta förslag innebär att det korporativa inslaget förstärks med två ledamöter, dvs. att intressorganisationer som det inte kan utkrävas politiskt ansvar av blir starkare.

I likhet med övriga delar av statsförvaltningen har länskolnämnden uppgifter som innebär myndighetsutövning. Därför anser vi att det är olämpligt att nämndens ledamöter utses på ett sådant sätt att de företräder sina uppdragsgivares intressen i första hand. Det gäller medlemmar i arbetsgivar- eller arbetstagarorganisationer. Enligt folkpartiets mening hör sådana korporativa inslag inte ihop med myndighetsutövning.

Det är självklart och angeläget att skolväsendets myndigheter noga följer utvecklingen i arbetslivet både när det gäller dess långsiktiga förändring och när det gäller lokala och regionala inslag, behov och förändringar. I en skola som ständigt förändras och stärker banden med arbetslivet, där samarbetet ständigt utvidgas och fördjupas, är detta självklart. Det är också naturligt att skolväsendets myndigheter har nära kontakter med företrädarna för både arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer.

Ett sådant samarbete kräver emellertid inte att dessa organisationer är representerade i styrelser där beslut om skolan och skolväsendet fattas.

Vi anser därför att representationen för arbetsmarknadens parter i stället för att utökas, som föreslås i propositionen, helt bör upphöra. Nämnderna bör således enligt vår uppfattning bestå av fem ledamöter och suppleanter som utses av landstinget eller i förekommande fall av kommunfullmäktige

samt två ledamöter och suppleanter som utses av länsstyrelsen. Jag yrkar därför bifall till reservation 2, som vi har avgivit tillsammans med moderaterna.

Jag vill också yrka bifall till reservation 8, som behandlar elevs önskemål i fråga om högstadiundervisning i en grannkommun. Ett konkret exempel är att grannkommunen anordnar en tillvalskurs som inte finns i elevens egen kommun. I ett sådant fall anser vi det vara självklart att elevens önskemål skall kunna tillgodoses, om det inte finns mycket tungt vägande skoladministrativa skäl emot detta. En sådan ordning är inte nu inskriven i lagförslaget, vilket vi anser vara en brist.

Folkpartiet har också två särskilda yttranden. Det ena berör skolpliktens inträde. Vi har tagit ställning för ett tidigareläggande av skolplikten till sex år. Skälen härtill utvecklade jag nyligen ganska utförligt vid en debatt här i kammaren, och jag skall inte nu upprepa dem.

Det andra särskilda yttrandet berör befrielse från religionsundervisning. I dag skall befrielse alltid medges från undervisning i religionskunskap, om eleven tillhör ett trossamfund som har regeringens tillstånd att i skolans ställe ordna sådan undervisning och om eleven kan visa att han eller hon deltar i denna. I vår motion anför vi att sådan befrielse inte längre är nödvändig. Bakgrunden är att religionsundervisningen i dag enligt läroplanen skall vara objektiv och ge eleverna kunskaper om och insikt i alla de stora religionerna. Religionsundervisningen har därmed kommit att bli ett led i ansträngningen att genom information i skilda etiska, kulturella och religiösa förhållanden öka elevernas förståelse för och tolerans beträffande företeelser som kan verka främmande.

En sådan förståelse och en sådan tolerans är mycket viktiga i det multikulturella samhälle som finns i Sverige i dag. En religionsundervisning för alla är också ett sätt att ge de barn som växer upp i landet en gemensam referensram. En sådan gemensam ram skulle vara ett verksamt inslag i strävandena att överbygga de kulturskillnader som kommer att vara en realitet i allt fler kommuner i och med att vårt flyktingmottagande har fått en ny organisation.

Sverige har emellertid ratificerat den europeiska konventionen om skydd för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, i vilken sägs att vi alltid skall medge befrielse från religionskunskap. Därför måste vi konstatera att förutsättningar inte finns för att kräva att grundskolans undervisning i religionskunskap skall vara ett ämne för samtliga elever.

Herr talman! Med detta vill jag alltså yrka bifall till reservationerna 2 och 8.

Anf. 4 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! De här debatterna som vi för i kammaren fyller flera viktiga uppgifter, dels att ge partierna tillfälle att redovisa sina ståndpunkter, vilket inte är minst viktigt i de fall då vi har skiljaktiga meningar, dels att ge oss tillfälle att försöka klara ut en del frågor som eljest skulle lämnas obesvarade. Detta är inte minst viktigt för dem som så småningom skall tillämpa de beslut som blir följden av de ställningstaganden som vi här gör. Därför är jag särskilt glad över att statsrådet Bengt Göransson finns med i kammaren i dag, så att vi

kan få hjälp med att rätta ut en del av de frågetecken som det inte har varit möjligt att få uskottsmajoriteten att ge nöjaktiga förklaringar till.

Jag skall börja med att kommentera ett par av våra reservationer och skall först ta upp reservation 6, som handlar om det kommunala uppföljningsansvaret. Vi har i dag en ordning som innebär att kommunerna, för de ungdomar mellan 16 och 18 år som av någon anledning väljer att inte söka till gymnasieskolan eller inte kommer in i gymnasieskolan, ändå har ett uppföljningsansvar. Detta kommunala ansvar har man valt att tillgodose på litet olika sätt. I vissa kommuner har det byggts upp fristående ungdomscentra, som utöver uppföljningsansvaret har tagit på sig en lång rad andra arbetsmarknadspolitiska uppgifter. Därför har vi från centerpartiet tyckt att det är viktigt att slå fast att det är skolstyrelsen som har huvudansvaret och egentligen bör svara för hela den här verksamheten. Vi har nämligen den alldeles bestämda uppfattningen att huvudsyftet med det kommunala uppföljningsansvaret är att se till att alla ungdomar får en avslutad utbildning i någon form.

Jag skulle vilja ställa frågan till statsrådet Bengt Göransson om han i sin egenskap av skolminister inte ser en viss fara i att det på det här sättet nära nog byggs upp ett parallellskolesystem till den vanliga gymnasieskolan, där man inte kan vara alldeles övertygad om att syftet är det jag nyss angav, dvs. att ge ungdomarna en avslutad utbildning, utan kanske fastmer att sysselsätta dem över en viss åldersgräns, där det är någon annan som tar över ansvaret. Jag skulle gärna vilja ha ett svar på den frågan.

Vi har sedan i reservation 8 tagit upp den fråga som också Ylva Annerstedt har kommenterat, dvs. möjligheten för en elev att göra ett tillval till sin högstadioundervisning i någon annan kommun. Om det i grannkommunen finns ett tillval som inte finns i den egna kommunen bör det – det sägs också i propositionen – föreligga en viss möjlighet för eleverna att välja ett sådant ämne. Men, säger man, det skall finnas särskilda skäl, och det räcker inte med elevens eget intresse. Då måste min fråga till statsrådet bli: Vad är det för särskilda skäl därutöver, om inte just elevens eget intresse att skaffa sig de här kunskaperna vilka tillvalskursen kan ge, som är avgörande? Självfallet kan man inte vid alla tillfällen och till varje pris tillgodose sådana önskemål, men det bör åtminstone i första hand vara elevens intresse som är avgörande – och om det är möjligt skall önskemålen också tillgodoses.

Här vänder man på det på något konstigt sätt och säger att det skall finnas särskilda skäl utöver elevens eget intresse. Jag skulle mycket gärna vilja veta vad det i så fall kan vara för särskilda skäl.

Sedan skall jag gå över till den allra viktigaste frågan, nämligen den som hänger samman med länskolnämndernas sammansättning. Det är, som de föregående talarna också har sagt, en mycket viktig principiell fråga. Man vill förstärka det korporativa inslaget i länskolnämndernas styrelser, i stället för att gå motsatta vägen, som vi från centerpartiet har förordat – som i alla andra länsmyndigheter. Vi har helt förtroendevalda styrelser i länsstyrelsernas lekmanstyrelser. Vi har helt förtroendevalda styrelser i utvecklingsfonderna. Vi tycker att det vore naturligt att man också när det gäller länskolnämnderna lät landstingen välja samtliga elva ledamöter. Vi har inga invändningar när det gäller antalet ledamöter, men vi tycker att de skall väljas på de

grunder som jag nu här har angivit.

Vi har naturligtvis ingenting emot att de personer som sedan väljs representerar eller har sin förankring i exempelvis LO, att de är lärare, skolledarer eller direktörer – eller vad de nu kan ha för profession. Det är inte det viktiga, utan det är att de får sina mandat av politiska partier, så att man sedan också kan utkräva ett politiskt ansvar av styrelsen i fråga. Med den sammansättning som majoriteten nu föreslår och uppenbarligen kommer att driva igenom kommer partsrepresentanterna att ha majoritet i styrelsen. Det kommer att finnas fem förtroendevalda ledamöter och sex ledamöter som är utsedda på annat sätt. Det kommer alltså fortsättningsvis att vara helt omöjligt att av länskolnämndens styrelse utkräva ett politiskt ansvar.

När vi reser invändningar mot denna ordning svarar man: Naja, det är ju numera rätt litet av myndighetsutövning i länskolnämndernas styrelse. Dessutom finns det ju jävsregler – dessa ledamöter får alltså inte vara med och fatta beslut som de kan påverka i sin egenskap av företrädare för en intresseorganisation. Då kan man fråga sig: Varför skall de då vara med i styrelsen?

Kvar finns att vi naturligtvis skall fortsätta att bygga upp den samverkan som vi skall ha med arbetsmarknadens parter. Då använder man sig från utskottsmajoritetens sida av en något konstig argumentation, och det skulle vara intressant att höra vad Helge Hagberg har att säga om den. Man säger att det inte är minst viktigt med samråd om utbildningsutbudet mellan utbildningsanordnare i länet. Men de olika utbildningsanordnarna i länet det är ju gymnasieskola, komvux, arbetsmarknadsutbildning, högskola, folkhögskola, och kanske någon ytterligare. Vad är det som gör det speciellt motiverat att ha ytterligare två partsrepresentanter i länskolnämndens styrelse för detta? Det som är viktigt är ju samverkan med arbetslivet, samverkan med parterna på arbetsmarknaden för att utröna vilken typ av utbildningar, vilken omfattning på olika utbildningar man skall ha. Denna samverkan blir inte vare sig radikalt annorlunda eller mer omfattande därför att de två partsrepresentanter som i dag finns i styrelsen fortsättningsvis ersätts med fyra partsrepresentanter, om man samtidigt skrotar de regionala planeringsråden, vilket ju blir en automatisk följd av detta. Det är vår andra invändning.

När utskottsmajoriteten dessutom säger att man inför kommande överväganden beträffande den statliga skoladministrationen kan behöva göra en allsidig prövning av länskolnämndens styrelses sammansättning, kan man fråga sig: Varför har man då så förtvivlat bråttom, att man inte kan avvakta den tidpunkten utan t. o. m. genomför den här delen av skollagens förändring ett halvår tidigare än de andra förändringarna? Det måste finnas något annat skäl bakom än det man här utger sig för att ha.

Vi tycker alltså att det är viktigt att länskolnämndernas styrelse får den sammansättning som jag har redovisat och att man samtidigt behåller de regionala planeringsråden. Det är faktiskt där man har ett forum för samverkan med arbetsmarknadens parter.

Om majoritetens förslag går igenom, vilket är ganska uppenbart att det gör, kommer planeringsråden att försvinna. Hur mycket man än säger att det ankommer på varje länskolnämnd att själv fatta beslut om det sätt på vilket

man vill organisera sin verksamhet, så är det ändå alldeles uppenbart att planeringsråden inte kommer att finnas kvar per den 1 juli nästa år. Min fråga till skolministern är: Kommer länskolnämnderna att få motsvarande resurser i fortsättningen, resurser för utbildning av handledare ute på arbetsplatserna, resurser för fortbildning av sina egna ledamöter, resurser för att också fortsättningsvis ha anställda regionala SSA-sekreterare? Eftersom detta är en försöksverksamhet som nu upphör, försvinner naturligtvis resurserna, om man inte fattar beslut i annan ordning. Enligt vår mening – och den har vi också framfört i reservation nr 4 – bör de nuvarande regionala SSA-sekreterarna fortsättningsvis ingå i länskolnämndens ordinarie organisation.

När vi var i färd med att fatta detta beslut förde majoriteten så sent som vid justeringstillfället in en ny formulering i texten: "I vad gäller planeringsråd för samverkan mellan skola och arbetsliv vill utskottet erinra om att det i varje kommun finns lokala planeringsråd och i varje län försöksvis regionala planeringsråd."

Vidare säger man: "Varje kommun och länskolnämnd bör få utforma sin samverkan med arbetslivet på det sätt som den finner lämpligast." Då måste jag fråga den som känner sig manad att svara – jag vet inte om det är Helge Hagberg eller statsrådet: Avses med detta att de lokala planeringsråden, som varje kommun enligt skolförordningen i dag är skyldig att ha, också skall försvinna? I så fall borde man väl från majoritetens sida litet klarare ge uttryck för att det här är en formell beställning till regeringen om en ändring av skolförordningen. Denna fråga är oerhört viktig för kommunerna, som alltså måste få kännedom om hur det förhåller sig. Kommunerna skall ju nominera och välja ledamöter till de lokala planeringsråden för den närmaste treårsperioden. Men de vet inte om regeringen har för avsikt att avskaffa den förordning som säger att det skall finnas planeringsråd.

Vad säger man från moderata samlingspartiets och folkpartiets sida?. Även ni har ju aningslöst ställt upp på formuleringen i fråga. Visserligen har ni rest invändningar när det gäller länskolnämndens sammansättning, men ni säger ingenting om vare sig de regionala eller de lokala planeringsråden. Skall vi fortsättningsvis inte ha lokala planeringsråd heller i kommunerna? Leder inte det i sin tur till samma ställningstagande som det som gäller länskolnämndens styrelse – dvs. för att kompensera bortfallet av planeringsråden plockas partsrepresentanter in i styrelsen? Skall även arbetsmarknadens parter ha partsrepresentanter i de lokala skolstyrelserna fortsättningsvis? Det måste ju bli konsekvensen av ett sådant här resonemang.

Än mera motsägelsefullt framstår resonemanget om man studerar direktiven beträffande utbildningsdepartementets översyn av de gymnasiala yrkesutbildningarna. Av den skrivelsen framgår att arbetsgruppen hade att pröva ett antal frågor. Bl. a. säger man:

"Utifrån tillgängliga redovisningar av erfarenheter av yrkesrådets verksamhet samt från de lokala och regionala samarbetsorganen för skola-arbetslivsfrågor bör arbetsgruppen analysera formerna för samarbetet mellan skolan och arbetslivet och lägga fram de förslag till förändringar som behövs."

Någon gång vid årsskiftet kommer arbetsgruppen att lägga fram sina

förslag, men då har en majoritet redan avskaffat de regionala planeringsråden – och uppenbarligen även de lokala planeringsråden. Då kan man fråga sig: Varför ger man sådana direktiv, om man inte har djupare avsikter än som framkommit här?

Herr talman! Det finns alltså en lång rad frågetecken med anledning av detta betänkande. Jag skall dock avsluta mitt anförande med att göra en liten liten randanmärkning till det som Birgitta Rydle sade om elevintagning vartannat år. Jag kan nämligen inte frigöra mig från uppfattningen att ett sådant resonemang är en intellektuell kullerbytta. Det skulle vara mycket bra om Birgitta Rydle i ett kommande inlägg ville tala om hur det kan bli fler barn i en skola – vare sig denna är stor eller liten – om eleverna tas in vartannat år i stället för varje år. Jag kan i varje fall inte inse att det skulle bli någon skillnad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3, 4, 6 och 8.

Anf. 5 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Med viss längtan tänker man ibland tillbaka på 1960- och 1970-talen. Då fanns det en utvecklingsoptimism och expansion. Då lades grunden till utbildningssamhället som skulle omfatta alla, från förskoleåldern och till efter pensionen. Då fanns det pengar, trots att näringslivet redan krisade.

Ja, så uttryckte sig den nya ordföranden för Sveriges lärarförbund, Solveig Paulsson, när hon nyligen inledde förbundets kongress.

Nu har optimismen bytts i framtidspessimism av svartaste sort, sade Solveig Paulsson. Politikerna tror inte på framtiden. Nästan alla politiker vill skära i den offentliga sektorn.

Den nya skollag som vi nu diskuterar utgör ett ramverk för skolans verksamhet. Skollagen som sådan är mycket viktig. Men ännu viktigare är de medel som ställs till skolans förfogande och även den stämning och den arbetsatmosfär som präglar våra skolor.

Jag tror att samtliga ledamöter i utbildningsutskottet, som jag tillhör, kände sig mycket upplivade när vi i förra veckan besökte Botkyrka och några av kommunens skolor. Det var imponerande att se hur skolledning och personal med entusiasm grep sig an de dagliga problemen med att få skolan att fungera bra.

Vi besökte bl. a. Fittja, där mer än hälften av barnen kommer från invandrarfamiljer. Några av de beryktade limousinerna såg vi inte till på skolgården, herr talman, men i klassrummen kunde vi konstatera vilka fantastiska insatser som lärarna gör för att klara hemspråksundervisningen på ett otal språk, liksom undervisningen i svenska språket för invandrarbarnen.

En väl fungerande skola kräver ekonomiska resurser. Ingenting vore dummare och mer kortsiktigt än att skära ner skolans resurser. Den frågan får vi snart anledning att återkomma till.

Förslaget till ny skollag kan i sina huvuddrag accepteras av oss i vpk, men vi ser det som mycket väsentligt att elevernas rätt till fria skolmältider skrivs in i skollagen.

Formellt kan man naturligtvis, i likhet med utskottsmajoriteten, hävda att

maten inte har med utbildningen att göra. Utan ett hyggligt mål mat lär det emellertid inte vara möjligt att tillgodogöra sig ens den allra bästa form av undervisning. I dessa åtstramningens tider upplever vi nu i flera kommuner attacker mot de fria skolmåltiderna. I många fler kommuner skär man redan i dag ner på anslagen till skolmåltiderna, som ersätts med torftig bukfylia.

Det är därför som vpk yrkar att rätten till fria skolmåltider, som motsvarar minst en tredjedel av det dagliga näringsbehovet, skrivs in i skollagen. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservation nr 9. I denna reservation kräver vpk också att eleverna i gymnasieskolan utan kostnad skall ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra jämförliga hjälpmedel som behövs för utbildningen.

Jag efterlyser också en klar skrivning i den nya skollagen där det markeras att de psykiskt utvecklingsstörda skall ges den omvårdnad och den personal som är nödvändig för att de skall kunna tillgodogöra sig utbildningen. Vi har på den senaste tiden sett flera exempel på att principen om de utvecklingsstördas rätt till skolundervisning i praktiken inte alltid tillämpas. Det finns därför all anledning att den skrivs in i den nya skollagen. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 10.

Herr talman! Avslutningsvis några ord om ett par borgerliga reservationer. Moderaterna talar mycket vackert om att grundskolan skall utveckla varje elevs egenskaper och förutsättningar. Det är vi helt överens om. Men vi är inte med när avsikten är att komma åt den gemensamma studiegången och att ta steg tillbaka till det gamla klassamhällets segregerade skola. Det är vad Birgitta Rydler i praktiken eftersträvar, när hon talar ett nyspråk och kallar skolan för likriktad. Skolan är inte alls likriktad.

I andra borgerliga reservationer kritiserar korporativa inslag i fråga om länskolnämndernas sammansättning. Larz Johansson tog ganska utförligt upp frågan. Jag vill säga till skolministern, att denna kritik inte bör viftas bort utan tas på allvar.

Samverkan mellan skola och arbetsliv är viktig och nödvändig, men det är inte alls säkert att den samverkan bäst tillgodoses genom den föreslagna sammansättningen av länskolnämnderna. Därför bör, som utskottsmajoriteten framhåller, frågan prövas på nytt inom en ganska nära framtid. Tills vidare accepterar vi regeringens förslag.

Anf. 6 HELEGE HAGBERG (s):

Herr talman! Propositionen om den nya skollagen, vilken vi nu behandlar, har föranlett reservationer inom vad vi skulle kunna dela upp på områdena frihetsfrågor, länskolnämndernas sammansättning och planeringsrad, ett lagreglerat kostnadsansvar och liknande.

En stor del av de ambitioner vi har i vår skola går ut på att befria människan, så att hon enskilt och tillsammans med medmänniskor själv kan välja sitt liv. I Mål och riktlinjer säger vi att metoden skall bygga på demokrati. Elever skall arbeta i demokratiska former. All personal i skolan skall samverka med eleverna. Man skall i all konkretisering och fördjupning hävda helhetssyn, och ämnesgränser skall forseras.

Det finns mycket i regelsystemet som är konfliktartat och motsägande gentemot dessa mål. Elevernas närvaro- och lydndsplikt, lärarnas överva-

kande funktion, individuell betygsättning, sektoriserad syn på skolan, direktstyrande timplaner, arbetsavtal och behörighetsregler hämmar.

Den nu föreslagna skollagen är en fortsättning på ambitionerna att avreglera och flytta ut befogenheterna i själva verksamheten. Det regelsystem som skall komma då den här skollagen träder i kraft kommer att innebära ytterligare avtrappning av bestämmelser som nu är centralt utfärdade. Verksamheten själv skall finna former för samverkan skola, samhälle och arbetsliv. Planeringsråd eller annan form blir frivillig – huvudsaken är att kontakterna finns och utvecklas.

Det har aldrig heller förelegat någon risk för att elever skulle gå miste om mat i skolan. Det är inte lagreglerat när det gäller gymnasieskolan, men varför förpliktiga kommunerna med något som de visat sig själva känna stort ansvar för?

Beträffande omvårdnadsbehovet uttalas i lagen om särskolans mål att utbildningen så långt som möjligt skall vara lika grundskolans. Då behövs inga lagbestämmelser om hur detta skall gå till.

Länsskolnämndernas sammansättning skall på länsnivå, liksom i hela verksamheten, präglas av samverkan mellan utbildning och arbetsliv. Därför skall dessa mål i viktiga forum också ha inslag av kunniga företrädare för såväl utbildning som arbetsliv. Genom hela livet återkommer behovet av växling mellan utbildning och arbete. Vad är naturligare än att också länsskolnämnden får sin konkreta sammansättning med bl. a. företrädare från arbetslivet?

Låt mig återvända till frihetsfrågorna. Eleven skall själv välja skola, tycker en del. Själv tycker jag det vore viktigare att alla elever fick rätten att gå i den skola där kamraterna går. Mera flexibilitet på den punkten hoppas jag är möjlig. Men det finns specialintressen i utbildningen. Det kan gälla särskild pedagogisk inriktning. Vi har t. ex. estetiska inslag i någon skola, vi har specialkurser och specialgymnasier. Valet till dessa profilerade skolor skall vi kunna klara, utan att hela fältet av upptagningsområden skall behöva rivas upp. Individualisering skall präglade undervisningen genom tema, fria aktiviteter och tillvalskurser. Samverkan åstadkommer den bästa miljön för en hög kvalitet och för studiemotiverade elever.

I dag är det den 10 december, nobeldagen. Genierna på bestämda ämnesområden har flyttat fram mänskligt vetande. Vetandet vänder ibland blad i det mänskliga levernet. En gång kan det gälla atomkärnans delning, en annan gång en viktig medicinsk upptäckt. En litterär prestation öppnar vägen till nya upplevelser.

Skolan skall svara för kunskap i vid mening och till alla. Den skall ge den grundläggande baskunskapen. Eleven skall inte vara någon dator som håller alla kunskaper i minnet, men skolan skall dock ge baskunskaper. Därtill skall eleven kunna slå i källmaterial och i sin fostran känna en stark tillförsikt att tillsammans med andra se framtidsmål. Även om de målen ibland gäller himlastjärnor skall det mest vara fråga om att man i vardagslag och genom hela livet söker kunskaper och upplevelser. Har vi nått det resultatet i utbildningen så har vi fatt en sökande människa som tillsammans med medmänniskor, fri från många begränsningar är beredd att ta framtiden i sina händer och göra något bra av den.

Låt oss hylla nobelpristagarna. Men låt oss också hylla principen att alla elever skall ha kunskap och höga bildningsideal. Det behöver inte bli motsättningar mellan dessa mål. Vi är ibland oeniga om metoderna för att bäst klara dessa mål, och det är kanske i sig positivt för slutresultatet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet om ny skollag och avslag på de elva reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 7 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Helge Hagberg säger om vårt krav att eleverna själva skall få välja skola. att det bästa för eleverna är att de får gå i den skola där kamraterna går. Ja, det är just en av anledningarna till att vi kräver att eleverna skall få välja skola.

I slutet av sitt anförande talade Helge Hagberg också om att skolan skall ge baskunskaper, och så skall eleverna lära sig att slå i lexikon. Jag tycker faktiskt att skolan skall ge mer än så. Självfallet skall skolan ge baskunskaper. men vad vi moderater anser vara utomordentligt viktigt är att skolan därutöver ger varje elev möjlighet att utvecklas utifrån sin egen särart, utifrån de anlag och intressen som är specifika för varje individ. Jag tror, Helge Hagberg, att vi tyvärr har svårt att bli överens om den kollektivistiska syn på skolundervisningen som ni socialdemokrater har.

Anf. 8 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! "Befria människan", sade Helge Hagberg i sitt anförande. Det låter högstämt och vackert från en talarstol. men vad har det blivit av det när man ser till propositionen och i det sammanhanget sammansättningen av länskolnämnderna?

Att befria människan kan bl. a. innebära att människan skall ha rätt att påverka vem som skall besluta om för henne viktiga frågor. Vi bekänner oss i det här landet till en representativ demokrati. Det betyder att vi skall kunna utkräva ansvar av dem som företräder oss. Men det kan man ju inte avkräva representanter för arbetstagare och arbetsgivare som ingår i länskolnämnderna. tillsatta på regeringens förslag och företrädande bara sina speciella organisationer. Ändå sitter de där och skall besluta i en lång rad frågor som handlar om väldigt mycket mer än det som gäller just organisationernas intresseområden.

Nej. för oss är det självklart att vi tar bort representationen i länskolnämnderna för arbetstagare och arbetsgivare och utvecklar ett livligt och djupt samarbete på annat sätt med de här organisationerna. Det är då naturligt att man lokalt och regionalt bestämmer sig för vilka former som passar just den regionen eller kommunen bäst.

Herr talman! Det här sättet att överlämna beslutandet åt människor som inte kan avkrävas ett ansvar anser vi inte hör hemma i en representativ demokrati.

Anf. 9 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det gavs inte särskilt många besked i sak av Helge Hagberg, men det var kanske inte heller att vänta. Vi får hoppas att Bengt Göransson sa småningom hjälper till att räta ut en del av frågetecknen.

Helge Hagberg sade bl. a. att planeringsråden blir frivilliga och att huvudsaken är att kontakterna finns. Jag skall med anledning av detta läsa några rader ur propositionen: "Erfarenheterna av de regionala planeringsråden för samverkan mellan skola och arbetsliv är övervägande positiva." Det låter ju bra, men sedan fortsätter statsrådet i nästa mening: "Särskilt vid en förstärkt arbetslivsrepresentation i själva länskolnämnderna, som jag nyss har föreslagit, anser jag det emellertid inte nödvändigt att denna samverkan regleras centralt."

Jag känner så pass många ledamöter i planeringsråd runt om i landet, och jag har klara besked från planeringsrådet i mitt hemlän, att jag kan försäkra Helge Hagberg att de uppfattar det här som en alldeles tydlig signal att parterna nu får fler platser i länskolnämnden och att de lokala planeringsråden inte längre behövs. Ute i kommunerna kommer man att uppfatta det på precis samma sätt; man behöver inte de lokala planeringsråden. Det är alldeles klart och entydigt.

Jag försäkrar Helge Hagberg att planeringsrådet i Sörmland, där det finns en hel lång rad med arbetstagar- och arbetsgivarrepresentanter, i protokoll uttryckligen har protesterat mot den här nya tingens ordning. Man känner, precis som Bo Hammar sade, att det inte är säkert att det är bra att plocka in någon eller några representanter i en styrelse, som sitter mer eller mindre som gisslan. Det ersätter inte den fria samverkan och den breda kontaktyta som man har haft i planeringsråden.

Helge Hagberg säger vidare att det är viktigt att få kunniga ledamöter till länskolnämndernas styrelser. Menar han med det att de nuvarande ledamöterna inte är kunniga? Det är viktigt att de har erfarenheter från arbetslivet osv., säger Helge Hagberg. Ja, självfallet. Det sade jag också i mitt tidigare inlägg. Skillnaden mellan det synsätt som Helge Hagberg har och det jag har är att jag tycker att man visst skall kunna välja metallarbetare Svensson eller snickare Andersson, men de skall väljas av ett politiskt parti, t. ex. socialdemokraterna. De skall inte utses på mandat av LO. Det är skillnaden. Om de utses av ett politiskt parti, kan man avkräva dem ett politiskt ansvar. På det sättet kan dessutom väljarna vara med och påverka. De kan t. ex. påverka antalet socialdemokratiska ledamöter i en sådan här styrelse och i viss mån också vilka som kommer att nomineras till dessa uppdrag.

Anf. 10 BO HAMMAR (vpk) replik:

Herr talman! Helge Hagberg säger att det inte behövs någon lagreglering av rätten till fria skolmåltider. I dag föreligger det inte någon lagstadgad skyldighet för kommunerna att låta eleverna få kostnadsfria skolmåltider. Om det nu är så – och det betvivlar jag inte – att Helge Hagberg och hans partivänner inte har några som helst planer på att avskaffa skolmåltiderna, borde han väl ändå oroa sig för vad högerstyrda kommuner kan hitta på i den här vägen. Det är därför jag säger: Låt oss för säkerhets skull lagstifta i denna fråga!

Sedan vill jag återvända till frågan om länskolnämndernas sammansättning. Jag tycker att Hagberg på ett något förenklat sätt viftar bort kritiken mot deras sammansättning och de risker som uttalats för att det kan bli korporativa inslag.

Jag sade i mitt första inlägg att vi från vpk:s sida är beredda att tills vidare acceptera den här formen. Men vi fortsätter att fundera över om det verkligen är en bra form. Man kan nämligen med fullt fog rikta principiella invändningar mot detta system. Det är också något egendomligt att vi får en paritet mellan miljoner löntagare, representerade av deras fackliga organisationer, och några tiotusentals arbetsgivare, som har en likartad representation i dessa nämnder. Det är en invändning som kan resas. Frågan är om vi över huvud taget skall ha den här formen av representation i länskolnämnder och i andra myndighetsorgan. Det är verkligen en fråga som vi bör fundera över och grunna litet vidare på. Jag tycker inte att Helge Hagberg på ett riktigt seriöst sätt tog upp denna problematik.

Anf. 11 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Någon har sagt att det under nästa århundrade kommer att finnas lika mycket ny kunskap som all den kunskap vi har i dag. Det är möjligt att det är så. Säkerligen kommer mycken ny kunskap att tillföras mänskligheten. Det är ju då rimligt och riktigt att denna kunskap når alla människor, även dem som passerat skoltiden.

När vi nu försöker få en så allsidig representation som möjligt i olika organ som har ansvar för planeringen och för förmedlingen av kunskap och bildning, är det naturligtvis riktigt att vi också fangar in arbetslivet, som ju de flesta människor har anknytning till. Formellt utser organisationerna på arbetsmarknaden de representanter som skall ingå i länskolnämnderna. De nomineras av organisationerna, men det är regeringen som utnämner dem, och dessa representanter skall i stort sett vara regeringens företrädare.

Samtidigt har vi ambitionen att föra ut befogenheterna och därmed också ett stort ansvar till verksamheten som sådan, och då är det viktigt att vi har ett samlande organ, där man planerar verksamheten t. ex. för ett län och där alla intressen är företrädade, t. o. m. det som vi skulle kunna kalla för konsumentintresset, så att vi får en så bred representation som möjligt och kan tillföra kunskap till detta viktiga instrument, som skall ansvara för uppläggnings- och utbildning och undervisning.

Det är egentligen det viktigaste skälet för att dessa intressen bör vara representerade, lika väl som det bör finnas representanter för samhällslivet och för själva utbildningen.

Anf. 12 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Nu tror jag att Helge Hagberg gör den ena villan värre än den andra. Först säger han att det är viktigt att de personer som vi nu talar om fångar in arbetslivet och arbetslivets intressen. Då blir min fråga: Vilka personer tror Helge Hagberg att de politiska partierna fångar in?

Tror inte Helge Hagberg att de som nomineras av de politiska partierna och som kommer från olika delar av vårt samhälle också kan representera arbetslivets intressen och villkor? Så är det åtminstone i mitt parti. Det kanske inte är så i Helge Hagbergs, men jag trodde att det var så i alla partier.

Nästa förvirrande påstående som Helge Hagberg gjorde var att dessa personer *inte* skall representera arbetsmarknadens parter, utan de skall representera regeringen i länskolnämndens styrelse. Da kan man ställa

frågan: På vilket sätt skall då arbetsmarknadens parter föra fram sina uppfattningar när de regionala och lokala planeringsråden försvinner?

Jag tror att Helge Hagberg får lov att bestämma sig för om dessa representanter skall finnas med för att vi skall ha goda kontakter med arbetsmarknaden och dess parter eller om de skall vara där för att bedriva statlig länsplanering.

Anf. 13 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Herr talman! Helge Hagbergs inlägg är ett alldeles utmärkt exempel på hur galet det är att ha den representation i länskolnämnderna som socialdemokraterna föreslår. Att arbetstagarnas och arbetsgivarnas representanter skulle vara *regeringens företrädare är någonting alldeles nytt.*

Helge Hagberg säger vidare att det är för att bredda beslutsunderlaget som de här representanterna skall medverka. Men varje län har ju olika förutsättningar. Det är då ganska naturligt att man upprätthåller samarbete med arbetslivet på det sätt som passar just den regionen allra bäst, utan att för den skull ta in representation i ett organ som skall fatta beslut om utbildningsväsendets alla frågor, inte bara om dem som rör arbetstagarnas och arbetsgivarnas område.

Jag vill återkomma till frågan om ansvar. Man kan ju inte utkräva ett politiskt ansvar av organisationsrepresentanter, som dessutom är utsedda av regeringen. I en representativ demokrati skall det inte gå till på det sättet. Människorna skall i allmänna val kunna visa om de är nöjda eller missnöjda med sina företrädare. I det här fallet är det alldeles omöjligt.

Därför är det självklart för oss att man skall renodla det politiska ansvaret i de beslutande församlingarna, och då hör inte representanter för specialintressen hemma i en sådan församling.

Anf. 14 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Det är kanske svårt för oss att övertyga varandra, och vi skall inte göra det. Jag skulle bara vilja säga till Larz Johansson att när han tycker att landstingen skall utse alla representanterna i länskolnämnden, kan också det vara inkonsekvent.

Landstingen är huvudmän för en utbildning och kan väl då också vara en part i sammanhanget som inte är riktigt representativ när det gäller att utse företrädare i länskolnämnden. Genom den ordning som regeringen nu utnämner får flera intressen möjlighet att föreslå kandidater, som väljs till en del av landstinget, till en del av regeringen. Med den ordningen tror jag att vi får en bättre allsidighet i den sammansatta länskolnämnden.

Missstron mot att länskolnämnder och lokala skolstyrelser skall ta ansvar för att bygga ut ett forum för att upprätthålla den kontakt med arbetslivet som är så nödvändig för verksamheten tror jag är mycket överdriven. Det finns en stor ambition hos såväl länskolnämnder som skolstyrelser att ha organ som klarar kontakterna, och det är det allra viktigaste.

Larz Johanssons uppgift om protester som kommit från ett planeringsråd i Sörmland är egentligen ett klart exempel på det intresse som man har av att ha kvar detta organ. Detta är också möjligt, och det är då bara att fortsätta som hittills. Men man får också utnyttja andra former för samverkan, om man kommer fram till sådana.

Anf. 15 Statsrådet BENGTT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag vill ta tillfället i akt att säga några ord i den debatt som förs med anledning av betänkandet om skollagspropositionen, dels för att ta upp några konkreta frågor till besvarande, dels för att därutöver göra några allmänna kommentarer till skollagspropositionen.

Låt mig börja med de resonemang som har förts om länskolnämndernas sammansättning, eftersom jag tycker att de skildringar av ett korporativt samhällssystem som förekommit i denna debatt har varit något överdrivna. Alla de som har uttalat sig har framställt förslaget som om det handlade om att arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer skulle få representation i länskolnämnderna genom egna direkta val. Som Helge Hagberg underströk är det faktiskt fråga om att regeringen skall utse företrädare, på förslag från vissa organisationer.

Bara den som är fångad av drömmen om att allt i livet är partipolitik och att endast den som har partipolitiska uppdrag förmår lösa livets alla problem kan väl se det som negativt att man försöker tillföra nämnden en annan typ av erfarenhet.

Det är faktiskt regeringen som utser de representanter som det gäller. I förra veckan utsåg vi representanter i en styrelse för en konstnärlig institution. Det fanns då anledning att välja en person med konstnärlig bakgrund och erfarenhet, och det kunde vara naturligt att höra med Teaterförbundet vem som hade sådan erfarenhet och var lämplig för ett sådant uppdrag.

Jag tycker inte att det hade varit bättre att låta en garanterat tvättakta socialdemokrat sitta i den styrelsen, utan menar att det var en poäng i att utse någon som hade en särskild typ av erfarenhet i sammanhanget. Men samtidigt var det mycket angeläget att slå fast att vederbörandes uppdrag inte lämnades av den fackliga organisationen utan av regeringen. Det är faktiskt en central punkt i det här fallet.

Det är alltså inte, Ylva Annerstedt, fråga om att utkräva politiskt ansvar av Landsorganisationen eller Arbetsgivareföreningen för vad deras företrädare gör. Om dessa gör tokiga saker i länskolnämndens styrelse, är det regeringen som får ta skammen och ansvaret för detta, eftersom det är regeringen som har givit uppdraget. Jag tycker att det finns anledning att vara helt tydlig på den punkten. Att just arbetstagarorganisationerna och arbetsmarknadens organisationer i övrigt har fått uppdragen beror naturligtvis på att de är så centrala för hela utbildningsväsendet.

Larz Johansson ställde en fråga om det förslag som framlagts beträffande det s. k. uppföljningsansvaret och var olycklig över att inte skolstyrelsen får detta ansvar. Han såg en risk för ett parallellskolesystem. Jag föreställde mig att han menade att det skulle uppstå ett slags skolstyrelsesystem vid sidan om, etablerat av något annat kommunalt organ. Jag tror inte att den risken finns, och jag vill förklara bakgrunden till mitt förslag på denna punkt. Det har naturligtvis primärt att göra med att den som omfattas av uppföljningsansvaret inte längre är skolpliktig. I den mån man vill lämna ansvaret i en kommun för vissa åtgärder till ett organ, kan det finnas en saklig poäng i att det inte blir fråga om ett organ som förutsätts ha ansvar för skolplikten. Det finns alltså motiv för den unga människa det gäller att hävda att kommunen bör ha

ansvaret, men detta skall inte preciseras av skolstyrelsen.

När det gäller högstadieundervisningen och elevens möjlighet att välja annan kommun för sin skolgång frågar Larz Johansson vad det kan vara utöver elevens intresse som är avgörande. Självfallet är det avgörande att man inte får en skolorganisation som innebär att ett begränsat antal elever väljer ämnen som leder till att eleverna flyttar ut ur kommunen och därmed omöjliggör för kommunen att ha kvar högstadiet i skolan. Vi har ganska många små skolor i landet. Vi har skolor i små kommuner och högstadieskolor i glesbygdsorter, där ett sådant här val skulle innebära att man snabbar upp en nedläggning av högstadieundervisning på platser där man annars skulle kunna se till att sådan undervisning faktiskt finns. Jag tycker alltså att det är ett värde att hävda att man inte uteslutande kan ha elevens intresse som grund. Det är skälet till att förslaget ser ut som det gör på denna punkt.

Beträffande resursfrågorna får vi naturligtvis tillfälle att återkomma och diskutera dem senare.

Låt mig sammanfattningsvis om förslaget säga följande. Förslaget till ny skollag innebär i långa stycken förenklingar, rationaliseringar och konsekvensändringar med hänsyn till vad som har hänt i verkligheten. Det tillförs bestämmelser om särskolan. Det är viktigt att särskolan förs in i skollagen. Skollagsförslaget markerar värdet av den gemensamma grundläggande medborgarskolan, den som jag vill kalla den goda folkskolan. Skollagsförslaget utgår från en grundläggande respekt för de enskilda eleverna.

Jag blir litet skakad när jag hör företrädare för både vänsterpartiet kommunisterna och moderaterna beskriva skolan som dålig, eller i varje fall tala om en pessimistisk skolsyn. Det stämmer inte med verkligheten. Sanningen är ju att skolan i dag, med de svagheter som den naturligtvis har och kan ha, ger mera av kunskap åt flera unga människor än någon tidigare skola någonsin har gjort. Detta är viktigt att komma ihåg. Det är dumt om vi underskattar den kvalitet som den svenska skolan har.

Jag noterar att medan Bo Hammar i det ena andetaget beskriver den pessimistiska skolsynen som dominerande, konstaterar han i nästa andetag att man vid ett besök i skolan finner att det är en sjudande verksamhet och mycket av utveckling och kraft i den svenska skolan.

Jag har haft anledning i år att konstatera vilken effekt det beslut hade som riksdagen fattade om satsningen på kultur i skolan. Det har inneburit en frigörelse av utvecklingskraft i den svenska skolan, någonting som vi har all anledning att vara tillfreds med över partigränserna för de unga medborgarnas bästa. Förslaget till ny skollag innebär en förenkling och en reglering av de former under vilka den goda folkskolan skall arbeta.

Anf. 16 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Skolministern talar om konsekvensändringar i skollagen och nämner då särskilt särskolan, som nu kommer in i skollagen. Det tycker vi är bra. Det är någonting som vi alla är överens om. Sedan tillvitar skolministern oss en syn på skolan som inte stämmer överens med verkligheten. Han säger att vi tycker att skolan är dålig. Men, skolministern, är det inte så att en skola aldrig är så bra att den inte kan bli bättre? Skulle man slå sig till ro och säga att skolan är så bra, och sedan inte göra någonting, då skulle verkligen

utvecklingen stanna upp. Skolministern talar också om att med den nya skollagen utvecklas i skolan en grundläggande respekt för eleverna.

Vi tycker också att det skall finnas en sådan respekt, och därför är vi mycket oroade för elevernas räkning över det som nu skrivs in i skollagen, att grundskolan skall innebära en i huvudsak gemensam studiegång. Genom att införa detta i skollagen visar man inte en grundläggande respekt för särarten hos varje elev, den särart vi vill slå vakt om och som vi tycker att skolan skall utveckla.

Anf. 17 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Statsrådet säger att vi är fångade i partipolitik. Det är väl inte så konstigt. Vi har ett politiskt system som är representativt, och det är tradition att vi då företräds av politiska representanter.

Därför är det angeläget att kunna utkräva ett ansvar. Regeringen tar ansvaret, säger statsrådet Göransson. Men de personer som regeringen har utsett, dvs. företrädarna för arbetsgivare och arbetstagare, företräder ju sina organisationers intressen. Den springande punkten är ju att de sitter i en beslutande församling som fattar beslut i en lång rad utbildningsfrågor som gäller alla människor. Då vore det också naturligt i den typen av politisk demokrati som vi har att alla människor skall ha möjlighet att påverka sammansättningen av denna beslutande församling. Det är därför inte särskilt egendomligt att man vänder sig emot det faktum att regeringen nu utökar det inslag i länskolnämnderna som man inte kan utkräva politiskt ansvar av.

Anf. 18 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Statsrådet Göransson säger att han inte riktigt förstår upprördheten över länskolnämndernas sammansättning, och han menar att den är något överdriven.

Men det blir en väsentlig skillnad. Tidigare har två ledamöter utsetts för arbetsmarknadens parter och en ledamot på annan grund. I fortsättningen blir det sex personer som på detta sätt utses av andra än de politiska partierna. Därmed har man för dessa en klar majoritet i länskolnämndernas styrelser. Dessa har mer eller mindre fått framstå som regeringens förlängda arm, och om det är så innebär det att regeringen återigen har åstadkommit den centralisering av skolväsendet som vi för några år sedan var överens om att bryta när vi decentraliserade ansvaret till länskolnämnderna och deras styrelser.

Detta är ett klart uttryck för centraliseringssträvanden. Då måste jag i sammanhanget fråga om statsrådet Göransson delar Helge Hagbergs uppfattning att landstingen inte är representativa nog att utse ledamöter i länskolnämndernas styrelser. Det var vad Helge Hagberg de facto sade.

Jag blev något förvånad när statsrådet sade att de ungdomar som omfattas av uppföljningsansvaret inte har skolplikt och att skolstyrelsen följaktligen inte skall hantera frågan. Det är ju närmast ett uttalande emot att skolstyrelserna skall ta ansvar för ungdomsuppföljningen. Även om detta inte skulle vara fallet, om det råkade vara en felsägning, är det ändå faktiskt så, Bengt Göransson, att de som går i gymnasieskolan inte heller omfattas av

skolplikten. Men det är ändå skolstyrelsen som har ansvar också för gymnasieskolan.

Det var alltså ett något krystat argument för att inte skolstyrelserna skulle ha huvudansvaret för uppföljningen.

Sedan frågade jag vilka särskilda skäl det kunde finnas utöver en elevs enskilda intressen för att söka en annan utbildning. På detta fick jag närmast en argumentation om att det kunde bli krångligt av skoladministrativa skäl.

Det har vi också skrivit i vår reservation. Den typen av skäl får vi acceptera, men det måste ligga också i skolmyndigheternas intresse att ta till vara elevernas egna önskemål. Det som de facto står i propositionen är att det inte räcker med ett visat intresse, utan att det måste finnas särskilda skäl därutöver. Det är dessa skäl som jag frågar efter – jag frågar inte efter skälen emot utan skälen för.

Sedan säger skolministern till slut att vi får återkomma till resursfrågorna. Det var alltså det enda besked som man får ute på länskolnämnderna, där man står inför valet att bestämma huruvida man skall fortsätta med de regionala planeringsråden eller inte och hur man skall hantera de regionala SSA-sekreterarna, som är anställda för denna försöksverksamhet. Skall de sägas upp, eller kan de, som jag har förordat, ingå i länskolnämndens ordinarie organisation? I så fall måste man faktiskt från regeringens sida ge en signal om huruvida det kommer att finnas pengar i fortsättningen eller inte. Om man bara säger att försöksverksamheten skall upphöra innebär det att det inte finns några pengar.

Sedan har jag inte fått något besked från något håll om hur man skall tolka detta med de lokala planeringsråden. I det riksdagsbeslut som vi nu är på väg att fatta finns det på några få rader ett uttalande om att också de lokala planeringsråden fortsättningsvis inte på något sätt kommer att vara centralt reglerade. Men då vill jag påminna statsrådet om att de i dag är reglerade i skolförordningen, i 2 kap. 8 a §. Och det är ett riksdagsbundet beslut. Om det är så att skolförordningen skall ändras på den här punkten, tycker jag faktiskt att det vore på sin plats att statsrådet meddelade det och återkom till riksdagen med ett förslag om hur det skall se ut fortsättningsvis.

Anf. 19 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Jag tror att Bengt Göransson har missförstått mig. Jag har inte alls någon pessimistisk syn på dagens skola. Jag försökte ge en ganska entusiastisk beskrivning av det besök som vi i utbildningsutskottet gjorde förra veckan i Botkyrka och dess olika skolor, där jag tycker att man gjort fantastiska och imponerande insatser. Jag blev mycket imponerad över hur väl skolan, trots alla svårigheter, tycks fungera. Jag har också erfarenheter av egna barn och tonåringar och kan litet grand jämföra dagens skola med hur skolan såg ut på den tid när jag gick i den. Jag tycker att det är en otrolig förbättring som har inträffat. Därför har Bengt Göransson inte någon anledning att tillskriva mig någon allmän pessimism och svartsyn – inte alls.

Däremot finns det farhågor, och de farhågorna finns också i Botkyrka. Det gäller en rädsla för att det skall ske åtstramningar, att resurserna skall bli mindre. Jag refererade också i mitt anförande till vad ordföranden i Sveriges lärarförbund sade om just nedskärningar och minskade anslag till skolorna.

Den rädslan finns på många håll.

Jag vill gärna säga att om regeringen skall strama åt beträffande det ena och andra, hoppas jag att både Bengt Göransson och Lennart Bodström kan hålla emot och se till att man inte tafsar på skolan.

Anf. 20 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Bo Hammar uppenbarligen inte hade den pessimistiska syn som jag tyckte mig spåra i hans första inlägg. I själva verket är skolan naturligtvis en mycket bra skola, även om – och på den punkten delar jag Birgitta Rydles uppfattning – ingen skola är så bra att den inte kan bli bättre. Tänk om moderaterna sade det oftare: Grundskolan är bra, men den kan bli bättre. Det är inte så ofta man hör den formuleringen, och jag noterade med stor tacksamhet att den kom från talarstolen här i dag.

Liksom Larz Johansson tog Ylva Annerstedt upp frågan om länskolnämnderna, och sedan sade hon att representanterna för arbetstagarorganisationerna sitter där för att tillvarata sina organisationers intressen. Jag har mött dem som har trott att länskolnämndernas sammanträden var en oändlig serie omröstningar, där man ständigt skulle gå tillbaka till en tänkt väljaropinion. Så är det inte. De sitter där inte för att tillvarata sina organisationers intressen. De utses av regeringen för att kunna tillföra länskolnämnderna sina organisationers erfarenheter. Det är skälet till att det är angeläget att ha dem med.

Detta är inte heller någon centralisering. Det är det bara i det ögonblick, Larz Johansson, då man utgår från att varje decentralisering måste ske i geografin. Att utse representanter med hänsyn till att de har erfarenheter och att de nomineras av andra än de politiska organen är också en decentralisering.

Frågan om uppföljningsansvaret och skolstyrelsens roll i det sammanhanget tycker jag har överdramatiserats. Anledningen till att jag avvisar skolstyrelsen som generellt ansvarig är att uppföljningsansvaret är vidare, det omfattar inte bara skolgången. Därför tycker jag att det ligger en poäng i att slå fast att kommunen har ansvaret. Skolstyrelsen skall självfallet ta till vara elevens intressen när det gäller högstadievalet, men det som understryks när det gäller högstadieundervisningen är att en elev inte, som motionären vill, bara på grundval av en önskan om en annan linje skall kunna frigöra sig från den högstadieorganisation som finns i den egna kommunen. Jag tycker faktiskt att det finns skäl att hävda den inställningen.

Varför, säger Birgitta Rydle, krävs en i huvudsak gemensam studiegång? Ja, varför skall vi ha en gemensam grundläggande medborgarskola? Varför skall vi inte ha en skola där var och en från sju års ålder utbildar sig efter sin egen linje, sitt eget studieval? Jo, bl. a. därför att vi lever i ett litet land, i ett litet språkområde. Därför måste vi se till att våra barn och ungdomar får del i det som med ett pretentiöst ord kallas kulturarvet men som kanske hellre skulle kallas den gemensamma kulturbasen. Den gemensamma skolgången syftar till att ge våra barn och ungdomar känslan att de är medborgare i samhället, i landet, och inte bara är enskilda individer som råkar bo bredvid

någon annan som talar samma språk. Den gemensamma medborgarskolan syftar till att ge våra barn och ungdomar delaktighet i kultursamhället.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Nyskollag m. m.

Anf. 21 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Jag vet inte om skolministern hade kommit när jag höll mitt inledningsanförande i dag. I det vände jag mig mycket starkt mot det nya i lagförslaget, att grundskolan och då också högstadiet skall innebära en i huvudsak gemensam studiegång. Vi tycker att den förändringen i sak är mycket beklaglig. Det är en förändring i riktning mot en mer likriktad skola, och en sådan förändring tycker vi är felaktig.

Det är anmärkningsvärt att regeringen i propositionen har undvikit att verkligen tala om att det är fråga om en saklig förändring. Jag har mycket svårt att frigöra mig från intrycket att regeringen har velat genomföra denna förändring utan att den i onödan skulle väcka uppmärksamhet.

Anf. 22 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Statsrådet Göransson sade att representanterna för organisationerna inte sitter där som representanter för sina organisationer utan som representanter för regeringen och för att tillföra länskolnämnderna kunskaper och erfarenheter. Skillnaden i våra synsätt är då att vi menar att synpunkter på utbildningsfrågor från arbetsmarknadens parter och från andra kan ges på ett mindre centraliserat sätt än vad det här är fråga om.

Det är naturligtvis självklart att utbildningsplanerarna samverkar med alla som kan komma att beröras av utbildningsbeslut. Vi menar att det då inte är givet att företrädarna för olika intressen, som det de facto är fråga om, skall sitta i de beslutande församlingarna. Vi menar, att i beslutande församlingar skall sitta representanter av vilka människor direkt kan utkräva ett ansvar för de beslut som dessa fattar.

Anf. 23 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall släppa debatten om länskolnämndernas sammansättning, om decentralisering osv. Nu måste vi nämligen klara ut en viktig formell fråga, Bengt Göransson. Jag skall läsa en enda mening ur utskottets betänkande. Där står det:

”Varje kommun och länskolnämnd bör få utforma sin samverkan med arbetslivet på det sätt som den finner lämpligast.”

Det är vad vi nu beslutar. När det gäller den regionala nivån är det inga oklarheter. Där har vi haft en försöksverksamhet med de regionala planeringsråden, och det står klart och tydligt i propositionen och är mycket väl kommenterat i utskottsbetänkandet att den försöksverksamheten upphör och ersätts med något slags frivillig form.

Men de lokala planeringsråden, som varje kommun har skyldighet att ha, nämns i övrigt inte med ett ord i betänkandet. Det står bara, att varje kommun får ordna detta som den finner lämpligast.

Min fråga till statsrådet är, om regeringen nu uppfattar det som en signal att upphäva skolförordningens 2 kap. 8 a §. Det går bra att svara ja eller nej på den frågan. Detta är ett oerhört viktigt besked, som kommunerna måste ha i denna stund, eftersom de är i färd med att nominera och utse de lokala

Nyskollag m. m.

Anf. 24 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Larz Johansson citerade utskottsbetänkandet och pekade på det i och för sig alldeles rimliga att kommun och länskolnämnd bör få utforma sin samverkan med arbetslivet på det sätt de finner lämpligast. Lat mig i detta stycke bara säga: Jag har inte haft anledning att ta ställning till några förändringar för kommunerna. Jag har uteslutande diskuterat länskolnämndernas sammansättning och planeringssituation.

Till Ylva Annerstedt vill jag säga ytterligare några ord. Om jag förstår Ylva Annerstedt rätt menar hon att det är bra, om man har arbetsgivar- och arbetstagarföreträdare, som har erfarenheter, med i länskolnämnderna – dock under förutsättning att de klart låter sig partipolitiskt identifieras. Jag tycker att det kan vara en poäng i att låta också en och annan med erfarenhet från arbetslivet få finnas i en länskolnämnd utan att man på förhand kan säga om han är folkpartist eller socialdemokrat. Kanske är han t. o. m. moderat och kan ha goda erfarenheter att tillföra arbetet i en länskolnämnd!

Anf. 25 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag har också noterat att statsrådet i sin proposition inte har tagit ställning till eller över huvud taget berört hur kommunerna skall ha det framdeles. Men nu gör utskottsmajoriteten det, och jag har ställt frågan inte bara till socialdemokraterna utan också till moderater och folkpartister, som står bakom majoritetsskrivningen, om det skall uppfattas som en beställning hos regeringen av upphävande av skolförordningen.

Jag kan upprepa mina frågor till Bengt Göransson: Uppfattar regeringen detta som en beställning från riksdagen till regeringen? Har regeringen i så fall – eftersom bestämmelserna baserar sig på ett tidigare riksdagsbeslut – för avsikt att återkomma till riksdagen i frågan? Eller låter sig regeringen nöja med en mening i ett utskottsbetänkande för att så radikalt som det här är fråga om ändra förutsättningarna för hur kontakterna med arbetsmarknaden skall skötas på den lokala nivån?

Anf. 26 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Larz Johansson har ju haft möjlighet att i utskottet med dess ledamöter diskutera frågan om vilka avsikter utskottsmajoriteten har med sin skrivning i detta stycke. Jag tycker att det är lämpligt att den diskussionen får slutföras. Ni har ju haft vissa möjligheter att i utskottet diskutera den här frågan och borde där ha kunnat klara ut vilka avsikterna var i stället för att litet vanmäktigt komma och säga att nu får statsrådet tala om vad det egentligen var vi sade till varandra i utskottet. Jag kan dess värre inte besvara den frågan och lösa den tvisten.

Anf. 27 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få fästa Bengt Göranssons uppmärksamhet på att centerpartiet har en reservation på den här punkten. Jag fäste utskottsmajoritetens uppmärksamhet på att denna paragraf existerar i skolförordningen

och försökte också föra en debatt och övertyga majoriteten om det lämpliga i att hantera den här frågan litet mer seriöst. Men när man nu inte har gjort det, måste jag naturligtvis ställa frågan till det ansvariga statsrådet, som har att hantera ärendet. Jag beklagar bara att vi inte kan få ett mer klarläggande besked.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om konstitutionsutskottets betänkande 11.)

Anf. 28 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera konstitutionsutskottets betänkande 11 om åtgärder mot våldsskildringar i videogram m. m.

Åtgärder mot våldsskildringar i videogram

Anf. 29 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I betänkande 1985/86:11 behandlar konstitutionsutskottet åtgärder mot våldsskildringar i videogram. I proposition 1984/85:116 hemställer regeringen att riksdagen antar lag om ändring i lagen om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag. Vidare hemställer regeringen om ändring i förordningen 1959:348 med särskilda bestämmelser om biograf föreställningar.

Propositionen innebär således att den nuvarande granskningen vid offentlig visning av film skall utsträckas till att omfatta också offentlig visning av videogram. Därutöver föreslår regeringen ändringar i lagen 1981:485, innebärande en ökning av förutsättningarna att kunna ställa videogramgrosisterna till ansvar.

Så långt är samtliga partier i utskottet eniga med regeringen. Det råa våld som genom videogram kan spridas till allmänheten – och jag tänker naturligtvis i första hand på unga människor, vilkas bild av mänsklig samlevnad, inte minst av sexualitet mellan människor, kan påverkas negativt – vill och måste vi medverka till att i görligaste mån avskaffa.

Jag har vid ett flertal tillfällen, bl. a. vid besök på statens biografbyrå, haft tillfälle konstatera vilka vedervärdiga produkter som kan produceras i denna genre.

Det är enligt mitt förmenande fullt klart att ungdomar – framför allt i de känsliga tonåren – genom dessa våldsskildringar kan ta djup skada av att få tillfälle beskåda dessa otäcka alster.

Låt mig också, herr talman, nämna det faktum att många yngre barn – ända ner i småbarnsåldern – i sällskap med äldre syskon kan råka ut för en konfrontation med de vedervärdiga bildsekvenserna. Det är inte svårt, eller borde inte vara svårt, att föreställa sig vad detta kan innebära för dem.

Låt mig här säga att de som bäst kan förebygga att deras barn ägnar sig åt att se dessa filmer måste vara barnens föräldrar. Men vi kan inte lägga ansvaret enbart på föräldrarna.

I stort skulle jag vilja påstå att ansvaret åvilar oss alla. Samtidigt måste ju

dock konstateras att de som står barnen och ungdomarna närmast förutom föräldrarna – daghemspersonal, fritidspersonal, skolpersonal och andra – har ett primärt ansvar. Deras betydelse i det här avseendet kan knappast överskattas.

Så långt är vi också överens, herr talman. Men vi moderater har velat gå ett steg längre än utskottet. Vi har i den enda reservationen i betänkandet begärt att en ansvarig utgivare skall utses nu. Ett sådant ansvarssystem stämmer överens på denna punkt med förslaget från en enig yttrandefrihetsutredning. Som framgår av betänkandet innebär det nuvarande ansvarssystemet att olika domstolar bedömer samma produkt på olika sätt vid olika tillfällen.

44 videogram har hittills varit föremål för ingripanden enligt videovåldslagen från 1984. Av dessa 44 videogram har 4 friats. 23 har fällt i samtliga fall och olika bedömningar har gjorts i 17 fall – dvs. samma videogram har fällt eller friats av olika domstolar. Detta kan inte vara tillfredsställande. För att förhindra ett sådant här resultat bör, anser vi moderater, ett ansvarssystem införas enligt den modell som yttrandefrihetsutredningen har föreslagit.

Utgivare utses enligt förslaget av den som här i riket framställt filmen eller videogrammet eller, om det är en utländsk produkt, av den som åtagit sig spridningen av densamma i riket. Utgivaren skall vara svensk medborgare och vara bosatt här. Uppgift om ansvarig utgivare skall klart framgå av informationen på produkten. Om ansvarig utgivare saknas, faller i stället ansvaret på den som sprider videogrammet till allmänheten.

Herr talman! De övriga partierna tycks, som jag ser det, i stort vara positiva till förslaget om ansvarig utgivare. Men de vill avvakta tills den särskilde utredningsmannen, Claes Eklund, har presenterat resultatet av sin utredning, vilket sägs ske före 1986 års utgång.

Men låt mig ärligt deklarerat att jag har mycket svårt att förstå majoritetens ställningstagande. Det står nog fullt klart att ett system med ansvarig utgivare skulle innebära en effektiv början till en sanering av de s. k. våldsvideogrammen. I fråga om en sådan åtgärd hade jag trott att vi skulle få medhåll. Varför är man från övriga partiers sida i det här fallet så tvekhågen? Varför vill man inte medverka till en snabbare sanering av våldsvideogrammarknaden? Vore det inte bättre att vidta en sådan åtgärd redan nu, och hade det inte varit bättre om vi hade kunnat enas om det förslag som framförs i den moderata reservationen?

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen i konstitutionsutskottets betänkande 11.

Anf. 30 WIVI-ANNE CEDEROVIST (s):

Herr talman! Under de senaste tio åren har ökningen av antalet videoutrustningar för hemmabruk varit lavinartad i vårt land. För närvarande beräknas närmare 600 000 videokassettspelare vara i bruk i Sverige. Dessa används till största delen för bandning av TV-program men också för egna inspelningar.

Problemet under senare år gäller verksamheten med uthyrning av videoband som är inspelade, vanligtvis med spelfilm för uppspelning på videokassettspelare. På ett tidigt stadium lades hinder i vägen för videomarknaden när det gäller att erhålla kvalitetsfilmer, och på så sätt kom det stora

utbudet av videogram att utgöras av filmer av mycket dålig kvalitet.

Eftersom biografförordningens regler om förhandsgranskning endast gäller offentlig visning av biograffilm, har en mängd filmer med skildringar av grovt våld och sexuellt våld kommit att spridas till allmänheten.

För att komma till rätta med detta antog riksdagen den s. k. videovåldslagen (1981:485) om förbud mot spridning av filmer och videogram med våldsinslag (omtryckt 1982:563).

Videovåldslagen har dock visat sig ha brister. Den har inte varit ett tillräckligt effektivt medel när det gäller att förhindra spridning av videogram med extrema våldsskildringar. Lagen ger möjlighet att ingripa mot ett videogram först när detta redan finns ute på marknaden, och då kan det vara för sent – skadan är alltså redan skedd.

Den främsta bristen kanske ändå är att videovåldslagen ger oss mycket begränsade möjligheter att ingripa mot grossister och andra leverantörer. I praktiken är det i dag endast detaljister som nås av lagens straffbestämmelser, t. ex. kioskinnehavare och bensinstationsföreståndare, vilka oftast inte har möjlighet att själva undersöka de videogram de hyr ut.

Yttrandefrihetsutredningen har, som Elisabeth Fleetwood sade, behandlat frågan om våldsskildringar i filmer och videogram, och dess förslag bereds för närvarande inom justitiedepartementet.

Riksdagen har i höst antagit ett grundlagsändring som möjliggör förhandsgranskning av videogram som visas offentligt, på samma sätt som nu gäller för biograffilmer. Denna grundlagsändring träder i kraft den 1 januari 1986.

Allt är således väl förberett för regeringspropositionen och det förslag till skärpning av videovåldslagen som KU:s betänkande nr 11 innebär.

I ett stort antal motioner framförs krav på ytterligare skärpning.

Genom förslagen till ändring i biografförordningen utvidgas den nuvarande förhandsgranskningen av offentlig visning av film till att omfatta också offentlig visning av videogram.

Bestämmelsen om vilka filmer och videogram som inte får spridas enligt 1 § videovåldslagen skärps, så att den mer överensstämmer med biografbyråns praxis i fråga om förbud mot offentlig visning. Skildringar av sexuellt våld eller tvång kriminaliseras i ökad utsträckning. Bestämmelsen utvidgas till att omfatta också skildringar av våld mot djur och våld som inte har någon människa som direkt eller indirekt upphov. Förbud mot extremvåld blir huvudregeln, och undantag kommer att gälla endast om spridandet är försvarligt – som det heter – med hänsyn till framställningens syfte och sammanhang samt omständigheterna i övrigt.

Det nuvarande ansvarssystemet ändras, så att inte bara detaljister utan också grossister och andra leverantörer blir straffrättsligt ansvariga för spridning av videogram med våldsinslag. Kravet på att spridningen skall ha skett till allmänheten tas bort. Därigenom kommer även den spridning av otillättna videogram som sker från grossisten till detaljisten att bli straffbar.

I kulturutskottets yttrande över propositionen tas det upp en fråga som aktualiserats genom en skrivelse från arkivet för ljud och bild.

Genom att reklamfilm undantas från kravet på förhandsgranskning kommer, om pliktexemplarlagen inte ändras, sådan film att undantas från leveransplikt.

Konstitutionsutskottet delar kulturutskottets bedömning när det gäller behovet av en ändring i pliktexemplarlagen (1978:487) och förelägger riksdagen förslag om denna ändring.

Samtliga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 1986.

Till konstitutionsutskottets betänkande finns det, som Elisabeth Fleetwood anförde, fogad en moderat reservation angående införandet av ansvarssystem efter den modell som yttrandefrihetsutredningen föreslagit.

Med hänsyn till dels den beredning som pågår inom justitiedepartementet av yttrandefrihetsutredningens förslag och remissyttrandena med anledning av utredningens betänkande, dels den särskilda utredarens arbete med videofrågorna, anser utskottet det befogat att avvakta innan ytterligare åtgärder vidtas.

Detta utskottets ställningstagande delas av folkpartiet, något som framförs i ett särskilt yttrande, samt av vpk, som i ett särskilt yttrande anser att utredningsarbetet bör bedrivas utan onödigt dröjsmål.

Den särskilda utredaren har också att överväga hur framför allt barn och ungdom riskerar att utsättas för skadeverkningar genom våldsskildringar. Utredaren skall också se över om det behövs nya eller ändrade regler för att vi skall kunna förhindra skadeverkningar. Alternativet med en allmän förhandsgranskning av filmer och videogram skall ingående belysas. Utredningsarbetet bör enligt direktiven vara avslutat före 1986 års utgång. I likhet med vpk förutsätter jag att dessa frågor blir klarlagda utan dröjsmål.

Med detta, herr talman, vill jag yrka avslag på reservationen samt bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 31 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist säger här att allt är förberett för en skärpning – och det är riktigt. Hon säger också att beredning av yttrandefrihetsutredningens förslag pågår inom justitiedepartementet och att ett arbete bedrivs av en särskild utredare, något som jag själv nämnde i mitt anförande. Men sedan kommer konklusionen att det är befogat att avvakta.

Jag skulle vilja rikta denna fråga till Wivi-Anne Cederqvist: Vilka nackdelar för situationen på videomarknaden skulle ett bifall till vår reservation medföra? Skulle vi inte genom vårt förslag få stopp på spridningen av videogram med våldsskildringar långt tidigare än vad som blir fallet om vi följer majoritetens planläggning? Varför vill man inte redan i dag genomföra den skärpning som Wivi-Anne Cederqvist talade om i början av sitt anförande?

Anf. 32 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood och jag har i sak inte delade meningar. Det framgår också av utskottets skrivning på s. 6 i betänkandet: "Utskottet är i och för sig positivt till ett ansvarssystem i denna riktning."

Jag vill fråga Elisabeth Fleetwood: Vad är det för mening med att tillsätta en utredning om man sedan inte inväntar remissyttrandena och utvärderingen av denna utredning? Utskottet vill invänta den beredning som nu pågår i justitiedepartementet och den särskilda utredarens arbete, som skall vara klart i slutet av 1986.

I sak har vi alltså inte delade meningar. Utskottet vill bara avvakta utvärderingen.

Anf. 33 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Det är nog riktigt. Wivi-Anne Cederqvist, att våra partier i sak inte har delade meningar i denna fråga.

Wivi-Anne Cederqvist frågar mig vad det är för mening med att tillsätta en utredning om man inte avvaktar resultatet. Det pågår en utredning, och vi får ett utredningsresultat i bästa fall i slutet av 1986. Därefter skall det följa ett remissförfarande. När tror Wivi-Anne Cederqvist att vi kan fatta beslut?

I avvaktan på detta beslut, som efter vad jag förstår kommer att gälla många delar av denna svåra fråga, anser vi att det hade varit klokt och riktigt att i dag fatta beslut i denna delfråga om ansvarig utgivare. Jag är dessutom övertygad om att även ni andra, i de partier som inte har anslutit sig till vår reservation, egentligen tycker att vårt förslag skulle innebära en avsevärd förbättring på videomarknaden.

Anf. 34 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort påminna Elisabeth Fleetwood om att det var på socialdemokraternas partikongress som beslutet om utredning i den här för oss så viktiga frågan togs och att det var de socialdemokratiska kvinnorna som drev på.

Vi avvaktar nu utredningsresultatet. Jag har sagt att jag förväntar mig att utredningsarbetet bedrivs utan dröjsmål.

Talmannen anmälde att Elisabeth Fleetwood anhallit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 35 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp):

Herr talman! Video kan ju liksom alla andra medier – det tryckta ordet, radio, TV, filmer osv. – användas i både onda och goda avsikter.

Det är nu inte så många år sedan som videotekniken i mångas medvetande var synonym med snusk och våld. Dess bättre har utvecklingen visat att det inte behöver vara så. Numera torde de flesta vara överens om att tekniken kan användas på olika sätt. Det vanligast i hushållen torde vara bandning av TV-program. Men man kan också göra egna inspelningar och hyra bra och populära filmer. Vi har även sett nya möjligheter med konstvideo och utbildningssatsningar av olika slag. Men det finns också en baksida – ett utbud av extremvåld, som bör bekämpas.

Den främsta försvarslinjen måste, som i så många andra sammanhang, ligga i människors eget medvetande. Därför är det bra med den kraftiga opinionsbildning som sker från olika grupper och enskilda i samhället. Alla vi som vet om avigsidorna har ett särskilt ansvar och kan inte slå oss till ro enbart med krav på mer lagstiftning. Inte minst vi föräldrar har ett stort ansvar – enskilt i hemmen och gemensamt i hem och skola-föreningar och liknande organisationer. Av egen erfarenhet vet jag att det går att hålla barnen borta från avarterna.

Vad vi nu behandlar är ändringar i videovåldslagen. Då skall man komma

ihåg att lagstiftningen om videovåld, som ju togs fram mycket snabbt, har kommit till i avvaktan på yttrandefrihetsutredningens förslag. Redan när videovåldslagen beslutades var vi alltså medvetna om att det var fråga om övergångsvisa åtgärder tills vi kunde få ett mer samlat grepp i samband med att yttrandefrihetsutredningen behandlas här i riksdagen. Vi har därför från folkpartiets sida avstått från att i detta sammanhang yrka på ändringar i linje med vad yttrandefrihetsutredningen har föreslagit. Det gäller bl. a. frågan om ansvarighetsreglerna.

Yttrandefrihetsutredningen vill ju ha ett ansvarssystem som ansluter till vad som gäller för det tryckta ordet. Vi har i ett särskilt yttrande från folkpartiet sagt att vi delar den uppfattningen men vill avvakta med beslut tills vi får behandla hela yttrandefrihetsutredningen.

Men det är beklagligt att regeringen drar ut på tiden, bl. a. genom att tillsätta en ny utredning som uppenbarligen har tillkommit enbart för att klara de interna motsättningarna inom socialdemokratien på den senaste partikongressen.

Även om vi således i sak delar den uppfattning som kommer till uttryck i den moderata reservationen, så vill vi inte nu rycka loss den här frågan ur hela det frihetsrättsliga komplexet.

Beslutet nu innebär att videofilmer som skall visas offentligt skall förhandsgranskas på samma sätt som gäller för vanlig biografilm. Detta är i sig ett mycket långtgående förslag, som ju bl. a. har krävt den ändring i grundlagen som slutligt antogs av riksdagen för några veckor sedan.

Förslaget om att kunna ställa grossisterna till ansvar för videovåldsfilmerna kommer också att andanröja en svaghet i nuvarande lagstiftning, nämligen den att samma videogram kan bedömas olika i olika delar av landet. Ändringen kommer att leda till en uppstramning och en mer enhetlig bedömning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 36 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja påminna Birgit Friggebo om att hon i sitt anförande nämnde att det var fråga om övergångsvisa åtgärder, men att vi dock fattade detta beslut om övergångsvisa åtgärder i en mycket besvärlig fråga. Därför är jag väldigt förvånad över att folkpartiet bara har avgivit ett särskilt yttrande till betänkandet. Såvitt jag kan förstå finns det både tekniskt och innehållsmässigt en diskrepans i vad man egentligen säger. På något sätt försöker man här sitta på två stolar. Man yrtrar sig till förmån för ansvarig utgivare, men man är inte beredd att redan nu fatta detta beslut. Övergångsvisa bestämmelser har tidigare gällt och skulle kunna gälla fram till dess att vi får ett förslag från regeringen.

Anf. 37 WIVI-ANNE CEDEROVIST (s) replik:

Herr talman! Jag begärde replik på Birgit Friggebos anförande.

Birgit Friggebo sade att utredningen kom till på grund av en intern strid vid den socialdemokratiska partikongressen. Jag blev mycket förvånad över detta – att en utredning skall komma till för att lösa en intern strid. I betänkandet står direktiven för denna utredning. Jag tycker att dessa frågor

är mycket allvarliga – det gäller vilka skador våra barn och ungdomar kan få. Jag anser, herr talman, att det är en mycket viktig utredning.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

*Åtgärder mot
våldsskildringar
i videogram*

Anf. 38 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att Wivi-Anne Cederqvist själv är medveten om att det förhåller sig så som jag har sagt. Det behöver i och för sig inte vara något skamligt. Men det är klart att detta fördröjer en mer samlad och mer enhetlig bedömning av hela komplexet av yttrandefrihetsutredningens frågor. Det tycker jag är mycket beklagligt.

Det har ju höjts röster inom socialdemokratin som innebär att man vill ha den här utredningen för att konstatera att man inte kan gå särskilt mycket längre när det gäller lagstiftning om videovåldet – det har sagts offentligt av ledande socialdemokrater i olika sammanhang – och att utredningen alltså skulle vara till för att lugna dem som är oroliga, inte minst bland de socialdemokratiska kvinnorna.

När det gäller Elisabeth Fleetwoods invändning vill jag säga att yttrandefrihetsfrågorna och hela den lagstiftning som nu bereds i justitiedepartementet – vi har därvidlag fått uppgift om att det skall bli lagrådsremiss våren 1986 – är mycket komplicerade. Därför har vi avstått från att i detta sammanhang riva ut en delfråga från hela yttrandefrihetskomplexet, trots att vi alltså i sak har uppfattningen att man slutligen bör biträda yttrandefrihetsutredningens förslag.

Anf. 39 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Birgit Friggebo har naturligtvis rätt i att detta är mycket komplicerade frågor. Men jag skulle vilja returnera en fråga till Birgit Friggebo: Anser Birgit Friggebo att det verkligen vore så komplicerat att fatta detta beslut om ansvarig utgivare i dag, när man tidigare har fattat beslut, som Birgit Friggebo själv sade, om övergångsvisa åtgärder? Vi är alla överens – tror jag – om att detta vore en positiv åtgärd som skulle minska tillgången till dessa otäcka videogram.

Anf. 40 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag kan instämma med Birgit Friggebo i att det kan vara en svår balansgång mellan yttrandefriheten och kravet på att vi skall kunna skydda våra barn och ungdomar från videovåldets skadeverkningar. Det är just därför som utredningen har tillsatts.

Anf. 41 BIRGIT FRIGGEBÖ (fp) replik:

Herr talman! Vi har i dag en lagstiftning och ett uppbyggt system som vi förbättrar i olika avseenden. Det är någonting annat att gå över till ett helt annat system, som så intimt hänger samman med andra frågor när det gäller yttrandefrihet, tryckfrihet och liknande. Därför tycker jag inte att det är någon nackdel att man för att få snara förändringar ändrar något i en redan befintlig lagstiftning och avvaktar med de stora och mycket känsliga frågorna, tills vi här i riksdagen har möjlighet att ta ställning till hela det komplex som yttrandefrihetsutredningen omfattar.

Talmannen anmälde att Elisabeth Fleetwood anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 42 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort, eftersom utskottet är enigt när det gäller de mest omtvadtade frågorna, om man bortser från en reservation från moderata samlingspartiet avseende en delfråga, och eftersom tidigare talare utförligt har redovisat vad utskottsbetänkandet innehåller.

De som rent allmänt kräver hårdare tag bör uppmärksamma att den proposition som utskottet biträder innebär en avsevärd skärpning av videovåldslagen och också ökade och effektivare möjligheter till lagföring av dem som bryter mot lagen. Bl. a. kommer, som tidigare påpekats, grossister och andra leverantörer att få ett större ansvar, och vi får större enhetlighet i ansvarsutkrävandet. Vidare införs förhandsgranskning av videogram som skall visas offentligt på samma grunder som nu gäller för traditionell film.

Det bör också understrykas att de delade meningarna, såsom de kommit till uttryck i riksdagsmotioner och i den debatt som förs utanför kammaren, inte gäller om man skall bekämpa sadism och extremt våld. Det bör man göra, menar de allra flesta. Vad frågan gäller är på vilket sätt detta bäst kan ske. Somliga anser att man redan nu bör bestämma sig för förhandscensur även av alla videogram som används för privat bruk, medan andra anser att man över huvud taget inte bör ha någon förhandscensur av videogram som visas för vuxna, således inte ens av sådana som visas vid offentlig föreställning.

I propositionen och i utskottsbetänkandet går man en medelväg, även om vissa delar av systemet dessutom är särskilt inriktade på att skydda unga människor från att utsättas för visning av inspelningar som kan ge skador, vilket naturligtvis, som så många talare har framhållit tidigare i debatten, är ytterst angeläget.

Vad sedan gäller delfrågan om förhandscensur av videogram för privat bruk har utskottet stannat för att avvakta den utredning som regeringen har tillsatt. Ingen kan bortse ifrån att en allmän förhandscensur innebär ett omfattande ingrepp ur yttrandefrihetsrättslig synpunkt. Ingen kan heller bortse ifrån att en allmän förhandscensur skulle kräva stora ekonomiska och administrativa insatser. Videogram produceras ju i stor och ökande mängd. Den utredning som vi refererar till kommer emellertid att belysa de problem som är förknippade med olika former av lösningar, och detta bör vi enligt min mening avvakta. Det var också innebörden i det beslut i frågan som centerns partistämma fattade i somras.

Under tiden får vi en viss erfarenhet av hur de nu för beslut aktuella skärpningarna kommer att verka. Vidare får vi möjligheter att i ett större sammanhang återkomma till ansvarsfrågorna i dess helhet när proposition föreligger om ny yttrandefrihetsgrundlag med utgångspunkt i yttrandefrihetsutredningens omfattande betänkande.

Det bästa är, enligt min mening, om vi så småningom får en lagstiftning som när det gäller ansvarsfrågan i görligaste mån behandlar olika medier lika. Det är ur principiell synpunkt det mest tillfredsställande och bidrar till att göra yttrandefrihetslagstiftningen enkel och effektiv.

Man kan naturligtvis, som Elisabeth Fleetwood gjorde, ställa frågan varför vi inte nu odelat och med en gång ställer oss bakom yttrandefrihetsutredningens förslag. Jag tycker för min del att det, med hänsyn till den omfattande debatt som förs och med hänsyn till att många uppenbarligen tror att en förhandscensur är effektiv och lämplig från olika synpunkter, är rimligt att avvakta yttrandefrihetspropositionen. Vi har ju en lagstiftning, och vi har skärpt denna lagstiftning. Vi får därmed ökade möjligheter att ingripa, och för den skull är det *ingen brådska med att göra definitiva ställningstaganden.*

Jag vill i det sammanhanget säga att jag är litet förvånad över att Elisabeth Fleetwood framställer moderaterna som särskilt pådrivande när det gäller att ingripa emot videoväldet. Det stämmer inte med verkligheten. Moderata samlingspartiets representant i yttrandefrihetsutredningen hade där en reservation, som under rubriken Videoväldet inleddes på följande sätt:

”Yttrandefrihetsutredningen framlägger förslag om avsevärda skärpningar i förhållande till gällande rätt i fråga om möjligheterna att inskrida mot det s. k. videoväldet. Jag kan för min del inte biträda utredningens förslag i denna del.”

Det var alltså den moderate representantens ståndpunkt i utredningen. Vi kommer också ihåg hur det gick till när vi antog den videoväldslag som nu håller på att revideras. Da såg moderaterna till att det blev uppskov ett helt år med det definitiva beslutet beträffande den lagen. Moderaterna skall därför sannerligen inte försöka framställa sig som några pionjärer i den här frågan. Det är ett försök att förvillan synen på dem som inte har kännedom om detta ärendes tidigare förlopp.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 43 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Jag kan inte uppfatta moderata samlingspartiets ställningstagande på något annat sätt än att moderaterna, tvärt emot vad Bertil Fiskesjö påstod, är pådrivande i den här frågan. Det vi framför i reservationen skulle förbättra situationen. Det skulle minska dessa otäcka videograms åtkomlighet. Jag tror eller, rättare sagt, jag vet att det är vad vi alla syftar till.

Bertil Fiskesjö citerade vår reservation i yttrandefrihetsutredningen och drog sina slutsatser av vad den innebär. Men han kunde ha läst ytterligare några rader. Det är tyvärr ofta så här i kammaren, att man väljer de avsnitt som passar ens eget syfte bäst. Några rader längre fram i reservationen står nämligen följande:

”Att det råaste våldet inte skulle få visas är inte någon förlust för yttrandefriheten.”

Därefter för reservanten ett resonemang om vitala yttrandefrihetsintressen såsom nyhetsförmedlingen.

Vi är säkert överens om att det är en utomordentligt svår gränsdragning mellan vad som är nyhetsförmedling och vad som är spekulativ våldssituationer. Jag behöver väl inte påminna om sådana filmer som Holocaust och andra krigsskildringar från olika delar av världen, som är så förfärliga men så nödvändiga att se. Det är här – och det är vi alla medvetna om – som gränsdragningen är så svår att göra. Men att göra jämförelser med detta och den moderata reservation som jag tidigare förespråkade tycker jag inte har någon relevans.

Anf. 44 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Elisabeth Fleetwoods inlägg förändrar inte riktigheten i den historieskrivning som jag har gett. När det gäller den grundläggande inställning till ingrepp mot videovåld som moderata samlingspartiet har visat kan Elisabeth Fleetwood gå tillbaka till protokollet från de upprepade debatter som vi tidigare har haft i den frågan i kammaren. Det är alltså att gå ut med en falsk varubeteckning när moderaterna nu försöker framställa sig själva som ivrigare motståndare mot dessa vidriga företeelser än några andra.

Frågan gäller alltså vilken teknik man skall använda för att komma åt alstren. När regeringen nu har tillsatt en utredning som skall se på olika möjligheter att komma till rätta med videovåldet är det rimligt att avvakta utfallet av denna utredning. Vi bör också när vi tar ställning till regleringen av själva ansvarsfrågan se till att göra det på ett väl förberett sätt i samband med att vi tar ställning till hela det omfattande betänkande som så småningom kommer att resultera i en proposition från regeringen om yttrandefriheten.

Det finns alltså inga rimliga skäl att, som moderaterna nu vill göra, gå händelserna i förväg, men det må vara deras ensak. Vad som gjorde att jag vände mig mot Elisabeth Fleetwoods framställning var att det inte fanns någon korrespondens mellan hennes anförande och det förslag som moderata samlingspartiet har stått för i den här frågan.

Anf. 45 ELISABETH FLEETWOOD (m) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö har helt rätt när han säger att denna fråga inte skall politiseras. Jag vidhåller emellertid fortfarande att vi moderater i detta betänkande står för en reservation i en fråga som vi hade hoppats att utskottet skulle vara enigt om. Vi är nämligen övertygade om att situationen skulle förbättras genom vårt förslag.

Vi har också fått höra att den åtgärd som vi föreslår kan övervägas. Varför kan den inte tillgripas som en övergångsåtgärd?

Jag hoppas att Bertil Fiskesjö vill lyssna på vad jag säger här i dag i stället för att ta upp vad som har sagts i andra diskussioner. Det som jag står för, det står moderata samlingspartiet för i den reservation som vi har avgivit.

Anf. 46 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Elisabeth Fleetwood får lov att vänja sig vid att vi i denna kammare erinrar om den reella bakgrunden till de ställningstaganden som även moderata samlingspartiet har gjort i denna fråga och att vi ibland är oförskämda nog att referera till vad ledande representanter för ert parti har sagt tidigare.

Talmannen anmälde att Elisabeth Fleetwood anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 47 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Den nya videotekniken skulle kunna vara en ofantlig tillgång när det gäller att förbättra möjligheterna till informationsutbyte och för hela vårt kulturliv. Visst finns det också många fina exempel på att tekniken används på det sättet, men tyvärr finns det alltför många exempel på

motsatsen. Kallhamrade profitörer månglar ut inte bara undermåliga produkter utan också videofilm med hänsynslös spekulation i sadism och våld.

Vi är därför från vpk:s sida nöjda med att regeringsförslaget innebär skärpta restriktioner. Det blir ökade förutsättningar att fälla videograms-grossister som bryter mot den lag som riksdagen redan har antagit. Det blir samma regel om förhandsgranskning vid visning av videogram offentligt som vid offentlig visning av film, vilket egentligen är en självklarhet.

Men visst är det, principiellt sett, både sorgligt och motbjudande att vi skall behöva ha denna förhandsgranskning. Samtidigt tror jag att ingen på fullt allvar kan hävda att det i dagsläget finns några risker för att denna förhandsgranskning skall missbrukas till att kringskära yttrandefriheten. Massakerdistributörernas verksamhet har faktiskt ingenting med yttrandefrihet att göra.

Vi är från vpk:s sida inte heller främmande för en allmän förhandsgranskning av de filmer och videogram som försäljs eller uthyrs till allmänheten. Men den frågan är för närvarande föremål för närmare utredning och vi vill avvakta den utredningen. Vi är medvetna om att det kan finnas praktiska och ekonomiska svårigheter. Det finns också, inte minst, yttrandefrihetsaspekter på frågan. Låt oss aldrig, herr talman, i vällovligt nit att komma åt profitörerna på våld och sadism göra någonting som i ett annat klimat och på ett bredare plan kan komma att beskära den yttrandefrihet som är så omistlig för ett demokratiskt samhälle.

Anf. 48 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Sverige har på några få år blivit världens videocötaste land. Den explosionsartade utvecklingen har sprungit ifrån lagstiftningen. De kommersiella krafterna har inte varit sena att utnyttja denna situation. Extremvåld och underhållningsvåld är i dag tillgängligt inom promenadvstånd för de flesta hushållen i Sverige. Videovåldet har redan hunnit ge bestående negativa effekter – inte minst bland barn och ungdomar.

När barn, ibland ensamma, ser grovt våld på TV-skärmen, t. o. m. autentiska mord med närgångna beskrivningar, påverkar detta naturligtvis barnen. Ofta kopplas också våldet till sexualiteten, kvinnor förnedras, torteras och dödas. Inte minst denna koppling till sexualiteten är olycklig för det uppväxande släktet.

Denna påverkan kan leda till att barn och ungdomar indoktrinerats till att använda våld som en lösning på konflikter. Vi har sett exempel på hur våld på videogram faktiskt lett till mord. I tidningen Arbetet, för att nu ta ett exempel, kunde man den 20 september läsa om hur en 26-årig man hos en kamrat sett en videofilm. Innan kvällen var slut hade 26-åringen skjutit på två personer – en yngling skadades och en ung kvinna avled. Rubriken på artikeln i Arbetet var "Mordet direkt kopia på våldsvideo". 26-åringens åklagare säger till tidningen att "filmen har haft en avgörande betydelse för vad som hände".

Jag kom för en tid sedan i kontakt med en ung lärarinna i en utpräglad landsortskommun. När hon förra hösten började en ny termin med sin mellanstadieklass var det två pojkar som uppträdde annorlunda än tidigare,

*Åtgärder mot
våldsskildringar
i videogram*

berättande hon. De hade mycket svårt med koncentrationen under lektionstid och föll några gånger i gråt, utan synbar anledning. Så småningom kom det fram att anledningen till pojkarnas beteende var att de tillsammans brukade se videofilmer med råa våldsinslag.

Det är i första hand för att skydda barnen som kds i ett tidigt skede har tagit ställning för en förhandsgranskning av videogram som försäljs eller uthyrs till allmänheten. Detta skulle kunna fungera på samma sätt som för vanliga biograffilmer, så praxis finns för hur detta skulle kunna genomföras.

Den lag som trädde i kraft den 1 augusti 1982 angående videovåldet var ett steg i rätt riktning men har i praktiken visat stora brister, vilket också den föreliggande propositionen pekar på. Det som förvänar är att de liggande förslagen endast obetydligt förändrar situationen och i praktiken förbigår huvudproblemen. Det berättigade krav på en obligatorisk förhandsgranskning av de videofilmer som utbjuds till försäljning och uthyrning, vilket rests av flera tunga organisationer – t. ex. Riksförbundet Hem och Skola och den socialdemokratiska partikongressen – förbigås genom en hänvisning till en tillsatt utredning. Vi i kds välkomnar i och för sig att offentliga visningar av videogram nu jämföras med biografställningar, men det står klart att det stora problemet främst ligger på uthyrningssidan.

Hemmiljöerna borde få vara fredade från det grova underhållningsvåldet. Det finns skäl att anta att det våld som presenteras på den egna TV-skärmen i hemmiljön påverkar i större utsträckning än det våld som visas i en biograflokal. Vidare kan respekten för gällande åldersgränser upprätthållas vid en biograf, men det skyddet för våra barn existerar inte i samma omfattning för de filmer som hyrs ut eller försäljs.

Herr talman! Det har nu och då hävdats att en förhandsgranskning av alla videogram som används för försäljning eller uthyrning till allmänheten skulle innebära en inskränkning av yttrandefriheten. Det finns inte fog för en sådan inställning. Förekomsten av grovt spekulationsvåld i videogram kan man inte försvara med återopande av yttrandefriheten. Tvärtom utgör detta ett hot mot yttrandefriheten och demokratin. Det är en självklarhet att respekten för människolivet och för alla människors lika värde utgör grunden för demokratin och därmed också för yttrandefriheten. Extremvåldet på video undergräver dessa värderingar.

Herr talman! Kds menar att förhandsgranskning av videogram och film, som försäljs eller uthyrs till allmänheten, är en nödvändighet. Vi har vidare föreslagit att de försålda eller uthyrda filmerna, efter godkännande, skall förses med någon form av varudeklaration från en officiell instans. Detta ansvar bör åvila den statliga biografbyrån. Varudeklarationen bör innehålla råd om visningen, beskrivning av förekomsten av våld eller skrämmande scener m. m. i filmen. På så sätt skulle t. ex. föräldrar få en möjlighet att undvika att deras barn indoktrineras av filmvåldet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion 1985/86:1.

Anf. 49 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Från centerpartiet har vi vid årets riksmöte väckt många motioner där vi begär förhandsgranskning av videofilm. Här finns således en stark manifestation för förhandsgranskning. Centerns kvinnoförbund har

även vid årets stämma krävt en sådan granskning.

Centerpartiets representanter i kulturutskottet har i yttrande till konstitutionsutskottet avgivit avvikande mening och därvid kommit fram till slutsatsen att "det är nödvändigt att det utan dröjsmål och utan att någon ytterligare utredning görs införs obligatorisk förhandsgranskning även av videogram och filmer som sprids till allmänheten för privat bruk".

I motion 1548 framför Gunilla André, Rosa Östh och jag krav på förhandsgranskning av videofilm. Vi talar bl. a. om den väg av våldskultur som sköljer in över vårt land. "Våldstendenserna, både i verkligheten och i kulturutbudet, blir alltmer sadistiska och bestialiska. Kvinnoförnedring är ett markant inslag.

Det finns bekräftat i statistiken att våldsbrotten ökar. Den långsiktiga utvecklingen av dessa brott avviker från andra brottsserier. Antalet anmälda våldsbrott låg länge på i stort sett oförändrad nivå. Det är först vid mitten av 1960-talet som antalet började öka. Under drygt 10 år har det skett en fördubbling av antalet polisanmälda våldsbrott.

Våldet håller på att smyga sig på oss som en fullt normal del i samhällsmönstret. Vi blir tillvanda – bryr oss inte om att reagera. Mord, rån, våldtäkt och kvinnomisshandel åsamkar oerhörda lidanden. Den största offerkategorin i mord- och dråpstatistiken är kvinnor som misshandlats till döds."

Underhållningsvåldet blir allt vanligare. Inte minst videotekniken bidrar till groteska våldsskildringar som sprids ut över landet. Det är främst barn och ungdomar som utsätts för denna destruktiva påverkan. De får förebilder, mestadels män, som utövar grovt våld. Många barn i dag har inte någon nära relation till någon vuxen man som kan utgöra motbild och balans till de förhårigade våldsmännen. Ungefär 95 % av våldet i videofilmerna är riktat mot kvinnokönet. Kombinationen av narkotika, kvinnovåld och djävulsdyrkan är utbredd. Uttrycksformerna varierar, men allt går ut på att spränga alla tidigare gränser.

Det är oerhört viktigt att vi i en sådan här debatt slår fast att denna våldskultur inte är något oundvikligt och ödesbestämt som vi inte kan hindra. Vi kan och måste kämpa mot denna destruktiva utveckling. Detta måste vara en av de viktigaste uppgifterna för vår generation.

Herr talman! Jag yrkar med det anförda bifall till motion 1548. Därmed är även yrkandena i de övriga motionerna från centern tillgodosedda.

Anf. 50 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera att det råder en fullständig enighet om att det behövs insatser mot videovåldet. Detta ser jag som mycket positivt. Vi diskuterar inte om insatser behövs, utan vi diskuterar *hur* och *när* de skall genomföras. Regeringens proposition och riksdagens ställningstagande i dag innebär ett steg i rätt riktning mot begränsning av videovåldet.

Det socialdemokratiska kvinnoförbundets ställningstagande i dessa frågor har åberopats. Låt mig i detta sammanhang säga att det socialdemokratiska kvinnoförbundet har gjort ett klart ställningstagande för förhandsgranskning av videogram. Vi har även aktivt arbetat för detta på vår partikongress, som för övrigt med mycket klar majoritet beslöt om en sådan förhandsgranskning.

Nu har regeringen tillsatt en särskild utredare med alldeles specifika uppdrag att se över hur en förhandsgranskning skall gå till. Han skall se över hur de nya medierna kan påverka risker för att framför allt barn och ungdomar utsätts för skadeverkningar genom våldsskildringar i sådana inspelningar. Han skall bedöma om utvecklingen kan väntas leda till att det behövs nya och ändrade regler för att förhindra skadeverkningar. Han skall också kunna avge förslag till sådana regler. Alternativet med förhandsgranskning av alla filmer och videogram bör belysas ingående.

Regeringen har tagit konsekvenserna av det mycket starka tryck som finns ute bland människorna, och inte minst bland kvinnorna, när det gäller att finna åtgärder mot det ökande videovåldet. Regeringen har i vanlig ordning tillsatt en utredare för att ta reda på vad konsekvenserna blir och hur detta arbete skall genomföras.

Jag tycker nog att man inte härvidlag skall skylla på några slags interna problem inom det socialdemokratiska partiet. Detta är den vanliga vägen vi går när vi bereder ärenden. Jag kan bara beklaga att vi kanske måste göra så här för att undvika att beslut fattas som blir felaktiga. Det kan således ta något längre tid än vad vi hade hoppats på när vi ställde krav på förhandsgranskning av videogram.

Jag vill gärna hålla med de talare som har sagt att det är oerhört viktigt att vi inte begränsar yttrandefriheten, att vi ser efter vad det är vi åstadkommer så att vi i ett annat läge inte finner att vi har vidtagit felaktiga åtgärder.

Jag vill emellertid säga att när jag började med mitt eget praktiska arbete med barnfilm som ordförande i barnfilmsnämnden var jag fullständigt övertygad om att censur var det sista vi skulle ha. Det borde vi undvika. Efter sex års arbete, och det rörde alltså filmer för offentlig visning, var jag lika fast övertygad om att censur var nödvändigt och om vi inte sovrade bort den värsta smörjan fick vi ta konsekvenserna på annat sätt i samhället.

Sedan jag lämnade ordförandeskapet i barnfilmsnämnden har explosionen av videovåld i samhället kommit. Jag har samma principiella uppfattning som jag fick under de sex åren i barnfilmsnämnden, nämligen att vi har ett särskilt stort ansvar för våra barn och ungdomar. Vi bör inte tillåta ett rått våld, vare sig det genom den nya tekniken visas i våra hem eller på offentliga visningar.

De beslut som det socialdemokratiska kvinnoförbundet och den socialdemokratiska partikongressen har fattat om förhandsgranskning av videogram överensstämmer med den uppfattning som jag tror råder i samhället.

Jag vill emellertid också säga att detta är den väg vi måste gå genom att se till att frågan utreds ordentligt. Jag vill påstå att vi känner oss fullt trygga när det gäller vår kulturministers ansvar på detta område. Han har offentligt klargjort att partikongressens beslut skall följas, och han har också vidtagit de åtgärder som han som minister har att vidta.

Jag vill därför yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Anf. 51 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag har några funderingar kring de synpunkter Maj Britt Theorin framfört. Maj Britt Theorin säger att det tillsatts en utredning för att ta fram förslag om förhandsgranskning. Jag läser inte utredarens direktiv på det sättet. Det står också i konstitutionsutskottets betänkande att utredaren

skall bedöma om utvecklingen kan väntas leda till att det behövs nya eller ändrade regler för att motverka skadeverkningar. Jag kan inte se att detta stämmer med den version som Maj Britt Theorin gav.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

*Åtgärder mot
våldsskildringar
i videogram*

Anf. 52 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Utredaren har fått i uppdrag att granska vilka risker som framför allt barn och ungdomar utsätts för och vilka skadeverkningar våldsskildringar i videogram kan förorsaka. Utredaren skall bedöma om den här utvecklingen bör leda till ändrade regler för att motverka skadeverkningar.

Jag tycker att inte minst dagens debatt här i kammaren har visat att vi också här är överens om att det behövs åtgärder mot videovåldet. Också här är man överens om att avvakta vilka förslag utredaren kommer fram med.

Jag tolkar det så att utredaren har fått ett seriöst uppdrag att utreda hur en sådan här förhandsgranskning skall gå till och ingående belysa konsekvenserna härav. Sedan utredaren framlagt sina förslag får vi återkomma.

Låt mig också framhålla att det mycket klart sagts ifrån att utredaren skall vara klar med sitt uppdrag vid utgången av 1986. Vi utgår från att han kommer att vara det och att vi snabbt därefter får möjlighet att ta ställning till hur en förhandsgranskning skall kunna genomföras.

Anf. 53 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Skillnaden mellan Maj Britt Theorin och mig är att Maj Britt Theorin tar fasta på den här utredningen som skall bedöma utvecklingen och överväga om det behövs ytterligare regler, medan jag för min del anser att vi inte behöver någon utredning utan att vad vi snabbt nog behöver är ett förslag om förhandsgranskning.

Anf. 54 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag tror att det är viktigt att konstatera att både vårt kvinnoförbund och, som jag har förstått, centerns kvinnoförbund liksom flera andra grupper är mycket starkt engagerade för att vi skall bli av med det råa videovåldet. Jag har också tolkat riksdagens debatt så att det är riksdagens önskan att så skall ske. Självfallet kommer regeringen att arbeta i den riktning som riksdagen uttalat önskemål om.

Jag tror, Gunnel Jonäng, att oavsett om vi har en socialdemokratisk eller borgerlig regering måste vi gå de vägar som vårt arbete kräver av oss. En utredare har fått detta utredningsuppdrag. Utskottet, utom moderaterna, är enigt om att man skall avvakta denna utredning. Det är det praktiska tillvägagångssätt som vi brukar tillämpa här i riksdagen.

Anf. 55 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Maj Britt Theorin och jag är överens om att det är viktigt att få bort detta extremvåld – det är helt klart. Det är också så att våra båda kvinnoförbund har intagit samma ställning i denna fråga. Men det är uppenbart att vi har olika uppfattningar om hur snabbt det skall hända någonting på denna front. Jag tycker att vi tillsammans borde kunna hjälpas åt och genom att lägga på litet extra kol se till att det verkligen händer någonting.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Åtgärder mot
våldsskildringar
i videogram

Anf. 56 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Låt oss gärna använda alla våra kol, men låt oss också konstatera att det är en utredares uppdrag att undersöka *hur* en förhandsgranskning skall gå till. Som många har påpekat, och då framför allt de som har varit tveksamma till förhandsgranskning, kan det innebära en mängd av problem. En utredare bör kunna komma med förslag till hur granskningen skall kunna gå till, så att vi undviker onödiga problem.

Låt oss gärna arbeta tillsammans för att det grova videoväldet skall försvinna, för det vore gott för samhället och bra för ungdomarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 6

Mom. 1 (införande av bestämmelse om informationsfrihet i skollagen)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 72 för reservation 1 av Per Unckel m. fl.

Ingrid Hasselström Nyvall (fp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 2 (länskolnämndernas sammansättning)

Först biträdde reservation 2 av Per Unckel m. fl. med 112 röster mot 42 för reservation 3 av Pär Granstedt och Larz Johansson. 160 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 165 röster mot 114 för reservation 2 av Per Unckel m. fl. 36 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (upphörande av försöksverksamhet med regionala planeringsråd m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 40 för reservation 4 av Pär Granstedt och Larz Johansson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (skolpliktens inträde och vartannatårsintagning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (hemkommuns uppföljningsansvar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Pär Granstedt och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (studiegången i grundskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 70 för reservation 7 av Per Unckel m. fl.

Mom. 9 (elevs önskemål i fråga om högstadiundervisning i grannkommun)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Pär Granstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (skolhuvudmans kostnadsansvar i förhållande till eleverna i grundskolan och gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 18 för reservation 9 av Bo Hammar.

Margareta Andrén (fp) anmälde att hon avsett rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 13 (tillgodoseende av omvårdnadsbehovet hos eleverna i särskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 15 för reservation 10 av Bo Hammar.

Mom. 14 (tillgodoseende av enskilda önskemål vid val av skolenhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande 11

Mom. 1 (förhandsgranskning av videofilm)

Först biträdde utskottets hemställan med den ändring däri som föranledde av bifall till motion 1984/85:1548 av Gunilla André m. fl. – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1 av Alf Svensson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 276 röster mot 33 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1984/85:1548 av Gunilla André m. fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (ansvarssystemet för videogram)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 71 för reservationen av Anders Björck m. fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 och 4

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrags

Konstitutionsutskottets betänkande

1985/86:6 Vissa frågor rörande säkerhetsskyddet i riksdagen (förs. 1984/85:26)

Skatteutskottets betänkande

1985/86:15 Ändring i lagen med tulltaxa (prop. 1985/86:60 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1985/86:9 Avgiftsuttag till försäkringen för tilläggspension (prop. 1985/86:59)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

5 § Föredrogs
lagutskottets betänkande
1985/86:9 om en nordisk företagsform för sjöfartssamverkan.

socialförsäkringsutskottets betänkanden
1985/86:3 om vissa socialförsäkringsfrågor (prop. 1985/86:38),
1985/86:4 om arbetsskudeförsäkringen m. m. och

justitieutskottets betänkande
1985/86:6 om trafiknykterhetsbrotten.

Anf. 57 TALMANNEN:

Lagutskottets betänkande 9, socialförsäkringsutskottets betänkanden 3 och 4 samt justitieutskottets betänkande 6 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså lagutskottets betänkande 9 om en nordisk företagsform för sjöfartssamverkan.

Nordisk företagsform för sjöfartssamverkan

Anf. 58 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det betänkande som lagutskottet gett ut berör egentligen två väsentliga politikområden, dels ett rättsligt, dels ett sjöfartspolitiskt område. Det är nödvändigt för oss politiker att medverka till att svensk sjöfart får en chans för framtiden. Och det är likaledes nödvändigt för oss politiker att medverka till att den nordiska samverkan som är nödvändig på industrins och sjöfartens områden kan finna former.

Jag skall först, herr talman, ge några grundläggande fakta för varför den aktuella motionen enligt min uppfattning är mycket viktig. År 1976 hade Sverige 613 fartyg som representerade 7,5 miljoner bruttoregister-ton. År 1985 hade Sverige 467 fartyg som tillsammans representerade 2,9 miljoner bruttoregister-ton, dvs. litet drygt en tredjedel av Sveriges handelsflotta fanns kvar. Svensk sjöfartsnäring är alltså en näring i kris.

Ett andra grundläggande faktum är att Sverige i handelshänseende, tillsammans med Norge, måste betraktas som en ö. Sverige är för sin internationella handel helt beroende av transportvägar över haven. För 84 % av vårt totala export- och importvärde sker frakten över haven. Sverige är helt beroende av att ha tillgång till effektiva transportvägar över haven.

Herr talman! De nya transportsystemen – ro-ro-system, ultrasnabba containersystem, jumbofartyg för trailertransporter – kräver mycket stora investeringar i fartyg men kanske framför allt i den transporttekniska

infrastrukturen, i hamnar, tillfartsvägar, feedertrafik, hanteringsutrustning osv. Det står alldeles klart att den svenska, tyvärr nedkörda rederinäringen inte klarar den stora anspänningen och konkurrensen utifrån, den konkurrens som framför allt kommer från de ekonomiskt starka industriländerna och från statshandelsländerna. Det är alltså för svensk sjöfart, svensk handel och Sveriges befolkning mer eller mindre ett krav att vi kan etablera en samverkan över nationsgränserna för att klara framtidens transportbehov för svensk industri.

Den samverkan som jag då talar om, herr talman, är något helt annorlunda än den samverkan som vi hittills har sett och som bestått i att man i olika partrederiformer delar upp ägandet i enskilda fartygsenheter.

Jag talar nu om etableringen av transportsystem som nödvändiggör en ny storlek, en ny dimension av ekonomiska resurser inte bara i fråga om fartyg utan som jag nyss sade i fråga om hela infrastrukturen till ett transportsystem. Dessa resurser finns inte i Sverige. Jag kan konstatera att svensk rederinäring saknar möjligheter att konkurrera med den internationella linjesjöfarten. Det krävs internationell samverkan, och den självklara internationella samverkan som krävs är den som kan ske över gränserna i Norden.

Med hänsyn till vad som framhålls av utskottsmajoriteten i det betänkande som vi nu handlägger skulle man kunna tro att jag vore ensam om denna uppfattning. Som väl är är det inte så, herr talman.

I tisdags hölls i Göteborg på inbjudan av Industriförbundet ett sjöfartsrättsligt seminarium som framför allt intresserade sig för linjesjöfartens möjligheter till överlevnad. Där hölls ett uppmärksammat anförande av statssckreteraren i kommunikationsdepartementet Monica Sundström. Jag kan inte citera ur hennes anförande, eftersom det var på engelska, men jag skall översätta en del avsnitt av vad hon hade att säga för att därmed visa kammaren att det finns socialdemokratiska företrädare som representerar precis den uppfattning som jag stöder. Monica Sundström sade bl. a.:

Endast genom samarbete och samordning i en större skala blir det möjligt att rationalisera vår linjesjöfart. Endast då kommer vi att ha tillräckliga kapitalresurser för att koordinera investeringar och ta upp konkurrensen med linjerederier utanför Europa. Bildandet av Transocean genom fusion mellan Broströms och Transatlantics linjerederidelar är ett första steg mot uppbyggnaden av svensk linjeaktivitet med målsättningen att säkra hög kvalitet i transporter för svensk industri. Detta är blott ett första steg som skall följas av andra i formen av samarbete och samordning med andra linjeaktiviteter i de nordiska länderna och i framtiden också med andra europeiska linjerederier. Vi måste överväga denna fråga i en större skala. För att möta konkurrensen från stora linjerederier utanför Europa måste vi samarbeta och bilda stora enheter själva.

Med detta Monica Sundströms anförande anser jag alltså att den svenska regeringen har ställt sig bakom kravet på att man i nordiska enheter skall etablera linjesjöfart för svensk närings och svensk samhällsbyggnads skull.

Vad har då lagutskottets majoritet att säga om denna mycket angelägna fråga? Som jag sade i förra veckan tycks det vara så att det är helt nödvändigt för lagutskottets majoritet att till varje pris avstyrka en motion från oppositionen, även om utskottet är tvingat att skriva så nära ett tillstyrkande som det över huvud taget går. Låt oss se på vilka argument som utskottsmajo-

riteten använder denna gång.

Först är det det gamla argumentet som man har använt i tre fyra år: man hänvisar till att försök har gjorts i Nordiska rådet. Men man har ju misslyckats där. Lagutskottets majoritet hänvisar vidare till att Nordiska rådet avser att framlägga en arbetsrättslig reform våren 1986, vad det nu kan ha att göra med sjöfartssamverkan. Och man hänvisar till att det redan finns former av samverkan kring fartygsägandet.

Men man bortser då från det faktum att just Nordiska rådets misslyckande är ett bevis för att man inte kommer att lyckas etablera en verklig samverkan i någon industriell gren om man inte ger sig på ett konkret exempel. Linjesjöfarten är ett sådant konkret exempel. Det jag har krävt i den motion som behandlas i lagutskottets betänkande är just att den svenska regeringen skall ta initiativ till att utveckla en företagsform för nordisk samverkan i linjesjöfarten – ett konkret exempel där man handfast kan lösa de fyra fem problem som uppkommer valutarättsligt, skatterättsligt och arbetsrättsligt samt etablera kontrollmöjligheter.

Men lagutskottets majoritet anstränger sig som vanligt och söker bara efter skäl att avslå motionen. Det är en ynkelig demonstration av politisk ovilja att acceptera förslag som är goda även om de kommer från ett annat håll än från den socialdemokratiska majoriteten.

Jag yrkar, herr talman, med detta bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 59 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! En motion liknande den som vi nu behandlar väcktes vid 1983/84 års riksmöte. Den motionen gällde frågan om en ny nordisk företagsform – och det var samma motionär. Lagutskottet framhöll redan då att det är angeläget att man på olika sätt försöker underlätta samverkan mellan nordiska företag och därmed också den internordiska handeln. Utskottet ställde sig också bakom själva syftet med motionen. Men utskottet menade även att införandet av en sådan företagsform måste ske i samarbete med andra nordiska länder. Det är inte meningsfullt, framhöll utskottet, att Sverige ensidigt börjar utreda en sådan fråga. Utskottet avstyrkte därför bifall till motionen, vilket även blev riksdagens beslut.

Den motion som vi behandlar i dag tar upp frågan om konsortieföretag inom ett speciellt område, nämligen den nordiska linjesjöfarten. Motionären pekar på den djupgående kris som svensk sjöfart genomgår och menar att det är av utomordentlig betydelse för en framgångsrik utveckling av svensk men också nordisk industri att det nordiska näringslivet har tillgång till säkra transportvägar. Linjesjöfart är den typ av sjöfart som främst betjänar industrierna. För att nordisk sjöfart skall kunna möta den internationella konkurrensen fordras det, enligt motionären, en nordisk samverkan.

Lagutskottet har infordrat yttrande över motionen från Sveriges redareförening och de fackliga organisationerna inom sjöfartens område.

Remissinstanserna har ställt sig tveksamma till förslaget i motionen. Sälunda anser Redareföreningen att ett nordiskt konsortieföretag inte i och

för sig erfordras för att en bättre nordisk integrering inom linjesjöfarten skall kunna uppnås. Redareföreningen påpekar också i sitt remissyttrande att det sedan länge existerar ett mycket nära samarbete mellan nordiska linjerederier och att avsaknaden av vad som i motionen kallas "ett nordiskt konsortieföretag" inte i och för sig har utgjort hinder för närmare samverkan i former som sett sig strategiskt och företagsekonomiskt lämpliga. I remissyttrandet anges också ett exempel på sådant nära samarbete, nämligen det dåvarande rederiaktiebolaget Transatlantic, som i många år har varit delägare med olika andelar i norskflaggade fartyg tillhöriga Wilhelmsenkoncernen, medan sistnämnda företagsgruppering i sin tur ägt andelar i Transatlantics linjefartyg under svensk flagg. En sådan konstruktion är fullt möjlig enligt den lagstiftning som finns i Sverige och de motsvarande samverkansformer som erbjuds i Norge.

Även de fackliga organisationerna inom sjöfarten ställer sig tveksamma till motionen. Några av fackförbunden ifrågasätter t. ex. om det ens är möjligt eller önskvärt att etablera helt samstämmiga arbetsrättsliga regler, skatterättsliga regler och valutaregler. Svenska sjöfolksförbundet menar också att en eventuell konsortiesamverkan mellan nordiska linjerederier bör ha sitt ursprung i överenskommelser mellan rederierna och inte införas genom åtgärder från en av de nordiska regeringarna.

På det nordiska planet har man under senare år, som Nic Grönvall också har framhållit, tagit upp och övervägt olika åtgärder som syftat till att öka handel och industriellt samarbete mellan de nordiska länderna. Det är alltså inte på det sättet att man här är överksam. I Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets regi har frågan om valutareglering, etableringsfrihet, gemensam nordisk arbetsmarknad och en gemensam nordisk aktiebolagsform utretts. Nordiska rådet väntas vidare under våren 1986 ta ställning till förslag som rör vissa arbetsrättsliga frågor. Det förhållandet att jag tar upp vissa arbetsrättsliga frågor i det här sammanhanget beror på att motionären yrkar att man skall kunna etablera samstämmiga "arbetsrättsliga regler, skatterättsliga regler och valutaregler".

Det finns sedan länge en strävan att riva upp de handelshinder av olika slag som finns i de nordiska länderna. För närvarande förs exempelvis diskussioner mellan de nordiska handelsministrarna om samordnade bestämmelser om varuprovning och godkännande av varor.

Det är självfallet angeläget att det samarbete som pågår på det nordiska planet i fråga om handel och industri fortsätter och fördjupas. Här spelar naturligtvis också en samverkan inom sjöfartsområdet en viktig roll. Jag vill emellertid understryka att det förhållandet att man inte har särskilda regler om nordisk samverkan mellan nationella företag inte utgör något hinder för en sådan samverkan. Företag som vill samverka kan välja att inrätta särskilda juridiska personer, t. ex. aktiebolag i något av de berörda länderna. Min tidigare exemplifiering här från Rederi AB Transatlantics och Wilhelmsenkoncernens samarbete visar ju också att en företagare kan gå in som delägare i ett partrederi i ett annat nordiskt land. Konsortialavtal kan även upprättas mellan företag i de olika nordiska länderna. Ett exempel på detta är den verksamhet som SAS driver. Även på sjöfartens område finns s.k. sjöfartspooler, som är exempel på konsortieverksamhet som existerar utan stöd av

någon sådan lagstiftning som avses i motionen.

Sammanfattningsvis kan det alltså sägas att det redan i dag finns stora möjligheter att bedriva ett nordiskt samarbete på sjöfartens område. Det behövs inte någon ny juridisk företags- eller samarbetsform för att man skall få ett ökat nordiskt samarbete på detta område.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här har sagt yrkar jag avslag på motion 695 och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 60 NIC GRÖNVAI.I. (m):

Herr talman! Jag tar min replik från talarstolen för att ge Stig Gustafsson tid att gå tillbaka till sin plats, så att han noga kan höra vad jag har att säga.

Det är nästan skamlöst att redovisa remissorganens ståndpunktstaganden på det sätt som Stig Gustafsson gjorde. Jag skall läsa innantill ur betänkan-
dets bilagetext.

Sveriges redareförening: "Motionärens tanke är emellertid intressant och föreningen skulle därför för sin del vilja tillstyrka att man i lämpliga former analyserar redan existerande nordiska samverkansvarianter med målsättningen att undersöka om sådan samverkan kan förstärkas och förenklas genom att man utvecklar en ny samarbetsform av den typ motionären föreslår."

Är det ett avstyrkande, Stig Gustafsson?

Sveriges fartygsbefälsförening: "Sammanfattningsvis kan sägas att även om föreningen ställer sig tveksam till en konsortieform å la SAS är en översyn av de regler som styr arbetsrätten, skatter, valutor och behörigheten att utöva befattning ombord på fartyg mycket önskvärd."

Är det ett avstyrkande, Stig Gustafsson?

Maskinbefälsförbundet: "Även om förbundet tillstyrker en ny nordisk konsortiemodell förutsätts att arbetsgivaransvaret kvarligger i det nationella företaget."

Är det ett avstyrkande?

Slutligen Sjöfolksförbundet: "Sammanfattningsvis finner förbundet uppslaget mycket intressant och värt att understödjas av regeringen på så sätt att ett förverkligande underlättas genom olika åtgärder men först sedan linjerederier i de nordiska länderna överenskommit om ett samgående, t. ex. i konsortieform."

Är det ett avstyrkande?

Ordföranden i trafikutskottet Kurt Hugosson sitter här i kammaren. Skulle inte Stig Gustafsson kunna konsultera socialdemokraternas egna trafikpolitiska experter och av dem få det besked som Monica Sundström gav seminariet i Göteborg, nämligen det angelägna i att vi nu går från "sounds to things" och inte bara talar om detta utan också medverkar till att ge detta problem en lösning – för det är ett problem. Jag försökte säga i mitt förra inlägg att det inte handlar om en samverkan å la Transatlantic och Wilhelmshen. Det handlar om att möta den stora finansiella världens enorma konkurrensförmåga genom att etablera trafiksystem som säkerställer svensk industris behov av linjesjöfart. Det måste socialdemokraten Stig Gustafsson uppfatta från sina trafikpolitiskt kompetenta kolleger.

Anf. 61 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Nic Grönvall slår in öppna dörrar. Jag har nämligen inte sagt att vare sig Redareföreningen eller fackförbunden på sjöfartsområdet har avstyrkt Nic Grönvalls motion. Vad jag nyss sade var att remissinstanserna var tveksamma när det gäller denna motion. Vidare citerade jag något av vad Redareföreningen sagt för att visa på denna tveksamhet. Jag citerar gärna ett litet stycke till. Man säger nämligen att det "sedan länge existerar ett mycket nära samarbete mellan nordiska linjerederier och att avsaknaden av vad som i motionen kallas 'ett nordiskt konsortieföretag' icke i och för sig utgjort hinder för närmare samverkan i former som tett sig strategiskt och företagsekonomiskt lämpliga." Sedan ger man från Redareföreningens sida ett par exempel på ett sådant samarbete.

Vi är helt överens, Nic Grönvall, om att det är nödvändigt att samarbeta för att säkra en hög kvalitet på svensk industris transporter. Men det är inte den näringspolitiska aspekten vi här diskuterar utan det är den juridiska aspekten. Nic Grönvall tar själv upp den frågan i sin motion. Vad saken gäller är alltså den juridiska formen för ett sådant samarbete.

Så är vi nog överens, Nic Grönvall, om målet – ett närmare samarbete på det nordiska planet. Men vi är oense om medlen. Det är vad diskussionen handlar om. Även om vi i Sverige inför lagstiftning, får vi inte de andra nordiska länderna med oss. Erfarenheterna visar ju, som sagt, att det går mycket bra att samarbeta, trots att det inte finns en lagstiftning av det slag som Nic Grönvall efterlyser.

Anf. 62 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Naturligtvis skall lagutskottet koncentrera sig på de juridiska frågorna – det är sant. Vad jag avser med min motion är just att ta fasta på juridiken i detta sammanhang. Det gäller behovet av en ny samarbetsform som skulle kunna utgöra grundvalen för en transnationell samverkan.

Under tre års tid har jag här i riksdagen motionerat om att vi skall initiera förslag vad gäller utvecklingen av en transnationell företagsform. Om vi hade en sådan företagsform skulle de handelshinder som vi alla vill reducera verkligen också kraftigt reduceras. Mina motioner har dock alltid avslagits, med hänvisning till de generella försök som gjorts i Nordiska rådet när det gäller att finna lösningar i detta sammanhang.

Det är nu andra gången som vi har tillfälle att i linjesjöfartens intresse utveckla nämnda samarbetsform – förra gången var när SAS etablerades. Nu erbjuds alltså verkligen en möjlighet att ge sjöfarten ett handtag, i syfte att skapa en mycket nära och strukturell samverkan. Men socialdemokraterna hänvisar bara till tidigare misslyckanden. Det tycker jag är att avhända riksdagen det initiativ som riksdagen skall ha rätt att ta.

Anf. 63 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! När man lyssnar på Nic Grönvall kan man få ett intryck av att inblandade parter på detta område har varit helt överksamma. Men så är det ju inte. I det praktiska livet förekommer redan ett samarbete, utan stöd av lagstiftning. Även i Nordiska rådet pågår ett arbete som syftar till en utveckling av ett samarbete i nämnda former.

När det gäller SAS vill jag göra anmärkningen att även den konstellationen tillkom utan stöd av lagstiftning. Det är således inte lagstiftning det hänger på utan det är snarare viljan att åstadkomma ett nordiskt samarbete.

Anf. 64 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Nic Grönvall uppfordrade mig mer eller mindre att inta talarstolen, och jag gör det gärna.

Det är med viss förvåning som jag har noterat att lagutskottet, som har skickat ut denna motion på en ganska brett upplagd remiss, inte har låtit oss i trafikutskottet ge våra synpunkter på ärendet – även om det är en lagteknisk fråga som självfallet skall handhas av lagutskottet. Trafikutskottet är ändå det utskott som har ansvaret för trafikpolitiken och därmed också för den svenska sjöfarten.

Jag vill ge motionären rätt i att – inte heller lagutskottet har haft någon avvikande uppfattning på den punkten – svensk och nordisk linjesjöfart i dag kämpar med stora svårigheter. Den internationella konkurrensen har tilltagit högst avsevärt under senare år genom tillkomsten av de stora s. k. jordenrunt-linjerna, som Evergreen, US Line osv.

Såväl förutvarande kommunikationsministern som statssekreteraren, som apostroferades, och även jag i min ringhet har gett uttryck för den bestämda uppfattningen, att om nordisk linjesjöfart skall ha en chans att överleva är det alldeles nödvändigt att vi åstadkommer en samverkan på nordisk bas. Det kan finnas anledning att understödja en sådan utveckling. Inte minst med tanke på vikten av att vi även framdeles skall ha transocean trafik på Sverige är det nödvändigt att det finns åtminstone ett nordiskt linjerederi.

Därifrån till att säga att vi här i riksdagen lagstiftningsvägen kan lösa dessa problem är att gå för långt, och det är alltså inte riktigt. Vi skall göra allt för att understödja näringen, och näringen själv måste ta sådana initiativ. Jag delar den uppfattning som Svenska sjöfartsförbundet har gett uttryck för i sitt remissvar, nämligen att om de nordiska linjerederierna har en önskan om att det skall göras förändringar i lagstiftningen i syfte att underlätta en samverkan eller eventuellt ett samgående skall självfallet inte vare sig den svenska regeringen eller riksdagen motsätta sig detta.

Därmed vill jag säga att jag delar lagutskottsmajoritetens uppfattning när det gäller frågan om vi genom tillskapande av konsortiallagstiftning löser problemen. Jag tror inte att vi gör det. Om näringen däremot anser att detta är ett led i strävan att få till stånd en nordisk linjesjöfart och därmed bevara svensk linjesjöfart skall vi självfallet inte motsätta oss det.

Anf. 65 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Som ordförande i lagutskottet sätter jag naturligtvis utomordentligt stort värde på det intresse som trafikutskottets värderade ordförande visar för denna fråga. Jag kan lova herr Hugosson, att om motionären kommer igen med detta ärende skall jag göra vad jag kan för att medverka till att det remitteras i varje fall till trafikutskottet för yttrande, för så vitt inte den socialdemokratiska majoriteten i utskottet motsätter sig att så sker.

Anf. 66 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det yrkande som jag har framställt i min motion är att regeringen omgående vidtar åtgärder för att i samverkan med nordisk linjesjöfart utveckla ett nordiskt konsortieföretag. Inte skall väl ett gott initiativ – det förefaller som om herr Hugosson delar uppfattningen att initiativ till stöd för linjesjöfarten är goda – falla av det skälet att det ännu inte har kommit en invit från den nordiska linjesjöfarten. Det är just på detta sätt som en aktiv politikerförsamling, en aktiv riksdag, skall uppträda, dvs. genom att initiera samverkan mellan samhälle och industri för att åstadkomma för landet lyckliga lösningar.

Jag syftar alltså inte till en lagstiftning. Jag syftar till att man skall sätta sig ned och överväga hur vi kan ordna gemensamma beskattningsbestämmelser för nordiska linjerederier. Hur skall vi ordna gemensamma arbetsrättsliga bestämmelser och bemanningsbestämmelser för nordiska linjerederier? Hur skall vi ordna kravet på insyn och kontroll i nordiska linjerederier? Hur skall vi ordna beskattningsreglerna och de arbetsrättsliga reglerna? Dessa frågor behöver övervägas, och det kan politikerna hjälpa till med att ta initiativ till. Det är det jag begär.

Efter denna förklaring, herr talman, tror jag mig kunna hoppas på Kurt Hugossons stöd för motionen och därmed för reservationen.

Anf. 67 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara lugna lagutskottets ordförande med att vi socialdemokrater självfallet inte motsätter oss remisser av motioner då så anses nödvändigt.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av justitieutskottets betänkande 6.)

Anf. 68 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 3 om vissa socialförsäkringsfrågor.

Socialförsäkringsfrågor

Anf. 69 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottet är i huvudsak enigt om de förändringar som föreslås i den proposition som vi nu behandlar. I propositionen föreslås bl. a. vissa ändringar i reglerna om indragning av sjukpenning och föräldrapenning vid vistelse på annan ort.

Vi har tidigare från folkpartiets sida kritiserat de nuvarande reglerna och tillämpningen av dem. Enligt vår uppfattning innebär de nu föreslagna reglerna en lämplig avvägning mellan önskemålen om ett obyråkratiskt och enkelt system och de intressen som försäkringskassan har av att komma i personlig kontakt med dem som uppbär sjukpenning eller tillfällig föräldrapenning. Det är naturligtvis orimligt att den som uppbär sjukpenning eller

föräldrapenning inte under en kortare tid skall få resa bort utan att behöva anmäla detta.

I propositionen föreslås också flexiblare sjukpenningersättning och ersättning för merkostnader i vissa sjukdomsfall. Förslaget innebär bl. a. att man kan byta ut sjukpenningen mot ersättning för merkostnader för resor till sitt arbete. Vi hälsar en sådan försöksverksamhet med tillfredsställelse, eftersom vi tidigare motionerat om detta från folkpartihåll.

Vi tillstyrker också att försök görs med enhetliga patientavgifter, vilket har begärts av Örebro läns landsting. Vid införandet av en sådan enhetstaxa kommer också avgifter att kunna tas ut för bl. a. förlängning av sjukintyg, vissa hälsokontroller m. m.

Örebro läns landsting har också hos regeringen begärt att få bedriva en försöksverksamhet där kostnaderna för sjukresor ingår i högkostnadsskyddet. Folkpartiet har tidigare i en motion, 1984/85:1756, påpekat det angelägna i att högkostnadsskyddet även omfattar resekostnaderna. För närvarande innebär högkostnadsskyddet att en patient blir befriad från kostnader för läkarbesök och läkemedel då betalning skett vid 15 tillfällen. Det innebär att kostnaden för den enskilde kan bli högst 750 kr. per år.

Resekostnader ersätts dock endast med det belopp som överstiger 30 kr. Personer som ofta måste uppsöka sjukvården får därför höga resekostnader. Detta har bl. a. kritiserats hårt av handikapprörelsen. I motion 118 har vi därför föreslagit att Örebro läns landsting skall få bedriva den försöksverksamhet som man begärt, nämligen att högkostnadsskyddet även skall omfatta resekostnader.

Utskottet har avstyrkt motionen med den motiveringen att det för närvarande pågår en försöksverksamhet med sjukresor inom Piteå och Ystads sjukvårdsdistrikt och inom Pajala kommun. På dessa orter administreras sjukresorna av landstinget.

Vi reser vanter anser att detta inte är ett hållbart motiv. Det borde i stället vara intressant att pröva olika modeller, där kostnaderna för dem som i dag drabbas av höga resekostnader minskas. Man får väl också ett bättre underlag för en försöksverksamhet på det här området om ett helt landsting deltar i stället för tre enstaka kommuner.

Det vore också intressant om försöksverksamheten med den enhetliga patientavgiften inom Örebro läns landsting kompletterades med att högkostnadsskyddet omfattade resekostnaderna. Regeringen bör därför snart lägga fram ett förslag som gör det möjligt för Örebro läns landsting att bedriva den försöksverksamhet som landstinget har ansökt om.

Herr talman! Jag ber att när det gäller mom. 3 få yrka bifall till reservation 1 av Kenth Skårvik och Barbro Sandberg och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 70 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! I det betänkande som nu behandlas tas frågor som rör föräldrapenning och sjukförsäkringsförmåner upp. Att finna enkla och rättvisa system som ger alla största möjliga trygghet är ett mål för oss som arbetar med dessa frågor. Jag är dock övertygad om att det under den allmänna motionstiden kommer att väckas flera motioner som rör det nyligen

antagna förslaget om föräldrapenning och som visar att det är svårt att få till stånd en rättvis tillämpning. Det får hälsas med glädje att det varit möjligt att ändra på en av de kantigheter som otvivelaktigt förekommit. Det gäller underrättelse om tillfälligt byte av vistelseort när tillfällig föräldrapenning utgår. Förfaringsättet skall nu ändras och jämföras med vad som gäller vid sjukdomsfall eller vid uttag av föräldrapenning. Kan detta ge försäkringskasspersonalen mera tid över för andra uppgifter innebär det att ändringen är till det bättre. Underlättar det också för den enskilde så är det naturligtvis mycket bra.

I vissa fall kan man genom beslut som rör sjukpenning och sjukersättningsförmåner också styra utvecklingen i önskvärd riktning. Detta gäller i högsta grad viljan att tillskapa social trygghet för den som önskar vårda någon anhörig i hemmet. Med den utveckling som pågår inom sjukvården och socialtjänsten kommer allt fler äldre, sjuka och handikappade att vårdas i sina hem. I dag utförs sjukvård i hemmet till 50 % av anhöriga. I vissa fall utgår bidrag från landsting eller kommun för denna vårdinsats. Det finns ett otal varianter här när det gäller anställningsformer och avlöningsförmåner. Av dem som arbetar inom den sociala hemtjänsten utgörs numera knappt 10 % av anhöriga. Det är viktigt att dessa anhörigvårdare får stöd av huvudmännen i form av utbildning, handledning och avlösning.

Behovet av anhörigas insatser kommer att öka i takt med att allt fler äldre samt fysiskt och psykiskt handikappade ges möjlighet att bo kvar hemma. Det är beklagligt att riksdagen i denna situation inte ser sambandet mellan beslutet om ökad öppenvård, där allt fler skall vårdas i sina hem, och behovet av social trygghet för dessa uppoffrande grupper. Men det arbete som utförs i hemmiljö och som så väl behövs får tydligen inte uppskattas från riksdagens sida.

Vi centerpartister i socialförsäkringsutskottet har sett detta samband. Vi har inte tidigare fått stöd för det förslag som lades i samband med anhörigkommitténs betänkande. Här finns nu en motion av Hagar Normark som tar upp en annan möjlighet att lösa problemet för de anhörigvårdare som har landstingsbidrag som lön för sitt arbete. Likhet föreligger med fosterbarnvårdares situation och fosterbarnvårdares rätt till sjukpenning. I remissyttrande över motionen har riksförsäkringsverket ansett det i och för sig rimligt att likställa anhörigvårdare med fosterbarnvårdare, detta då omständigheterna är tämligen likartade. Men både riksförsäkringsverket och Försäkringskassförbundet tvekar, då man konstaterar att andra grupper också har problem med sjukpenningplacering. Enligt mitt förmenande borde här en politisk viljeyttring ha kommit till stånd. Vill vi ha anhörigvårdare måste vi också snabbt se till att lösa även sjukpenningproblemet för dem. Men den viljan saknas, och frågan förs vidare att lösas i ett större sammanhang, som utskottet anför. Jag känner med de anhörigvårdare som i dag utnyttjas av samhället, utan att det görs ärliga försök att lämna ersättning.

I ett särskilt yttrande anser vi centerpartister att frågan om högkostnads-skyddet när det gäller sjukresor skall lösas snarast möjligt. Vi anser att de försök som nu pågår är tillräckliga för att man snart skall kunna ta ställning till ett utbyggt högkostnads-skydd. Det är anledningen till att vi inte stöder

folkpartiets krav på en ny försöksverksamhet. Vi instämmer dock i att högkostnadsskydd snarast behöver införas.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 2 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 3.

Anf. 71 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Som tidigare har sagts från den här talarstolen, bl. a. av Margareta Andrén, har vi nu att ta ställning till dels en proposition om, som det heter, vissa socialförsäkringsfrågor, dels tre motioner som väckts med anledning av propositionen, dels sex motioner som finns kvar sedan föregående riksmöte. Jag ämnar närmare gå in på propositionens innehåll och några av motionerna.

I propositionen föreslås ändringar när det gäller reglerna om indragning och nedsättning av sjukpenningen. Det finns också förslag till lagstiftningsåtgärder för att man skall kunna bedriva en försöksverksamhet inom olika områden. Jag börjar med att tala om indragning och nedsättning av sjuk- och föräldrapenning.

I dag gäller att man om man är sjuk eller om man uppbär föräldrapenning skall meddela försäkringskassan så snart man lämnar vistelseorten. Nu föreslås detta ändrat, så att man när man är sjuk eller uppbär tillfällig föräldrapenning inte skall behöva anmäla tillfällig bortovaro till försäkringskassan. Vid en längre tids frånvaro, mer än tre dagar, skall fortfarande anmälningsplikt till försäkringskassan gälla. Vid föräldrapenning i övrigt tas kravet på anmälan bort helt från lagstiftningen. Orsaken till att sjukpenning och tillfällig föräldrapenning här har likställts är att det finns stora likheter mellan dessa förmåner. Ett enigt utskott tillstyrker den föreslagna regeländringen.

Så över till de olika försöksverksamheterna. Regeringen begär att få lämna viss myndighet uppdrag att utarbeta föreskrifter som ger möjlighet att mer flexibelt använda sjukpenningen i samband med rehabilitering och återgång till arbete. Regeringen föreslår också föreskrifter beträffande försök med ersättning för merkostnader i samband med resor till arbetsplatsen i stället för sjukpenning. Detta förslag är ett led i strävandena att möjliggöra en snabbare rehabilitering. Föreskrifterna föreslås kunna gälla till utgången av juni 1987. Ett enigt utskott biträder även detta förslag.

Den försöksverksamhet med enhetliga patientavgifter som föreslås grundar sig egentligen på de försök med kommunal självstyrelse som för närvarande bedrivs och som skall fortsätta t. o. m. 1988. Inom ramen för försöken med självstyrelse har kommuner och landsting inkommit med förslag. Örebro läns landsting, som ingår i ett sådant här frikommunförsök, har begärt att få göra försök med enhetliga patientavgifter, oavsett om det gäller öppen sjukvård eller sjukvårdande behandling.

Nu föreslår regeringen att man skall få utforma sådana föreskrifter att de landstingskommuner som ingår i frikommunförsöket, nämligen Örebro läns, Jämtlands läns samt Göteborgs och Bohus läns landstingskommuner, skall få möjlighet att tillämpa en enhetlig patientavgift om 30 kr. per besök, oavsett om det gäller läkarvård eller en sjukvårdande behandling. Detta skall även kombineras med en ändring av reglerna för högkostnadsskyddet.

Som Margareta Andrén själv redovisat har folkpartiet reserverat sig till förmån för en motion av Margareta Andrén m. fl., där det föreslås att man inom ramen för Örebro läns landstings försök skall få ta in kostnader för resor till läkare och för resor till sjukvårdande behandling. Föredragande statsrådet har påpekat att det för närvarande pågår en försöksverksamhet när det gäller sjukresor i Piteå och Ystads sjukvårdsdistrikt och inom Pajala kommun. Det här är en försöksverksamhet som syftar till att få fram ett underlag för att bedöma hur ett eventuellt överförande av ekonomiskt och administrativt ansvar för sjukresorna skall kunna föras över från försäkringskassorna till sjukvårdshuvudmännen. Det är för övrigt en fråga som diskuterats under några år. Nu pågår det alltså försök på dessa tre orter. Dessutom syftar detta försök naturligtvis också till att pröva möjligheterna att vidta åtgärder för att begränsa sjukresekostnaderna.

Utskottsmajoriteten instämmer i departementschefens uppfattning när det gäller förslaget om utökning av dessa försök till att omfatta även sjukreseersättningar. Vi menar alltså att den försöksverksamhet som pågår bör slutföras för att vi skall få en bättre grund att stå på innan nya försök eventuellt startas. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Dessutom behandlas ytterligare en motion som väckts i anslutning till propositionen. Det är motion 117 av Margó Ingvardsson m. fl., vari föreslås att det inom ramen för detta frikommunförsök även skall genomföras en försöksverksamhet med slopande av patientavgifter, alltså nolltaxa inom den öppna hälso- och sjukvården. Enligt de överenskommelser som träffats med sjukvårdshuvudmännen får läkarbesöken kosta *högst* 50 kr. och den sjukvårdande behandlingen *högst* 25 kr. Sjukvårdshuvudmännen har alltså enligt gällande bestämmelser möjlighet att pröva om de vill ha lägre eller helt slopade patientavgifter. Därför avstyrker ett enigt utskott den motionen.

Så några ord om två motioner från förra riksmötet. Den ena av dessa motioner har föranlett en reservation från centerpartiet, och Karin Israelsson har här argumenterat för den reservationen. Motionen skrevs av Hagar Normark, och hon begärde att anhörigvårdare i sjukpenningshänsende bör kunna likställas med fosterbarnsvårdare. Vi ansåg i utskottet att denna motion borde remissbehandlas för att vi skulle få ett bättre underlag för bedömningen, och därför har både riksförsäkringsverket och försäkringskassaförbundet yttrat sig över motionen. Båda avstyrker den begäran som finns i motionen, mot bakgrund av att frågan bör komma upp i ett vidare sammanhang.

Utskottet har följt remissyttrandenas förslag och säger att den situation som är beskriven i motionen inte är unik för anhörigvårdare. Samma problem finns för andra grupper av försäkrade som har sysslor vid sidan av sitt ordinarie arbete.

Därför menar vi, som både försäkringskassaförbundet och riksförsäkringsverket har sagt, att frågan bör tas upp i ett vidare sammanhang. Vi avstyrker bifall till motionen, och jag yrkar bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Den sista motionen har fått en för motioner ganska ovanlig behandling, må jag säga. Utskottet begär nämligen ett tillkännagivande till regeringen från riksdagens sida.

I motionen, som har inlämnats av Margó Ingvardsson och Björn Samuel-

son, yrkas att sexhjälpmedel förs upp på Handikappinstitutets lista över bidragsberättigade hjälpmedel. Även den motionen har varit föremål för remissbehandling, och vi har fått in yttranden från Handikappinstitutet, socialstyrelsen, DHR och HCK.

Samtliga remissyttranden tillstyrker att samhället bör ta ett större ansvar för de här frågorna. Handikappinstitutet menar att det är angeläget att frågor om sexhjälpmedel för handikappade utreds och att man kan få en produktutveckling och utbildning, inte minst mot bakgrund av att de hjälpmedel som finns i dag inte är producerade för människor med funktionsnedsättningar i armar och händer. Handikappinstitutet konstaterar emellertid att man inte har resurser för det arbete som bör utföras.

Socialstyrelsen anser också att en utredning bör ske, och utskottet säger att vi delar den uppfattning som förs fram av remissinstanserna, att det är angeläget att frågan blir utredd. Därför avslutar vi med att säga att ärendet bör överlämnas till regeringen för bedömning av på vilket sätt en utredning lämpligen bör ske. Detta bör enligt utskottets mening ges regeringen till känna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 72 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag har egentligen inte så mycket nytt att tillägga när det gäller Ingegerd Elms bemötande av folkpartireservationen. Hennes försvar för majoritetens ställningstagande var ju endast att man vill avvakta den försöksverksamhet som pågår i Piteå, Ystad och Pajala.

Jag vill då bara understryka att jag redan i inledningsanförandet sade att vi från folkpartihåll tycker att det är angeläget och önskvärt med flera modeller när det gäller försöksverksamhet med att låta även resekostnader ingå i högkostnadsskyddet. Det är ju bara bra att vi har en så bred erfarenhet som möjligt när vi så småningom skall ta slutlig ställning till resekostnader och högkostnadsskydd.

Anf. 73 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Ingegerd Elm stöder utskottets yrkande om avslag på Hagar Normarks motion med hänvisning till att både Försäkringskassförbundet och riksförsäkringsverket har avstyrkt förslaget och tycker att det skall prövas i ett vidare sammanhang. Det är till viss del riktigt. Riksförsäkringsverket anser dock att det i och för sig är rimligt att man i sjukpenninghänseende likställer anhörigvårdare med fosterbarnvårdare. Jag tycker att likheten mellan dessa kategorier är så uppenbar att man över huvud taget inte bör blanda in de övriga i remissvaren nämnda grupper som tack vare tillfälliga arbeten vid sidan av det ordinarie skulle kunna tillförsäkras samma rättigheter som fosterbarnvårdare har.

Detta är enligt min mening en vårdfråga, och jag ser det därför som mycket viktigt att den uppfattning som vi har i riksdagen bygger på detta. Om vi genom ett beslut fastslår att vi i framtiden får bygga vår sjukvård och socialtjänst på primär- och anhörigvård, måste vi också i andra riksdagsbeslut ta konsekvenserna härav och se till att de som ställer upp som anhörigvårdare

får sitt behov av försäkringsskydd tillgodosett. Det är därför som vi i centerpartiet yrkar bifall till motion 703.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Arbetskadeförsäkringen m. m.

Anf. 74 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av Karin Israelssons replik. Det är riktigt att riksförsäkringsverket anser att det i och för sig skulle vara rimligt att jämställa anhörigvårdare och fosterbarnvårdare. Dessutom säger man dock att metoden att dela sjukpenninggrundande inkomst och göra rätten till sjukpenning delvis avhängig av inkomsten inte överensstämmer med de grundläggande principer på vilka lagen är uppbyggd. Vidare framhåller riksförsäkringsverket att den aktuella bestämmelsen beträffande fosterbarnvårdare är ett rent undantag och att det enligt verkets mening är angeläget att noga överväga olika gränsdragningsfrågor innan en utvidgning görs av denna undantagsbestämmelse.

Jag och majoriteten i övrigt i utskottet har tagit fasta på att myndigheten pekar på att man inte är säker på vilka konsekvenser en sådan här ändring kan få när den vidtas enskilt. Karin Israelsson åberopade att det skulle vara konsekvent att göra detta. Riksförsäkringsverket anser däremot att vi inte kan överskåda konsekvenserna av en sådan här förändring, och därför bör frågan prövas i ett vidare sammanhang.

Anf. 75 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag inser att vi har förlorat striden den här gången, men vi kommer tillbaka med våra krav också framöver. Det är synd att principerna skall vara så hårt fastlagda att man inte kan se att det finns ett särskilt skäl för undantag i fall som i hög grad liknar dem för vilka undantag redan har gjorts, nämligen fosterbarnvårdarna, som behandlas särskilt i lagen.

Jag tror att man kan lösa också den här frågan, om det finns en vilja till det, men jag har märkt att den viljan saknas när beslut av detta slag fattas. Man vill inte fullfölja dem genom att se till att en trygghet skapas också för dem som ställer upp för vårdinsatser inom hemmets väggar. Det är bara att beklaga att så är fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av justitieutskottets betänkande 6.)

Anf. 76 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 4 om arbetskadeförsäkringen m. m.

Arbetskadeförsäkringen m. m.

Anf. 77 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande 4 behandlar ett antal motioner rörande arbetskadeförsäkringen, som alltmer utvecklats till en skumfläck inom socialförsäkringen. Jag tvekar inte att använda detta uttryck, eftersom jag själv har arbetat praktiskt med försäkringen i flera år och noga följt utvecklingen på området.

I dag finns ca 39 000 ärenden i balans vid landets försäkringskassor. Balanserna under tredje kvartalet i år ökade med 1 657 sjukdomsärenden och 1 904 olycksfall, dvs. med ytterligare över 3 500 ärenden, trots att kassorna har prioriterat arbetsskadorna och ökat antalet handläggare inom denna sektor – till förfång för annan verksamhet. Balanserna växer, försäkringskassans personal knälar under en hopplös arbetsbörda och handläggningstiderna i kassan sträcker sig över ett par år, vid överklagning upp till fyra till fem år.

Och detta är ingenting som har kommit plötsligt! Kassorna har via riksförsäkringsverket signalerat i god tid. Antalet motioner i ärendet här i riksdagen har varit stort på senare år. Nu skall det i ärlighetens namn sägas att vissa personalförstärkningar har gjorts, framför allt vid försäkringsrätterna. Men vad hjälper detta? Det är som att sila vatten med ett ännu större säll. Ärendemängden växer i takt med de fackliga organisationernas kraftiga agerande rörande försäkringen.

Vad har då regeringen gjort? Jo, regeringen har tillsatt en utredning med snävaste möjliga direktiv! Föreslagna förändringar skulle inte få medföra vare sig kostnadsökningar eller försämring av försäkringsskyddet jämfört med nuläget – en omöjlig uppgift. Utredningen hade så sent som i somras på förslag att samordningen med sjukförsäkringen skulle utökas till sex månader jämfört med nuvarande tre, en åtgärd som skulle ha minskat ärendebalanserna. Vid Försäkringskassaförbundets möte i Työsand i juni sade den dåvarande socialministern ifrån att något sådant förslag över huvud taget inte fick presenteras. Därför är den föreliggande utredningen också något av ett slag i ansiktet.

Tala om strutspolitik! Regeringen vågar tydligen inte komma med ett radikalt förslag – ett förslag som inte minst de försäkringskassanställda ropar efter.

Vad handlar då försäkringsskyddet om i en försäkring som nära nog artar sig till skandal? Jo, 10 % utöver vad sjukförsäkringen ger. Det enda rätta vore naturligtvis att öka samordningstiden till minst ett år och satsa resurserna där de *skall* sättas in: vid långvariga skadefall och vid livräntebedömningen.

Herr talman! Jag har velat säga detta som en bakgrund till de ställningstaganden som moderaterna i utskottet har gjort. Vi vill trots allt ge regeringen en chans att föreslå rejäla åtgärder utöver de vaga förslag som utredningen kommit med. Bl. a. av denna anledning har vi, liksom utskottsmajoriteten, avstyrkt vpk-motionen, men jag tillstår gärna att jag i stora delar ställer mig bakom den kritik som i motionen riktas mot nuvarande handläggning av arbetsskadeärendena.

Jag vill i det här sammanhanget särskilt peka på en av de föreslagna åtgärderna i arbetsskadeutredningen, som skulle ha viss effekt, nämligen att kassorna åtminstone skall ta betalt för de s. k. serviceärendena, dvs. främst prövningen av hörselskadeärenden och asbestosärenden. Någon ersättning från arbetsskadeförsäkringen utgår mycket sällan, knappast aldrig, från den allmänna försäkringen i dessa ärenden, men hela utredningsarbetet görs i dag av försäkringskassan utan någon som helst ersättning. Och väl att märka: Arbetsmarknadens försäkringsbolag skall fortsättningsvis ge ersättning för

5-procentig hörselnedläggning. Nya ärenden kommer att välla in över försäkringskassorna. Har AMF och trygghetsnämnden så gott om pengar som dessa nya förslag tyder på, är det deras sak, men då bör de åtminstone göra utredningarna själva eller i varje fall betala för utredningsarbetet, så att kassorna kan tillsätta personal för dessa pengar.

Herr talman! Efter dessa sanningens ord från en som är förtörnad över strutsolitik och över en försäkring som kännetecknas av en utredningsapparat och ett byråkratiskt krångel som på intet sätt svarar mot försäkringens innehåll, skall jag övergå till att tala om de reservationer som m-ledamöterna i utskottet har lämnat.

I reservation nr 2, som handlar om försäkringsskyddet för värnpliktiga, har utskottets m-ledamöter gått motionärerna Birger Hagård och Siri Häggmark till mötes. Remissinstanserna – riksförsäkringsverket, försvarets civilförvaltning och trygghetsnämnden samt försvarsutskottet – har ansett att de värnpliktiga har ett tillfredsställande försäkringsskydd i dag. Det har dock betonats att effektiviteten i tillämpningen av det nuvarande systemet bör förbättras genom information och utbildning. Försvarsutskottet framhåller också att en s. k. aktiv skadereglering bör tillämpas i möjligaste mån.

Vi reservanter i utskottet anser dock att försäkringsskyddet för de värnpliktiga bör bli föremål för en översyn. Inte minst mot bakgrund av att de värnpliktiga är unga och ofta saknar kunskap om arbetsmiljölagar och personskadereglering, är detta önskvärt. Eftersom samhället kräver av de unga att de skall göra sin plikt för sitt land, är det nödvändigt att vi också ger dem ett fullgott försäkringsskydd, att försäkringssystemet är lättbegripligt och att skadereglerande myndigheter tillämpar principen om en aktiv skadereglering. Under utskottets behandling av detta ärende har jag själv noga granskat handläggningen av ärenden rörande värnpliktigas försäkringsskydd, detta mot bakgrund av att jag själv i flera år handlagt ärenden rörande lagen om statligt personskadeskydd.

Vad jag tidigare kritiskt uttalat om arbetsskadehandläggningen över huvud taget gäller naturligtvis fullt ut även "militärskadeärendena". Därtill kommer att inte mindre än tre instanser, försäkringskassan, försvarets civilförvaltning och trygghetsnämnden, är inkopplade i ärendebehandlingen enligt ett ganska krångligt system. Försäkringskassan utreder ärendena enligt lagen om statligt personskadeskydd, dvs. grundskyddet, och försvarets civilförvaltning utreder trafikskadeärenden och ärenden där värnpliktiga själva riktar skadeståndskrav. Trygghetsnämnden slutligen utreder möjligheterna till ersättning för s. k. ideell skada, dvs. ersättning för "sveda och värk, lyte och men och allmänna olägenheter", som det heter.

Med något kritisk blick finner man snart, att de värnpliktigas försäkringsskydd bör ses över, dels i vad gäller möjligheten till rationalisering, dels i vad gäller en förbättring av försäkringsskyddet. Det är dessa två alternativ som angetts i reservationen.

Alternativ 1 innebär en utredande instans mindre, dvs. försvarets civilförvaltning ges i uppdrag att i stället för trygghetsnämnden utreda och besluta även om ersättning enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada. Denna åtgärd bör förenkla och förhoppningsvis förkorta handläggningstiden. Det blir också lättare för den värnpliktige att veta vart vederbörande skall vända sig.

Alternativ 2 innebär att man även ser över försäkringens innehåll. Även här beslutar försvarets civilförvaltning om ersättning vid ideell skada. Skillnaden är att ersättningen skall utgå enligt bestämmelserna i 5 kap. skadeståndslagen. Enligt nu gällande regler rörande ideell skada kan inte ersättning utgå för kostnader och inkomstförluster, vilket skulle bli fallet vid den nya bedömningen. Principen att den skadade skall försättas i samma situation som om skadan inte inträffat skulle uppfyllas, om man utgick från skadeståndsrättsliga principer.

Under utskottsbehandlingen av ärendet har berörda myndigheter haft vissa kontakter med varandra och med utskottet i anledning av de i reservationen anförda synpunkterna. Det var synd att något nytänkande eller någon kritik inte framkom i remissyttrandena. Nu lär dessa synpunkter bli framförda till departementet direkt genom kontakter från myndigheterna liksom genom vår reservation. Det är verkligen min förhoppning att något kommer att hända i ärendet.

Herr talman! Vi moderater i utskottet anser således att de värnpliktigas försäkringsskydd bör ses över i enlighet med motionärernas förslag, och jag yrkar bifall till reservation nr 2.

När det gäller arbetskadeförsäkringen kan generellt sägas, att det är en lag som i första hand tillskapats för löntagare. Det finns rader av exempel som visar hur dåligt arbetskadeförsäkringen kompenserar egenföretagare, som på grund av arbetssjukdom eller skada går miste om arbetsinkomst, som de skulle ha haft om skada ej inträffat.

Motion nr 1712 av Elis Andersson och Karl Boo, centerpartiet, redogör för hur ökade utgifter i en rörelse till följd av arbetsskada inte får någon betydelse vid bedömningen av rätt till arbetsskadelivränta, om inte utgiften leder till minskad nettoinkomst för den skadade med minst en femtondel. Karin Israelsson kommer att tala för den reservationen, som är gemensam för de tre borgerliga partierna, men jag ber att redan nu få yrka bifall även till reservation nr 3.

Herr talman! Det är min förhoppning, att de mycket kritiska synpunkter jag anfört rörande arbetskadeförsäkringen och dess administration skall bli ett observandum inför regeringens och riksdagens fortsatta behandling av ärendet. Jag vet att arbetsskadeutredningen skall ut på remiss och att man från departementets sida anser att det skall bli en s. k. bred remiss för inhämtande av så många synpunkter som möjligt. Det är dock min förhoppning, att remisstiden inte får bli alltför lång och att regeringen också vidtar vissa åtgärder redan i samband med budgetpropositionen.

När jag nu till sist, herr talman, yrkar bifall till utskottets betänkande utöver våra reservationer är det med uppmaningen: Gör något nu för nu brinner det i knutarna!

Anf. 78 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag tänker i mitt anförande beröra de förhållanden som tagits upp i två centermotioner från allmänna motionstiden. Det gäller i första hand en motion som behandlar arbetsskadelivränta. Motionen beskriver ett enskilt fall, men det är av stor principiell betydelse för egenföretagare. Vid en skada skall en bedömning göras av den ekonomiska förlust som drabbar den

enskilde. I vissa fall kan familjemedlemmar rycka in, och genom att de avstår från annan arbetsinkomst kan företaget i fråga drivas vidare, trots att skadan har inträffat. Alternativet hade varit att gå ifrån företaget, då ersättningen inte på långa vägar räcker till för de extra kostnader som uppstått genom skadan. Det kan gälla kostnader för lejd arbetskraft, extra utrustning och liknande.

Att man när sådant inträffar blir besviken över utebliven ersättning är givet, särskilt då man anser att bedömningen inte skett så att alla konsekvenser tagits med. Jag är väl medveten om de gränsdragningsproblem som kan finnas, men även ökade kostnader och andras arbetsinsatser måste värderas till förmån för den sökande. Vi anser att detta är ett så pass stort problem för dem som drabbas att kravet på en översyn är klart motiverat. Därför yrkar jag bifall till reservation 3.

När det gäller äldre livräntor kan man verkligen tala om ålder. Här finns en grupp män som skadades under beredskapstiden 1939–1945. Cirka tusentalet personer drabbades då av olika former av skador som sedan under hela deras livstid har orsakat ökade kostnader genom den invaliditet som skadan gett. Låt mig helt kort beskriva ett av dessa fall.

År 1941 drabbades en man av en infektion under en transport av tyska soldater genom vårt land. Efter ett och ett halvt års behandling av den benröta som uppstod i foten kunde han gå utan stöd. Detta hände alltså 1941. År 1948 tillerkändes han en livränta på 144 kr. per år plus dyrtidstillägg med 40 %. Ersättningen beskattas. Någon hänsyn till den civila arbetsinkomsten togs inte när livräntans storlek fastställdes enligt en lag från 1927.

År 1969 uppgår, genom den värdesäkring som beslutades 1967 och genomfördes 1968, livräntan till 40 kr. per månad. Arbetsförmågan beräknas vara nedsatt med 15 %. År 1976 ändras beslutet, och man bedömer att arbetsförmågan är nedsatt med 20 %. År 1980 utbetalas 204 kr. per månad. Med tilltagande ålder, då skadan känns av alltmer, försöker denne man, liksom de övriga som skadats, att få en värdigare behandling än de anser att de har fått under alla de år som gått.

Enligt pensionskommitténs betänkande 1977:46 Pensionsfrågor borde även dessa äldre livräntor kunna bli föremål för en uppräknings. Men detta har inte lett till ändrad lagstiftning, och de män det gäller har snart nått en så mogen ålder att de inte hinner uppleva en sådan uppräknings.

Detta är underlaget till den motion som väckts av Ulla Ekelund och Ella Johnsson och som vi centerpartister i socialförsäkringsutskottet yrkat bifall till.

Tyvärr har utskottet inte funnit anledning att nu åstadkomma någon förbättring för denna grupp män. Det är bara att beklaga att så blivit fallet.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall även till reservation 4 som är fogad till socialförsäkringsutskottets betänkande 4.

Jag kan också instämma i den kritik som Gullan Lindblad så livfullt framförde beträffande behandlingen och handläggningen av arbetsskadorna. Det är ett stort problem, och vi har all anledning att återkomma till det när utredningen förhoppningsvis snart kommer med ett betänkande som skall behandlas.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Arbetskadeförsäkringen m. m.

Anf. 79 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar Gullan Lindblad för hennes sympatiska inställning till vår motion. Det skulle inte skada om hon också röstade på vår reservation.

I motion 2258 tar vi upp den långa handläggningstiden i arbetsskadeärenden. Av arbetsskadeutredningens betänkande framgår att ärendebelastningen och handläggningstiden i arbetsskadeärenden är helt oacceptabla, inte minst vid försäkringskassan. Utredningen har visserligen lagt fram förslag till olika åtgärder för att minska ärendebalansen. Men med hänsyn till den tid som det erfarenhetsmässigt tar innan ett utredningsförslag kan leda till förändringar måste åtgärder vidtas för att ge försäkringskassorna resurser och direktiv så att beslut i ärenden om arbetsskador normalt kan fattas inom sex månader från anmälningdagen.

Utredningen har lämnat förslag till åtgärder för att bl. a. komma till rätta med ärendebalansen och väntetiderna vid försäkringskassorna. Samarbetet mellan försäkringskassorna, företagshälsovården och företagens skyddsorganisationer skall förstärkas. Det är bra, men det räcker inte för man har inte nämnt något tidsperspektiv.

Många beslut måste avvakta prejudicerande utslag i de regionala försäkringsrätterna och försäkringsöverdomstolen, som är högsta instans i ärenden om socialförsäkringar, vilket ytterligare försenar ärendena. Förseningarna innebär för många cancersjuka och andra svårt sjuka arbetare att ersättningen aldrig betalas ut under livstiden. Oklarhet i ersättningsfrågor har visat att praxis varierar kraftigt mellan olika försäkringskassor, vilket leder till stora orättvisor för de många drabbade.

Om regeringen och myndigheterna såg de arbetandes hälsa och rättigheter som en förstahandsfråga hade de uppkomna förseningarna aldrig fått uppstå. Åtgärder har nu sent omsider vidtagits, men problemet kvarstår. De ersättningsberättigade har rätt att kräva besked inom sex månader från anmälningdagen.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1.

Anf. 80 BÖRJE NILSSON (s):

Herr talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4 behandlas ett antal motioner på arbetsskadeområdet. Oppositionen har i utskottet funnit anledning att avge fyra reservationer, och de föregående talarna har i sina inlägg berört dessa.

Till Karl-Erik Persson och Gullan Lindblad vill jag säga att handläggningen av ersättningsärenden enligt lagen har visat sig bli betydligt mer resurskrävande än vad man i början räknade med. Antalet inkomna arbetsskadeärenden har ökat högst avsevärt de senaste åren. Försäkringens generella skadebegrepp har medfört ett omfattande utredningsarbete hos kassorna. Dessa faktorer jämte en i inledningsskedet långsam praxisutveckling samt många omprövningar har lett till svåra arbetsförhållanden för försäkringskassorna och domstolarna. Följden har, som Karl-Erik Persson nämnde, blivit mycket långa väntetider för de försäkrade.

Kravet på rättssäkerhet och service innebär att en försäkrad inte skall behöva vänta orimligt länge på ett beslut från försäkringskassan. Den

allmänna meningen är väl att väntetiden normalt inte bör vara längre än sex månader efter samordningstidens slut. Alla krafter är nu inriktade på att begränsa ärendebalanserna. Det är ett stort arbete, och alla tar det på djupt allvar.

Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna har redan vidtagit ett flertal åtgärder i rationaliserande syfte och därutöver överfört resurser till arbetsskadehandläggningen från övriga försäkringsområden för att så långt som möjligt komma till rätta med balanserna. Försäkringskassorna har alltså ökat antalet avslutade ärenden högst avsevärt, från 18 588 år 1983 till 22 199 år 1984 – en ökning med ca 20 %. Aktuellt siffermaterial tyder på en fortsatt kraftig ökning av antalet avslutade ärenden under 1985. Man anstränger sig verkligen ute i försäkringskassorna för att hinna ifatt.

Till bilden hör att arbetsskadeutredningen, som Karl-Frik Persson också berörde, i följd tillsattes på uppdrag av regeringen, bl. a. på grund av de långa väntetiderna. Utredningen har nyligen lämnat ett betänkande, där den föreslår ytterligare åtgärder för att man bl. a. skall komma till rätta med ärendebalanser och väntetider i försäkringskassorna. I utredningens förslag finns också synpunkter på hur man ekonomiskt skall förstärka försäkringskassornas utredningsresurser, så att handläggningen av ett ärende går snabbare än nu. Utskottsmajoriteten anser att vi bör avvakta beredningen av utredningens förslag, vilken skall ske i socialdepartementet. Hela frågan kommer alltså att redovisas för riksdagen. Vi hoppas att det skall ske mycket snart. Jag är också medveten om att man måste göra ökade insatser för att få ned balanserna och förkorta väntetiderna.

Jag blev något överraskad över Gullan Lindblads anförande. Hon betecknade de långa handläggningstiderna som en skamfläck. Jag blev litet fundersam över det. I konsekvens med det inlägget borde hon ha reserverat sig i utskottet eller gjort ett särskilt yttrande, men det har hon inte gjort utan hon har alltså skrivit under betänkandet när det gäller handläggningstiderna. Jag tycker att det är rejält att stå för sin uppfattning också i utskottet och inte bara förfäktat den här.

Sedan några ord om reservation 2 beträffande försäkringsskyddet för värnpliktiga, som Gullan Lindblad också berörde. Hon har där lyft fram en motion. I den frågan har utskottet inhämtat synpunkter från de myndigheter som handlägger sådana försäkringsärenden. Även försvarsutskottet har yttrat sig i frågan. Alla är överens om att det inte finns någon anledning att ändra nuvarande former för de värnpliktigas skydd. Regelsystemet medger i princip full ersättning för inkomstbortfall på grund av skador i militärtjänsten. Dessutom finns möjlighet till ersättning för ideell skada samt till skadestånd enligt sedvanliga skadeståndsrättsliga grunder.

Vi menar att det i dag finns ett bra ekonomiskt skydd för dem som skadas i militärtjänsten, och det är naturligtvis värdefullt. I reservationen är man också inne på själva handläggningen, och där skriver vi i betänkandet att utskottet förutsätter att man genom information, utbildning och andra åtgärder förbättrar effektiviteten i tillämpningen, så att de skadelidande inte kommer i kläm utan ersättning utgår så snabbt som möjligt.

Berörda myndigheter är också medvetna om problemen och har försäkrat att de kan förbättra tillämpningen av reglerna om handläggning, och det får vi beakta.

Reservation 3 bygger på ett enskilt fall i en försäkringskassa, och det är naturligtvis svårt att utan alla fakta i målet föra en diskussion utifrån detta. Vi vet inte hur pensionsdelegationen har resonerat i det enskilda fallet. Jag tycker dock att reglerna är mycket klara när det gäller ersättningen enligt arbetskadeförsäkringslagen. Om en arbetsskada har förorsakat bestående nedsättning av arbetsförmågan kan alltså ersättning utgå i form av livränta för hela inkomstförlusten. Det finns dock en nedre gräns för rätt till livränta, och den är bestämd till nedsättning av arbetsförmågan med en femtondel.

Det är alltså den försäkrades förmåga att skaffa sig inkomst som ligger till grund för försäkringskassans bedömning. I det enskilda fallet kan man naturligtvis diskutera en sådan bedömning, men till sist har man möjligheten att anföra besvär, och den möjligheten bör man väl utnyttja, om man inte är nöjd med försäkringskassans beslut. Utskottet finner inte att de i motionen relaterade omständigheterna motiverar en översyn av reglerna.

Den sista reservationen behandlar äldre livräntor. Dessa har, som anges i betänkandet, räknats upp vid flera tillfällen. De är också värdesäkrade genom anknytning till basheloppet. Detta skedde 1968.

När det sedan gäller standardsäkringen, som Karin Israelsson såvitt jag förstår var ute efter, så är det en fråga i ett större sammanhang. Hon angav också att pensionsberedningen arbetar med en total översyn av värdesäkring- en av pensioner och övriga livräntor. Vi får väl därför avvakta och se detta i ett större sammanhang.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 81 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Börje Nilsson säger att man verkligen anstränger sig vid landets försäkringskassor för att förkorta väntetiderna. Ja, jag sade ju också att personalen knäar och är ganska förtvivlad över att ingenting radikalt händer. Men det är inte det som det handlar om. Åtgärder hör faktiskt vidtas för att en förändring skall ske.

Jag står för varje ord jag har sagt. Börje Nilsson. De långa handläggningstiderna är en skamfläck. JO börjar granska ärendena när de har legat längre än tre månader. Det finns sannernligen inte något ärende i vad gäller arbetsska- dor som handläggs inom den tidsperioden.

Att jag inte kunnat biträda vpk-förslaget beror på att vi inte till alla delar kan stödja motionen i fråga om just försäkringens innehåll. Det är väl att märka att Börje Nilsson icke med ett ord har velat beröra hur man t. ex. kunde minska handläggningstiden för arbetsskadeärenden genom att delvis förändra innehållet i försäkringen och t. ex. låta samordningstiden gå upp till ett år i stället för som nu tre månader. Då kunde man sortera bort många ärenden, och de som verkligen bäst behöver hjälpen skulle få den. Detta sägs det ingenting om i motionen.

När det gäller de värnpliktigas försäkringsskydd hörde Börje Nilsson inte riktigt på vad jag sade. De värnpliktigas försäkringsskydd är faktiskt inte riktigt fullgott i dag. Man får inte ersättning fullt ut efter skaderättsliga principer enligt lagen om statligt personskadeskydd. Jag känner till ett konkret exempel, där en ung man redan har haft en anställning men blivit skadad, och man har då enligt nuvarande bedömningsgrunder inte kunnat ge

honom livränta baserad på den lön han rätteligen skulle ha haft utan bara efter den sedvanliga schablonen. Där föreligger det alltså ett uppenbart missförhållande som man borde ta itu med.

Nu hoppas Börje Nilsson att regeringen skall komma med ökade insatser. Jag förmodar att det gäller ökade insatser av pengar. Det handlar inte bara om detta. Börje Nilsson, utan också om att ni socialdemokrater någon gång skall våga se sanningen i vitögat och inse att sjukförsäkringen i sig ger ett så gott skydd att man kan låta ersättning från arbetskadeförsäkringen i första hand gå till dem som bäst behöver ersättning.

Anf. 82 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Börje Nilsson, att vi har grundat vår reservation på en motion som tar upp ett enskilt fall, men vi ser det som ett principiellt ställningstagande, och det är det vi ger uttryck för i vår reservation. Vi vet att detta inte är det enda fall som har behandlats på det här viset. Vi skulle därför gärna vilja se att man gjorde en översyn för att undersöka om handläggningen är den riktiga och om reglerna är så utformade att man kan handlägga sådana här fall på rätt sätt.

När det gäller de äldre livräntorna förstår jag att det inte finns någon möjlighet för dessa äldre män att någonsin få sig tillförsäkrade ett skydd, avhängigt av den civila inkomst som de tidigare hade, eftersom de gjorde sin värnpliktstjänstgöring under krigsåren. Detta skall behandlas i ett större sammanhang.

Jag antar att pensionsutredningen på detta område också har andra och viktigare frågor som snabbare måste lösas. Dessa spørsmål är emellertid av den storleksordningen att man inte tar sig an dem. Det är bara att beklaga att så är fallet. Jag anser att det har funnits skäl att tidigare titta på den här biten och att göra någonting, så att människor kan känna sig skyddade.

Anf. 83 KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag förstår att det finns svårigheter. Men det gäller inte någon ny lag. Den här lagen trädde ju i kraft den 1 juli 1977. Jag frågade därför: Är det inte konstigt att man inte med ett enda ord nämner hur lång tid det tar från den dag en arbetsskada anmäls och till dess att ersättning utgår? Konsekvensen kan ju bli att svårt sjuka arbetare under sin livstid aldrig får någon ersättning.

Litet grand borde man i alla fall skämmas. Detta förfarande visar på ett förakt för de arbetare som har sålt sin arbetskraft till arbetsköparna. De arbetande som skadas i dåliga arbetsmiljöer och som sedan inte kan arbeta vet ju inte om de kan få ersättning för sin arbetsskada inom skäligen tid. Dessa förhållanden har vi pekat på i vår motion.

Anf. 84 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Karl-Erik Persson sade nyss att de försäkrade aldrig får någon ersättning. Men det är väl ett felaktigt påstående. Försäkringskassorna har ändå ganska många ärenden att behandla – uppemot 20 000 ärenden. Självfallet är arbetskadeförsäkringen oerhört värdefull för dem som skadas i

arbetslivet. Naturligtvis är även livräntan värdefull för de enskilda människorna.

Jag håller med om att väntetiderna är besvärande. Försäkringskassorna anstränger sig verkligen för att förkorta väntetiderna. Även regeringen har uppmärksammat förhållandena när det gäller ärendebalanserna. Regeringen har ju tillsatt en utredning, som lade fram sitt betänkande den 12 november. Jag anser att det är viktigt att avvakta beredningen av detta betänkande. Jag tror att vi i samband med budgetarbetet fram på värkanten får anledning att göra en ny prövning av arbetsituationen på försäkringskassorna.

Ännu en gång vill jag understryka att samtliga berörda verkligen anstränger sig för att minska balanserna. Målet är att behandla en ansökan om ersättning så snabbt som möjligt. Naturligtvis är det också viktigt att människor snabbt får besked i sådana här ärenden.

Gullan Lindblads recept när det gäller att klara av balanserna är att förlänga samordningstiden till ett år. Men det skulle innebära en uppenbar försämring av försäkringen. Den saken har vi diskuterat flera gånger. Vi från socialdemokratiskt håll accepterar inte ett sådant resonemang, utan vi tycker att det är viktigt att det nuvarande regelsystemet behålls. Några försämringar av försäkringen som sådan kan vi alltså inte acceptera.

Anf. 85 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Någon försämring av försäkringen kan Börje Nilsson tydligen inte acceptera. Nej, men då skulle socialdemokraterna ha tagit konsekvenserna fullt ut och sett till att försäkringskassorna hade personal och resurser i erforderlig omfattning. Vad man nu gör är att man omfördelar – precis som Börje Nilsson själv säger – den personal som i dag handlägger arbetskadeförenden, där ersättningen är 10 % högre än sjukpenningen. Människor som för sitt livsuppehälle är beroende av den allmänna försäkringen får alltså vänta på sjukpenningen, på pensioner, på handikappersättningar och på vårdbidrag. Det är just så det förhåller sig. Kom därför åtminstone med ett rejält förslag som vi sedan får ta ställning till!

På detta sätt kan vi inte hanka oss fram. Börje Nilsson bör kunna hålla med mig om att en utredning sannerligen inte är någon bot när patienten har ont i huvudet.

Här går månaderna och åren, men inget radikalt händer. Nu är faktiskt tålamodet slut, inte minst hos försäkringskassornas personal. Lyssna på den! De anställda hos försäkringskassorna tycker precis som jag, att vi skall förlänga samordningstiden till ett år och ge resurserna till dem som bäst behöver hjälp, nämligen de människor som har blivit livslångt skadade.

Anf. 86 KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag sade inte att det rörde alla arbetskadade, och det är nog tur att det inte gör det. Att det ändå är för många som drabbas har jag nu fått bekräftelse på. Men vilka åtgärder som skall sättas in för att hjälpa de människor som kanske går i årtal och väntar på ett beslut har vi egentligen inte fått något riktigt besked om. Det tycker jag är synd. De människor som på ett eller annat sätt har skadats ute i arbetslivet vet i dag inte hur de ekonomiskt skall klara sig. Får de någon ersättning?

Det kommer fram flera fall där de efterlevande driver processen vidare. På det viset får de till slut ut en ersättning – det kan jag hålla med om. Men det är många som inte har fått någon ersättning under sin livstid.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Arbetskadeförsäkringen m. m.

Anf. 87 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är fortfarande förvånad över Gullan Lindblads agerande. Hon har alltså i utskottet ställt sig bakom majoritetens skrivning. Jag tycker att det är rejält att hålla fast vid den ståndpunkt som man tidigare har intagit.

Man kan i och för sig rikta kritik mot ärendebalanserna, och det gör vi också från utskottets sida. Alla är medvetna om att vi inte kan leva med denna situation. Väntetiderna måste förkortas, och det sker också på olika sätt. Försäkringskassorna ser över sina rutiner och omplacerar personal. Regeringen har tillsatt en utredning för att ytterligare undersöka möjligheterna att förkorta väntetiderna. Vi har i betänkandet även beskrivit olika förslag som utredningen har lagt fram. Vi tycker att man skall studera dem litet närmare. Det skall också ske i departementet.

Det är klart att det kanske även behövs mer pengar, större anslag, till försäkringskassorna. Jag hoppas att Gullan Lindblad i så fall ställer upp. Moderaterna vill inte gärna vara med och anslå ytterligare medel till administrationen, men i konsekvens med det inlägg som Gullan Lindblad här höll bör hon, om det blir aktuellt, göra det.

Gullan Lindblad vill alltså förlänga samordningstiden, men det innebär en uppenbar försämring. Jag tror inte att de försäkrade accepterar detta. Vårt parti ställer sig inte bakom en sådan försämring av arbetskadeförsäkringen.

Andre vice talmannen anmälde att Gullan Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 88 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! När Siri Häggmark och jag under den allmänna motionstiden skrev en motion där vi ställde krav på en allmän översyn av de värnpliktigas försäkringsskydd skedde det i en helig vrede. Återigen hade vi då sett exempel på hur en ung man hade blivit skadad, ja, invalidiserad, och sedan hade fått uppleva allt som finns av byråkratiskt krångel innan en låg ersättning så småningom betalades ut. I detta exempel fanns det alltså en lika lång historia bakom som i det närmast skandalösa exempel med en man som hade skadats i sin värnpliktstjänstgöring under krigsåren som Karin Israels-son tidigare anförde.

Detta är saker och ting som engagerar en stor allmänhet i Sverige, och det av naturliga skäl. Åtminstone den manliga befolkningen vet vad det vill säga att göra sin värnplikt. Vi är nu fjärran från de tider då unga män tog chansen att emigrera till USA för att undgå att göra sin plikt mot landet. Vi har haft fäder, bröder, farfäder som gjort sin insats, och vi vet alla att det finns ringa förståelse för den som undandrar sig att göra sin plikt mot landet och ställa upp till värnpliktstjänstgöring.

Men det innebär samtidigt också att de unga har rätt att ställa krav på samhället. De skall veta att om olyckan skulle vara framme – och den är framme ibland, tyvärr – har de ett fullgott skydd från samhällets sida. De

skall veta att den ersättning som eventuellt utgår inte graderas efter en inkomst som de aldrig har haft. Som det nu ser ut i landet är de flesta som gör sin värnpliktjänstgöring studerande, eller tidigare studerande som just är klara med sin skolutbildning. De har inte haft någon inkomst att falla tillbaka på.

Mot denna bakgrund är det inte mer än rimligt att man gör en ordentlig översyn av reglerna för och tillämpningen av det nu tyvärr bristfälliga försäkringsskyddet.

I och för sig borde detta inte vara någon partipolitisk fråga utan en fråga där alla kunde enas – om våra skyldigheter mot landets ungdom. Tyvärr har alltså inte utskottet velat gå med på det. Man har konstaterat att brister finns men att bristerna skall kunna övervinnas genom information och snabbare handläggningstider.

Den här motionen hade väl drunknat, som 99 % av alla andra motioner som väcks under allmänna motionstiden, om inte Gullan Lindblad och andra moderata företrädare i utskottet hade dragit fram den och sagt att man inte är nöjd med behandlingen.

Jag hoppas att detta skall vara en första början till att någonting skall hända. Det tycks ju också som om myndigheterna i efterhand – att döma av vad vi har fått höra här – skulle vara beredda att göra framstötter, att se över reglerna för att kanske kunna komma fram till de förbättringar som är oundgängligen nödvändiga.

Med dessa ord, herr talman, vill jag göra en markering i en fråga som jag betraktar som en fråga om rättvisa – från landets sida gentemot den ungdom som vi har rätt att ställa krav på och som också beredvilligt ställer upp. Jag hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan vi också får ett positivt resultat över hela linjen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av justitieutskottets betänkande 6.)

Anf. 89 ANDRE VICE TALMANNEN:

Beträffande justitieutskottets betänkande 6 om trafiknykterhetsbrotten är ingen talare anmäld. Vi övergår därför till att fatta beslut i föreliggande ärenden.

Lagutskottets betänkande 9

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 3

Mom. 3 (försöksverksamhet med högkostnadsskydd som även omfattar sjukresorna)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 45 för reservation 1 av Kenth Skårvik och Barbro Sandberg.

Mom. 5 (sjukpenningberäkningen vid anhörigvård)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 42 för reservation 2 av Karin Israelsson och Rune Backlund.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Naturvård

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 4

Mom. 1 (handläggning av arbetsskadeärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 15 för reservation 1 av Karl-Erik Persson.

Mom. 2 (försäkringsskyddet för värnpliktiga)

Utskottets hemställan bifölls med 241 röster mot 69 för reservation 2 av Siri Häggmark m. fl.

Mom. 3 (livränta vid arbetsskada)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 151 för reservation 3 av Margareta Andrén m. fl.

Mom. 4 (äldre livräntor)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 44 för reservation 4 av Karin Israelsson och Rune Backlund.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 6

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1985/86:8 Kulturminnesvård m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Naturvård

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1985/86:10 om naturvård.

Anf. 90 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas ett stort antal motioner om naturvården. Bl. a. finns folkpartiets partimotion om bättre naturvård med. Motionen tar upp en rad eftersatta problem inom naturvården och innehåller ett stort antal yrkanden. Några av motionsyrkandena har behandlats i annat sammanhang, men huvuddelen av motionen behandlas i det här betänkan-

det. Det finns också enskilda motioner från folkpartister, som tar upp konkreta frågeställningar vilka överensstämmer med den principiella syn som redovisas i partimotionen.

En av dessa motioner, av Karin Ahrlund och Hans Petersson i Röstånga, behandlar bl. a. stranderosioner i Skåne. En annan motion, där jag tillsammans med Börje Stensson står som undertecknare, behandlar mot bakgrund av partimotionen skyddet för en utrotningshotad fågelart.

Utskottet föreslår avslag på samtliga yrkanden, men från folkpartiets sida vidhålls motionsyrkandena i reservationer, vilka jag yrkar bifall till.

Herr talman! Den svenska naturen är en av våra allra största nationaltillgångar. Vården av vår natur vilar till mycket stor del på enskilda initiativ och på engagemang från enskilda och organisationer. Där finns de många tvärpolitiska folkrörelserna: Svenska naturskyddsforeningen, Svenska turistforeningen, Friluftsfremjandet, Fältbiologerna, Ornitologerna och många andra organisationer.

Herr talman! Oerhört många människor är engagerade i arbetet att slå vakt om vår natur. Många enskilda markägare gör också stora insatser. Innehavare av de mycket stora gårdarna visar ofta ett stort intresse för naturvården. Detta gäller också många mindre markägare som känner stolthet om de på sina ägor har en sällsynt djur- eller växtart. Stora enskilda insatser görs alltså för att ta hänsyn till naturen.

Trots detta är naturen utsatt för många hot. Det gäller förändringar av skötseln för både skogsmark och åkermark. Det gäller utdikningar som många gånger är nödvändiga för ett aktivt och rationellt skogsbruk men som samtidigt hotar våtmarkerna. Det gäller mineralhantering, och det gäller förändringar som innebär att hagmarker och lövskogar planteras igen med barrskog.

Herr talman! Folkpartiet har år efter år ihärdigt drivit kravet på ett bättre skydd för fjällvärlden. Vi menar att det bästa sättet att ge ett område permanent skydd är att inrätta en nationalpark. I vår motion har vi tagit upp de områden som vi finner mest angelägna. Rogenområdet, som vi har diskuterat år efter år, förefaller nu att få skydd, men kvar står Sjaunja och Taavvuoma i Norrbottens län. Sjaunja föreslås bli naturreservat. Enligt vår uppfattning bör området bli nationalpark.

Trots att nationalparker är det bästa sättet att ge skydd har stora ingrepp gjorts i många nationalparker. Ett exempel på det är Stora Sjöfallets nationalpark. Vi anser att när det har gått så långt som det har gjort där bör området, som inte längre har stort naturvårdsvärde, avlysas som nationalpark. Det är i stället angeläget att skydda nya områden. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Vi har nyligen i samband med betänkandet om skogsbruk diskuterat gammelskogarna. Det brådskar att skydda de urskogsrester som finns kvar. Det måste redovisas ett rikstäckande bevarandeprogram. Enskilda markägare bör kompenseras, och naturvården måste få större resurser. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Herr talman! Våtmarksinventeringen är nu färdig för fyra län. Många län återstår. Det brådskar, och det förefaller som om inventeringstakten har mattats. Från folkpartiet menar vi att det är oundgängligen nödvändigt att

ursprungligt tidsschema kan följas. Jag yrkar bifall till reservation 4.

Inledningsvis talade jag om de hot som föreligger mot naturvården. Trots många enskildas engagemang finns hoten kvar. Folkpartiet har flera år krävt en översyn av naturvårdslagen. Behoven kvarstår, och jag yrkar bifall till reservation 5.

Det enskilda jordbruket gör ofta stora insatser för naturvården. Trots detta har de rationella jordbruksmetoderna medfört hot mot många växt- och djurarter. Från folkpartiet anser vi att det traditionella målet för jordbrukspolitiken, konsument- och producentmålen, bör kompletteras med ett miljömål. Jordbrukarna måste få större möjlighet att väga in också miljöaspekter i sitt arbete. I det avseendet är regeringens brist intresse för användning av de gödsel- och bekämpningsmedel som flyter in en stor besvikelse. Jag yrkar bifall till reservation 6.

Minerallagstiftningen utreds. Detta borde inte ha hindrat riksdagen från att nu göra ett tillkännagivande om naturvårdshänsyn i mineralhanteringen i enlighet med motionsyrkandet från folkpartiet. Jag yrkar bifall till reservation 7.

Det skall i maj 1986 hållas ett symposium om stranderosioner. Stranderosionerna är något som speciellt drabbar Skåne och är på sina håll mycket oroande. Det är i och för sig tillfredsställande att symposiet skall hållas, men det borde inte ha hindrat utskottet från att göra ett uttalande om den fara som erosionerna innebär. Jag yrkar bifall till reservation 8.

Sverige har ratificerat Bernkonventionen och därvid åtagit sig att aktivt arbeta för att skydda utrotningshotade växter och djur. Det är flera hundra arter som är akut utrotningshotade. Det hjälper inte att göra allmänna uttalanden. Flora- och faunavården måste ges ökad tyngd och få ökade resurser. Här finns också de tusentals frivilligt engagerade i organisationer av typ Svenska naturskyddsföreningen och Fältbiologerna, som jag talade om nyss. Det finns ett brett folkligt stöd för flora- och faunavården. Det räcker inte att göra som utskottsmajoriteten gör, att hänvisa till de i och för sig positiva insatser som olika myndigheter gör. Om inte särskilda insatser görs, får vi uppleva att ett stort antal arter försvinner. Sverige borde ha råd att ge ett bättre stöd till de frivilliga organisationerna när det gäller att stödja flora- och faunavården. Vi väntar på ett sådant anslag som hittills inte har kommit. Jag yrkar bifall till reservation 9.

Slutligen, herr talman, vill jag ta upp en av de många arter som är akut utrotningshotad. Det gäller vitryggig hackspett. Det är riktigt, som utskottets majoritet skriver, att myndigheterna uppmärksammat den här fågelartens utsatta läge. Det har getts ut en bra broschyr, och det finns råd och anvisningar. Utskottet hänvisar till att skogsvårdslagens regler om naturvårdshänsyn skall tillämpas. Vi får hoppas att detta är tillräckligt. Men jag är inte säker på det. Det är en stor brist att det flora- och faunavårdsanslag som naturvårdsverket årligen begär varje år tas bort i budgethanteringen. Det går inte att enbart lita till frivilliga insatser och till de bestämmelser om naturvårdshänsyn som finns i skogsvårdslagen. Naturvårdsverket behöver också få resurser. Allmänna positiva uttalanden förlorar sin kraft när det inte ställs resurser till förfogande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 10.

Anf. 91 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! En icke helt okänd person vid namn Karl Marx sade vid ett tillfälle att när människorna genom olika slags verksamheter förändrade naturen så måste man komma ihåg att människan är en del av denna natur. Denna erinran borde nog mer än en gång upprepas när beslut och bedömningar skall göras som berör vårt förhållningssätt till naturen. Det är självfallet många gånger en grannliga uppgift att i avvägningen mellan olika verksamheter och hänsynstaganden till naturvärden och naturen finna den bästa lösningen. Det gör ju inte det hela mindre problematiskt att starka ekonomiska intressen tillsammans med ett kortsiktigt tänkande har haft och fortfarande har ett övertag över naturvårdens intressen.

Det allra bästa vore ju att olika verksamheter kunde bedrivas utan att skador och förändringar skedde i vår natur. Men detta är ju i många fall ett önsketänkande. Otvivelaktigt skulle mycket ändå kunna förändras till det bättre, bl. a. genom att man i större utsträckning följde de hänsynsregler som finns inom olika verksamheter.

Som ett av många sätt att skydda vår natur hör att helt undanta vissa land- och vattenområden och bevara dessa orörda. Det är om den frågan och andra hänsynstaganden till naturen som det här betänkandet från jordbruksutskottet handlar.

Som framgår av betänkandet har en rad olika åtgärder vidtagits, åtgärder som håller på att slutföras och som vi därför kommer att avvakta resultatet av. Om vi finner anledning återkommer vi till dem. En del frågor, som bl. a. berörs i ett par reservationer, avser vi att ta ställning till i den kommande budgetbehandlingen.

I betänkandet behandlas en partimotion från vårt parti om ett varaktigt skydd för vissa skogsområden. Som framgår av betänkandet är det betydande arealer som man nu träffat överenskommelse om att bevara för framtiden. Detta hälsar vi med tillfredsställelse. I ett skogrikt land som Sverige måste det ses som självklart att vi har råd med detta. Vid internationella jämförelser av hur olika länder skyddar sina skogar har Sverige legat väldigt illa till. En ändring till det bättre kan nu ske, förutsatt att de skogar som enligt beslut skall undantas från skogsbruk får ett varaktigt och starkt skydd.

I vår motion har vi också pekat på att det redan tidigare finns åtskilliga s. k. domänreservat och privata reservat, som avsatts av markägaren på eget initiativ. Nackdelen är att dessa inte har lagligt skydd, och därmed saknas garantier för att de skall kvarstå orörda. Vi anser därför att redan befintliga reservat av sådan karaktär och de områden som är under bildande måste få ett starkt skydd för framtiden. Detta bör kunna ske genom att naturreservat och, i en del fall, nationalparker bildas. Vi har därför i den här motionen yrkat att regeringen för riksdagen bör lägga fram ett förslag om ett varaktigt skydd för dessa skogsområden. Vi kräver således inte enbart ett varaktigt skydd för nu tillkommande områden utan också för områden som redan för länge sedan är avsatta men som saknar ett tillräckligt skydd.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 3.

Herr talman! Naturvården är en del av det miljöarbete som engagerar många människor i det här landet. Engagemanget bottnar i den kunskap som allt fler börjar få om miljöförstöringen som det överlevnadsproblem det är, precis som kärnvapenkrigshotet, fast en långsammare verkande.

Oceanerna, jordarna och luften försmutas och förgiftas. Skogsskövling leder till ökenbildning, jordflykt och ödesdigra klimatförändringar. Tusentals växt- och djurarter står på utrotningens brant, och de ekologiska systemen förändras.

Denna sammantagna och världsomfattande miljökris har sina rötter i en värld där människor och stater konkurrerar och där vinsten är den om inte enda så dock, yttersta drivkraften i spelet om land, naturtillgångar och den tekniska utvecklingen. Att på kortast möjliga tid få störsa möjliga ekonomiska avkastning, utan hänsyn tagen till de ekologiska förhållandena – det är marknadsekonomins krassa filosofi. Mot detta protesterar allt fler människor.

I Sverige rankas miljöfrågorna som 80-talets viktigaste fråga efter "arbete åt alla". Detta är mycket hoppfullt. Människor i Sverige inser att miljön *inte* är en marginalfråga i skuggan av ekonomi, skatter och socialpolitik utan att denna fråga har högst centralt egenvärde.

För oss socialdemokrater handlar miljöpolitiken om att bygga ett samhälle grundat på *uthållig hushållning* med naturresurserna.

Detta sker *inte* med marknadsekonomins hjälp. Därför måste vi skapa lagar, regler, föreskrifter och allmänna råd för att tygla en ohämmad och oönskad exploatering av vårt land och vår jord.

Det är inget enkelt arbete som vi politiker tar på oss. Ju mer vi engagerar oss för miljövärd, desto större tycks åtminstone de kortsiktiga intressekonflikterna bli.

Jag är emellertid övertygad om att den opinion som redan finns så småningom kommer att medföra att vi på område efter område kan arbeta med förebyggande naturresurshushållning i stället för det som tyvärr gäller i hög utsträckning i dag – att spela städgumma eller städgubbe efter fullbordade försyndelser.

Naturvården, som är ämnet för dagens miljödebatt, har gamla anor. Redan i början på 1900-talet väcktes ett naturmedvetande hos vissa grupper i landet. Det kom främst att inriktas på att skydda olika sällsynta växt- och djurarter.

Urbaniseringen, bilismen och vattenkraftsutbyggnaden medförde under 1940-, 1950 och 1960-talen att trycket på naturresurserna växte. 1964 fick vi den första egentliga naturvårdslagen med bestämmelser om nationalparker, naturreservat, naturminnen, skydd för växter och djur, skydd av stränder, osv. Sedan dess har flera reformer genomförts för att bibehålla och förbättra värden av naturen.

Dagens betänkande behandlar ett 30-tal motioner från allmänna motions-tiden i januari 1985. Till betänkandet har fogats tio reservationer: nio ifrån folkpartiet och en från vänsterpartiet kommunisterna. Låt mig först säga några ord om några av de motioner som inte resulterat i någon reservation.

Motion 2615 av Margot Wallström och motion 444 av Maja Bäckström tar

upp den uppsplittring på olika länsmyndigheter som naturvärden i dag är utsatt för. Man begär i båda motionerna en översyn av naturvårdens organisation.

Utskottet är medvetet om uppsplittringen, som kan leda till att många tiotal myndigheter på ett eller annat vis deltar i naturvårdsarbetet. Naturvårdsverket gjorde för flera år sedan en sammanställning som visade detta. Jordbruksministern är medveten om frågan, och en utredning om en sådan översyn som efterfrågas i motionerna har inletts.

En motion av Bengt Silfverstrand och Hans Pettersson i Helsingborg finns det också anledning att kort beröra. Den handlar om en konstnär som utan byggnadslov byggt en "skapelse", benämnd Nimis, av drivved på östra Kullaberg i Höganäs.

När regeringen – som sista instans – fastställt rivningsföreläggande, har konstnären sålt skapelsen till en utländsk medborgare. Konstnären har i en straffprocess frikänts, eftersom naturvårdslagen omfattar markägare och andra sakägare, och konstnären tillhörde inte denna krets. Riksåklagaren har fullföljt talan i högsta domstolen. Där är målet ännu inte avgjort.

Utskottet valde här, trots att vi finner handlingen förkastlig och rättsläget otillfredsställande, att avvakta högsta domstolens prövning.

Fru talman! Så några kommentarer till reservationerna. I reservation 1 tar folkpartiet upp skyddet av fjällvärlden och kravet på att Sjaunjaområdet skall avsättas till nationalpark. I naturvårdsverkets urskogsinventering slår man fast att området hör till de mest värdefulla våtmarks- och faunaområdena i landet. Genom sin variation av natur, sina skogstyper och sin orördhet har Sjaunja fått högsta bevarandevärde.

I dag är det officiellt enbart klassat som fågelskyddsområde. Detta är klart otillfredsställande. Därför ligger det också på länsstyrelsens bord i Norrbotten ett förslag att göra området till naturreservat.

Arealen för det tänkta naturreservatet blir större än vad naturvårdsverket föreslagit. Det område som skall reserveras blir lika stort som landskapet Blekinge, 34 kvadratmil.

Varför vill då utskottet inte att detta område skall bli nationalpark. Lars Ernestam? Ja, det finns många förklaringar till det. Det har bl. a. litet att göra med det som jag sade inledningsvis om intressekonflikter som man inte löser i ett kortsiktigt tidsperspektiv. Lokalbefolkningen vill naturligtvis skydda Sjaunjaområdet från exploatering. Samtidigt är man mycket intresserad av att ha vissa fördelar kvar. Jag tänker exempelvis på jakt och fiske. Med de regler som i dag gäller för nationalparker är detta inte möjligt. Bl. a. av denna orsak har utskottsmajoriteten i dag valt att stanna vid reservatsbildning. Jag yrkar avslag på reservation nr 1.

I reservation 2 tar folkpartiet och i reservation 3 vänsterpartiet kommunisterna upp skydd för gammelskogar och urskogar. Denna fråga är inte ny, varken i den här kammaren eller i naturvårdsverket. På det senare stället har man arbetat i ett tiotal år med frågan och försökt göra en kartläggning av urskogarna.

Nu, i december 1985, håller man på att plocka ut russinerna ur kakan, nämligen de s. k. värdekärnorna, som består av områden med höga naturvärden. Naturvårdsverket har fått regeringens uppdrag att finna

formerna för hur dessa områden, som faktiskt är 92 till antalet, definitivt skall skyddas och hur det skyddet skall finansieras.

Jag vill i sammanhanget understryka utskottets skrivning på s. 7 angående de överenskommelser som naturvårdsverket och domänverket träffade för cirka ett år sedan, och de beslut som regeringen fattat om Pärälven, Dellikälven och Kirjesålandet. Majoriteten i utskottet anser att de krav som reservanterna framför är tillgodosedda med det som jag har sagt och det som står i utskottsbetänkandet. Därför yrkar jag avslag på reservationerna 2 och 3.

I reservation 4 tar folkpartiet upp skyddet av våtmarkerna. Låt mig med anledning därav erinra om följande:

1. År 1977 igångsattes en översiktlig våtmarksinventering – den redovisades 1979.

2. Vid riksmötet 1982/83 förordade jordbruksutskottet en fortsatt inventering så att avvägningen mellan olika intressen bättre kunde belysas.

3. Detta resulterade i att man 1983 inledde en regional våtmarksinventering. Naturvårdsverket och de olika länsstyrelserna började arbeta och arbetar med att bedöma och försöka lösa de konflikter som finns mellan exempelvis naturvård och skogsbruk. Man har hittills sagt att ett åttiotal våtmarker är skyddsvärda.

4. Den nya vattenlagen innehåller bestämmelser som stärker naturvårdens intressen vid prövning av markavvattningsföretag.

5. I samband med att vi fattade beslut om denna vattenlags tillkomst förordade utskottet att den vattenrättsliga prövningen borde kompletteras med en tillståndsprovning enligt naturvårdslagen. Detta finns dokumenterat i en PM i jordbruksdepartementet, som är remissbehandlad och för närvarande bereds i departementet.

Utskottsmajoriteten tycker att detta är en korrekt och konsekvent handläggning och att frågan inte behöver skötas på annat vis. Därför yrkar vi avslag på reservation 4.

I reservation 5 tar folkpartiet upp kravet på en översyn av naturvårdslagen. Med hänvisning till tidigare debatt i ämnet samt till kommande naturresurslag och plan- och bygglag, där vissa av reservanterna intentioner tillgodoses, yrkar jag avslag på denna reservation.

Detsamma gäller beträffande reservation 6, också den från folkpartiet, om naturvårdshänsyn i jordbruket.

Vår grundsyn är att vi tror både på producenternas, konsumenternas och miljövännernas förmåga att förena sina intressen i denna fråga och på deras vilja att göra detta.

Utskottets behandling av den framtida livsmedelspolitiken, som vi debatterade i kammaren i våras, visar vår vilja att bidra till att lyfta in miljöfrågorna i målsättningen för den framtida livsmedelspolitiken.

Den just nu pågående debatten om matens kvalitet och om djurens fysiska och psykiska hälsa bidrar på ett utvecklande vis till att sätta de frågor som folkpartiet tar upp något mera i centrum än tidigare. Jag yrkar avslag på reservation 6.

Beträffande reservation 7 hänvisar jag till texten i betänkandet på s. 13 och

yrkar avslag på den reservationen. Detsamma gäller reservation 8, som förefaller mig något krystad. Det är vanligt att större föredrag och symposier dokumenteras. Jag tycker inte att det kan vara riksdagens uppgift att beställa en PM från tillställningen i Lund i vår.

Med hänvisning till utskottets motivering yrkar jag avslag även på reservation 9.

Reservation 10 slutligen handlar om den vitryggiga hackspettens överlevnad. Problemet berörs i två motioner. Jag vill här understryka att den ställning som utskottet har tagit stöds av naturvårdsverket. Den innebär att den vitryggiga hackspetten skall skyddas i de områden där det också finns andra skyddsvärden. I övrigt får skogsvårdslagens regler om naturvårdshänsyn tillämpas för att exempelvis hindra avverkning av vissa träd där dessa fåglar häckar.

Jag yrkar avslag på reservation 10 och i övrigt, fru talman, bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 93 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Det finns skäl att något kommentera Margareta Winbergs inlägg. Hon talade mycket vackert om naturvärden. Den första delen av hennes anförande stämmer i och för sig överens med de synpunkter som jag tog upp i mitt anförande. Men problemen börjar när vi kommer in på de konkreta ställningstagandena.

När det gäller nationalparkerna visar det sig att man inte är beredd att gå in och aktivt verka för att ge dessa områden det bästa skydd de kan få. Beträffande våtmarkerna säger man att inventeringsarbetet pågår, och när det gäller flora- och faunavärden talar Margareta Winberg mycket vackert om hur viktigt det är att den klaras. I fråga om resurserna för detta säger Margareta Winberg att naturvårdsverket inte är överens med utskottet. Naturvårdsverket har ju t. ex. varje år begärt ett flora- och faunaanslag – vi behandlar inte anslagsfrågorna nu – men har inte fått det. Det är oerhört viktigt att naturvärden får resurser. Naturvärden har varit nästan i strykclass när det gäller anslagen på miljösidan. Så får det inte fortgå.

Beträffande frågan om stranderosion, som jag tog upp, sade jag att det var bra att det hålls ett symposium. Men det är viktigt, om vi har stranderosion, att riksdagen gör ett uttalande om att detta är allvarligt. Men alla yrkanden från folkpartiet ett om framåtsyftande och klar naturvårdspolitik avslås i dag. Det är inte bra med tanke på den naturvårdspolitik som vi behöver i det här landet.

Anf. 94 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Först och främst kan jag instämma i mycket av vad Margareta Winberg sade i sitt anförande, i synnerhet när hon berörde marknadsekonomins krassa spel med vår natur. Men sedan gör Margareta Winberg ett påstående som föranleder mig att ställa en följdfråga angående vårt motionskrav. Margareta Winberg säger att vårt motionskrav är tillgodosett.

Innehär detta, Margareta Winberg, att regeringen kommer att lägga fram ett förslag om lagligt skydd för de s. k. domänreservat och även privata reservat som redan tidigare har inrättats? Vårt motionsyrkande går ju ut på att även dessa områden, som är tänkta att bevaras för framtiden, skall få ett lagligt skydd.

Anf. 95 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Frågan om Sjaunja är ett gammalt ärende. Jag har förstått att det har debatterats sedan 1971, och det finns ett visst intresse i Norrbotten av att det blir ordentligt ventilerat här.

Jag vill för Lars Ernestam åter påpeka att det finns en motsättning mellan å ena sidan viljan hos naturvårdens människor och också hos många politiker och å andra sidan hos lokalbefolkningen. Lokalbefolkningen har haft och har fortfarande en ganska misstänksam inställning till de ambitioner som exempelvis naturvårdsverket har. Detta har demonstrerats vid de möten och hearings på ort och ställe där det här diskuterats.

Det finns också, Lars Ernestam, bland experter en viss oro för hur effekterna av en klassning som nationalpark skulle bli. Man har t. ex. befarat att turisterna skulle strömma till i sådana mängder att det blir en förlitning. Det har man kunnat se i andra delar av världen, t. ex. i Afrika och USA.

Jag vill också påminna Lars Ernestam om att en del av Sjaunja ingår i ett internationellt våtmarksprojekt, som är resultatet av en Unescokonvention som Sverige har undertecknat.

Med alla dessa saker sammanvägda har vi ansett att det förslag som nu ligger på länsstyrelsens bord enligt vår uppfattning är ett steg i rätt riktning och för dagen tillräckligt skydd för detta område. Förslaget innebär att reservatet blir zonerat, dvs. att olika zoner klassas. I en del områden kan fiske tillåtas, i en del kan jakt tillåtas, i andra kanske snöskoteråkning. Om man skulle göra hela området till nationalpark, vore detta inte möjligt med de regler som i dag gäller.

Några ord till John Andersson. Vad jag menar är att de 52 områden som naturvårdsverket och domänverket kommit överens om har naturvårdsverket i dag regeringens uppdrag att litet mera långsiktigt finna skyddsformer för. Det gäller också de tre områden som jag nämnde att det var strid om och som regeringen beslutade om.

Dessutom finns andra områden som också är skyddsvärda och som inte ingår i domänverkets områden. När det gäller dessa diskuteras hur man skall finansiera reservatsbildning. De ligger i huvudsak i södra Sverige och är privatägda.

Jag kan också hänvisa till den pågående översiktliga naturvårdsplan som man håller på med. Den är klar för Jämtlands län. Den har på ett mycket klart sätt belyst de konflikter som uppstår i dessa områden. Tanken är att man med den modellen skall kunna se hur det fungerar under en tid och sedan eventuellt applicera samma modell på andra områden.

Vi har alltså inte för avsikt att på något annat sätt lagligt skydda de områden som John Andersson talar om.

Anf. 96 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Margareta Winberg tog upp en av de punkter vi diskuterat i dag nämligen nationalparkerna. Vi har tagit upp en lång rad frågor här, och jag tycker man bör se arbetet inom naturvärden som en helhet. På den punkten skulle jag kunna föra en lång debatt med Margareta Winberg.

Låt mig ställa frågan: Är naturvärden ett område som socialdemokraterna prioriterar eller inte? Jag har funnit att det är ett område som man inte prioriterar.

Man kan ha olika syn på nationalparker. Att ett område blir nationalpark ger det bästa och säkraste skyddet. Och så vitt jag vet innebär inrättandet av en nationalpark inte att området stängs för besökare.

Jag tycker att Margareta Winberg diskuterade i två olika riktningar. Hon t. o. m. ansåg att det skulle komma för många besökare om området blev nationalpark, att slitaget då skulle bli så hårt att området skulle komma i fara och att det var bättre att området var naturreservat, så att man kunde ha större frihet till skotertrafik och mycket annat.

Jag tror också att en nationalpark kan vara till stor glädje för ortsbefolkningen.

Anf. 97 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Jag kan konstatera att det var litet förhastat från Margareta Winbergs sida att säga att vårt krav var tillgodosett. I motionsyrkandet ingick ju att man skulle ge tidigare inrättade privata reservat och domänreservat ett lagligt skydd. Hörde jag rätt nu ingick inte dessa områden i den plan för att ge skydd för tillkommande områden som finns beskriven i utskottsbetänkandet.

Anf. 98 MARGARETA WINBERG (s):

Fru talman! Till Lars Ernestam: Jag sade att det fanns experter som var oroliga för effekterna av att klassa Sjaunja som nationalpark. Jag sade inte att det var min uppfattning, utan att det var vad utskottet och jag själv fått höra genom att diskutera med olika människor.

På frågan om vi prioriterar naturvärden vill jag klart säga att vi gör det. Det visar den anslagsuppräknning som ändå gjorts i budgetpropositionen. Att vi kanske inte kan gå med på de uppräknningar som Lars Ernestam och folkpartiet föreslår beror på att vi inte kan ställa upp på den finansiering som anvisas. Detta har också riksdagen med ganska bred majoritet sagt att dem inte gör.

Anf. 99 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag vill bara kort säga att vi får tillfälle att återkomma till anslagsfrågorna senare.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (skyddet av fjällvärlden)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 45 för reservation 1 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman.

Mom. 4 (program för gammelskogarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (varaktigt urskogsskydd)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för reservation 3 av Oswald Söderqvist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ylva Annerstedt (fp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 10 (våtmarkerna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (översyn av naturvårdslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (naturvårdshänsyn i jordbruket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (naturvårdshänsyn i minerallagstiftningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (stranderosion)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (flora och fauna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (den vitryggiga hackspetten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Lars Ernestam och Kerstin Gellerman – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Krigsmaterielindustrin

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1985/86:6 om ökad civil produktion inom krigsmaterielindustrin.

Anf. 100 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Hur skall man klara de problem som uppstår när en industri, som tillverkar krigsmateriel, ställs inför den situationen att beställningarna minskar eller efterfrågan riktas mot andra typer av materiel än just den som industrin tillverkar? Och hur skall vi komma till rätta med de politiska och moraliska problem som vapenhandeln ställer oss inför?

Detta är två av de frågor som aktualiserats av vpk och som behandlas i det här ärendet. Vi har reserverat oss mot majoriteten för det första därför att vi anser att det behövs en mer målmedveten statlig planering för att kunna övergå till civil produktion i de förekommande fallen, för det andra därför att vi anser att uppenbara skäl talar för ett förstärkt förhållande av krigsmaterielindustrin som helhet.

Vi vill understryka att frågan om civil ersättningsproduktion inte alls bara är begränsad till det fallet att rustningskostnaderna totalt minskar. Frågan återkommer, även om nivån på de militära satsningarna förblir oförändrad, och t. o. m. om man skulle vilja öka försvarskostnaderna. möter man samma problematik. Det ligger i vissa militära satsningars natur att de innebär arbete med projekt eller serier, som när de avslutats kan ge upphov till överskott av kapacitet. Det är också så, att den militärpolitiska och militärtekniska utvecklingen från gång till annan förskjuter den inbördes betydelsen av olika vapensystem och materieltyper. Detta kan för den enskilda produktionsenheten leda till allvarliga problem. Dessa måste mötas i god tid, om inte värdefull kapacitet skall behöva förslösas eller en industriort drabbas av arbetslöshet. Frågan handlar dessutom inte bara om att övergå till att vid behov göra likartad materiel men för civilt bruk. Det kan också vara fråga om att övergå till en helt annan typ av tillverkning, vilket kan vara en komplicerad procedur, som ett enskilt företag inte vill acceptera eller inte anser sig ha resurser för.

Vi skall inte heller dölja ett ytterligare nog så känsligt problem i sammanhanget. Har man en för svag förberedelse för att övergå till alternativ produktion, uppstår lätt den situationen, att det privata rustningsföretaget kan öva utpressning på lokala och nationella politiker. Utan nya beställningar blir det arbetslöshet – så låter det då. Om man på detta sätt för in hotet om arbetslöshet i de försvarspolitiska bedömningarna, så är det ett djupt osunt beteende. Det är inte akuta arbetslöshets- och regionproblem som skall styra företags möjligheter att kapa åt sig statliga kontrakt. Det finns alla skäl att söka avvärja sådana ageranden från det militär-industriella komplexets sida. Detta kan ju t. o. m., sett ur försvarspolitisk synvinkel, medföra att vi får militärtekniska satsningar, som är felaktiga och som väglett av ovidkommande motiv.

Det vi nu vill anmärka på är, att näringsutskottets majoritet inte tar fasta på de tankegångar i frågan som har framförts av den statliga utredaren Inga Thorsson, utan i stället i stort sett hävdar att det hela är en sak för de enskilda företagen. Detta är att skjuta problemet ifrån sig. Mellan raderna läser man att regeringen och dess företrädare i riksdagen är rädda för att staten skall ådraga sig kostnader i form av subventioner eller annat till företagen. Det är enligt vår mening i själva verket en risk, som skulle minska, om man hade en av staten organiserad planering. Men om man, som utskottet vill, lämnar

frågan till de enskilda företagen riskerar man tvärtom att få just den typ av akuta situationer, där staten kommer under press, där det gäller att tvingas ställa upp med beställningar och subventioner, som inte är sakligt motiverade. Utskottet argumenterar i viss mån mot sig självt på denna punkt.

När det sedan gäller vem som skall ha kontroll över krigsmaterielindustrin är jag än mer förvånad över utskottets attityd. Gång på gång har vi här i riksdagen diskuterat vapenexporten. Gång på gång har vi fått syn för sägen vilket hemlighetsmakeri som här pågår, och hur svårt det är att garantera de regler som vi anser skall gälla för handel med sådana produkter. Gång på gång får vi också syn för sägen hur godtyckligt kontrollen fungerar och med vilken flexibilitet man byter princip när det gäller vapenhandel.

Det blir i längden ohållbart, menar vi, att fortfara med att överlåta denna känsliga sektor till privata affärsintressenter. Det blir också ohållbart när militära officerare på skilda sätt knyts till företagets verksamhet. Krigsmaterielproduktion är inte vilken verksamhet som helst. Den bör stå under samhälleligt ägande och samhällelig kontroll. Det är både en fråga om internationell moral och en fråga om att kunna föra en försvarspolitik, som grundas på landets objektiva säkerhetsintressen och inte påverkas av starka kommersiella privatintressens strävanden.

Mot denna bakgrund, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna.

Anf. 101 BIRGITTA JOHANSSON (s):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande nr 6 tas frågan upp om ökad civil produktion inom krigsmaterielindustrin. Betänkandet är föranlett av två motioner från den allmänna motionstiden. Motionärerna begär förslag om förberedelser för ökad civil produktion inom krigsmaterielindustrin, och tar i första hand sikte på förhållandena i Linköping och Karlskoga. Ett yrkande gäller förstatligande av denna industrisektor.

Som Jörn Svensson nyss sade tillsattes 1983 en utredning med uppdrag att studera vissa nationella aspekter av sambandet mellan nedrustning och utveckling.

Utredningens huvudbetänkande har remissbehandlats. Fram till årsskiftet 1985-1986 fortsätter dock utredningen sitt arbete med att ta fram ytterligare underlag.

Begreppet försvarsindustri förekommer inte i den offentliga industristatistiken – det har utredningen pekat på – och därför har man i utredningsmaterialet gjort en avgränsning och behandlar endast de tio företag som svarar för ca 80 % av all den materiel som produceras i landet och som är avsedd för det svenska försvaret. Vidare framgår det av utredningen att företagen under senare år har minskat sitt försvarsberoende. Som exempel kan nämnas att den civila andelen inom flygindustrin väntas öka genom att SF 340-projektet tar ytterligare resurser i anspråk.

Liknande motionsyrkanden behandlades år 1984 av försvarsutskottet och riksdagen. Försvarsutskottet pekade då på att utvecklingsarbetet när det gäller att finna en civil produktion kommer att ta tid. Det handlar om att finna nya produkter och nya marknader samt om att lägga om produktionen.

Ansvar för produktutveckling och andra framtidssatsningar – och därmed även planeringen – måste ligga på varje enskilt företag. I detta

instämmer näringsutskottet. Vidare kan inte frågan om ett förstatligande av krigsmaterielindustrin sägas innebära att förutsättningarna för en omställning till civil produktion blir större.

Mot denna bakgrund yrkas avslag på reservationerna och bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 6.

Anf. 102 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill ställa några frågor till utskottets talesman – som i det här fallet är en kvinna: Vad skulle hända i Karlskoga, i Linköping och på andra orter där man är starkt beroende av den här typen av produktion ifall man nödgades konstatera att en viss typ av krigsmateriel inte längre svarade mot de säkerhetspolitiska och militärtekniska behoven eller ifall den internationella utvecklingen mycket klart talade för – som många erfarenheter från det s. k. oktoberkriget visar – att man måste byta struktur när det gäller materiel, att tyngdpunkten måste förflyttas när det gäller de militära satsningarna? Om någonting sådant skulle drabba den här sortens företag, vilken trygghetsgaranti har man då i Linköping, i Karlskoga och på andra håll om hela planeringen skall överlätas på de enskilda företagen och inte på den instans – staten – som, åtminstone i det här fallet, ändå har större möjligheter att förutse saker och ting och som framför allt har större möjligheter att förutse sin egen politik och vad som är nödvändigt ur säkerhetspolitisk synvinkel?

Vidare skulle jag vilja fråga vilken slutsats Birgitta Johansson drar av den studie som refereras i betänkandets recitdel. Där talas det om förhållandena vid AB Bofors och FFV, och där betonar man just hur de enskilda företagen på grund av bristande kapitalresurser t. ex. inte har skaffat sig den beredskap som är nödvändig för ersättningsproduktion. Företagen har inte utökat sitt forsknings- och utvecklingsarbete i erforderlig utsträckning. Om någonting skulle hända, finns det alltså inte någon egentlig planering. Man har inte vidtagit några egentliga förberedelser.

Enligt min åsikt visar detta – jag undrar om Birgitta Johansson ändå inte instämmer i vad jag nu säger – att det är otillräckligt att anförtro planeringen för alternativ produktion och planeringen för besvärliga situationer av nämnda slag enbart åt det enskilda företaget. Enligt min mening talar vad jag här anfört för att man bör ha en samlad planering, så att man kan förutse saker och ting i någorlunda god tid. Det finns bara en instans som kan sköta den här saken, och det är staten.

Anf. 103 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Näringsutskottet skall behandla de industripolitiska intressena och försvarsutskottet de försvarspolitiska intressena. Jag skall därför uppehålla mig vid de frågor som har behandlats i näringsutskottet.

Jag är helt medveten om att det finns problem både i Karlskoga och i Linköping genom att industrierna där är starkt beroende av försvarssektorn. Som jag tidigare redovisade, kommer produktionen av det nya SAAB-flygplanet att ta ökade resurser i anspråk, varigenom den civila andelen av produktionen ökar. I Karlskoga har företagsstrukturen förändrats genom

Anf. 104 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Vi skall naturligtvis inte diskutera militär- och försvarspolitik inom detta ärendes ram, men vi har att förutse att förändringar i denna politik eller i den militärtekniska utvecklingen kan få dessa näringspolitiska konsekvenser. Det är näringsutskottets sak att förutse de konsekvenserna.

Jag väntar fortfarande på besked om huruvida Birgitta Johansson anser att det är bättre, med alla de svagheter som vi under denna debatt och i utskottets betänkande har kunnat visa vidlåder den av er föreslagna ansvarsordningen, att vi skall fortfara att överlämna denna produktion som en uppgift för de enskilda företagen på de enskilda platserna eller om vi skall göra den till en fråga för samhälleligt ansvar.

Jag noterar också att vi i detta land sedan många år tillbaka har brottats med ett mycket svårt säkerhetsproblem när det gäller flyget. Jag skall inte gå djupare in på det, men jag vill erinra om att det har förekommit en produktion av flygplanstyper som har inneburit att planen har fått märksättas under vissa perioder på grund av fel i konstruktionen.

Med anledning av frågan om vem som skall äga och kontrollera denna industri kan man fråga sig om det inte vore skäl att ha ett starkare samhälleligt inflytande över den. I ljuset av den allvarliga olycksfrekvensen här i landet må väl också Birgitta Johansson kunna hålla med om att det vore motiverat. Det är ytterligare ett skäl för att förstärka det samhälleliga inflytandet eller att åtminstone genomföra något av de förslag som bl. a. Inga Thorsson har framställt, t. ex. att det görs en viss avsättning årligen för att förbereda förändringar och samla resurser för dessa förändringar. Detta borde genomföras inte minst med hänsyn tagen till att det inte är så små belopp av skattepengar som samhället under årens lopp har plöjt ner i denna industribransch.

Anf. 105 BIRGITTA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Staten har ett ansvar för sysselsättningen, oavsett om det är i Linköping eller om det är i Karlskoga. Det är mot den bakgrunden som jag tror att företagen tillsammans med de fackliga organisationerna tar detta ansvar och på det sättet ser till att det kommer att finnas sysselsättning i dessa orter. Ett förstatligande kan inte lösa alla dessa problem, utan jag tror att enskild samverkan mellan de anställda och företagen ger det bästa resultatet.

Förste vice talmannen anmälde att Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 106 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Om Sverige inte har ett eget starkt försvar är inte vår neutralitetspolitik trovärdig. Vår egen försvarsstyrka är i hög grad baserad på vår egen försvarsmaterielindustri. Skulle den inte vara det skulle vi försätta oss i en omöjlig och olycklig beroendesituation gentemot andra makter. Det kanske är just en sådan beroendeställning som vpk syftar till med sina motioner 2059 och 2164.

Vpk föreslår att den militära flygplanstillverkningen i Linköping skärs ned samt att industrin överförs i samhällets ägo. I den andra motionen föreslår vpk att produktionen vid AB Bofors anläggningar i Karlskoga skall förändras till civil produktion. Detta betyder alltså successiv reducering eller avveckling av försvarsindustrin i Karlskoga, fast i finurligt inlindade termer. Med tanke på att motionären är hemmahörande just i Karlskoga är det lättförståeligt att han "går balansgång på slak lina".

Karlskoga kan inte ha en tekniskt och materiellt avancerad försvarsindustri som enbart har avsättning i vårt eget land. En viss vapenexport är ekonomiskt sett tvingande för att vi skall kunna utveckla tekniken i takt med tiden och förse det svenska försvaret med modern och avancerad försvarsmateriel.

Det finns ett politiskt parti här i riksdagen som vill frånta Sverige denna försvarsmöjlighet. Jag kan inte tolka de här två vpk-motionerna på annat sätt än att meningen är att få till stånd en avsevärd reducering av vår försvarsindustri eller en fullständig nedläggning av densamma. Denna totala beroendeställning, som vi då försätter Sverige i, skulle göra oss till viljelösa marionetter, som skulle dansa när exempelvis Moskva rycker i trådarna.

Fru talman! Må vi aldrig behöva hamna i den situationen.

Folkpartiets ståndpunkt i försvarsfrågan är mycket klar. För att framgångsrikt kunna driva vår alliansfria politik måste vi vara i stånd att värna om vår neutrala ställning och hålla eventuella angripare utanför Sveriges gränser. Bengt Westerberg har helt nyligen i ett tal i Boden utvecklat denna grundsyn:

"Det svenska försvaret måste ha – och av omvärlden uppfattas ha – en sådan styrka att genvägar över svenskt territorium inte ter sig som lönsamma för en angripare. Om man tvivlar på vår vilja och vår förmåga i detta avseende har den nordiska balansen rubbats. Då är vår och våra grannländers tillvaro avsevärt osäkrare ---."

Fru talman! Den svenska säkerhetspolitiken måste vara stabil om vi inte skall förlora i trovärdighet. De anställda vid AB Bofors i Karlskoga liksom vid Saab-Scania i Linköping m. fl. platser skall veta att de gör ett mycket viktigt arbete – ett arbete som är grundläggande för Sveriges neutralitetspolitik.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 107 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Den senaste talaren har i någon mån missförstått vad ärendet och debatten handlar om. Men eftersom hon behagar utvidga den, skall jag göra några små erinringar rörande det parti hon själv representerar.

Vpk har hela tiden varnat för att den typ av projekt som JAS-planet representerar har den oerhörda nackdelen ur självständighets- och neutralitetssynpunkt att det försätter oss i ett mycket stort beroende av den ena av de två stormakterna. Men folkpartiet var en entusiastisk förespråkare för att detta projekt skulle genomföras och det teknologiska och allianspolitiska beroendet därmed förstärkas.

Vi som över huvud taget har någon moral i sådana sammanhang har alla upplevt den problematik som har utvecklats kring den internationella

vapenexporten som mycket besvärlig. Men folkpartiets representant framträder här med en lovsång till denna vapenexport som är fullständigt blottad på alla moraliska, etiska och internationella synpunkter. Det är nödvändigt att exportera. Vi struntar i vart vi exporterar. Det är också typiskt att det var en folkpartistisk handelsminister, Hadar Cars, som introducerade den svenska vapenexporten och försvarade vapenexport till Indonesien. Det var export av vapen och materiel som skulle användas för att bekämpa frihetsrörelsen på Östra Timor. Detta är folkpartiets säkerhetspolitik. Detta är folkpartiets vapenexportpolitik. Att tro att den gagnar Sveriges neutralitet är att ha en något egenartad uppfattning.

Detta med terminologi är lustigt. Här får man höra att vi har en försvarsindustri som betecknas som vår egen försvarsmaterielindustri. Hur då vår? Riksdagens, medborgarnas, folkets – nej, naturligtvis inte. Det som talaren från folkpartiet kallar vår egen försvarsindustri är alltså en industri som ägs och kontrolleras av ett mycket litet antal aktieägare, av små privata finansgrupper. Det kan leda till olika typer av beroende, det kan leda till att kommersiella intressen gör sig gällande i situationer när de inte skall göra sig gällande, vilket kan skada landets försvarspolitiska intressen. Den sidan av det hela borde folkpartiet i någon mån intressera sig för.

Jag vill till slut något kommentera Birgitta Johanssons senaste uttalande, där man sade att hon förlitar sig på att de privata företagen i samarbete med de fackliga organisationerna skall kunna klara dessa problem. Det är en något egenartad argumentation. Om vi först konstaterar – vilket delvis också bekräftats i utskottets eget betänkande – att de privata företagen i stor utsträckning saknar tillräckliga resurser för denna typ av framförhållning och för utvecklandet av tillräcklig alternativ produktion, så måste detta gälla i ännu högre grad för fackföreningsrörelsen. Vi vet mycket väl att fackföreningsrörelsen inte har sådana resurser att den kan bedriva denna typ av utredningsarbete och heller inte har detta som sin politiska uppgift. Det är en politisk uppgift som bara kan åvila de nationella politiska instanserna, därför att det är de som bör kontrollera denna industri. Det är de som bör ta hand om den planeringsverksamhet som här är nödvändig för att förhindra sysselsättningskriser.

Anf. 108 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Jörn Svensson undrar om jag missförstått debatten, och det kan hända att jag talade mycket om försvarspolitik. Men det är faktiskt så att industrifrågorna vid Bofors i Karlskoga och Saab-Scania i Linköping är nämnda i de motioner vi behandlar. De rör i hög grad försvarsfrågor, och därför måste dessa frågor komma in.

Jag har inte sjungit någon lovsång till vapenexport och förklarat att jag struntar i vart exporten går. Om Jörn Svensson hade lyssnat hade han hört att jag sade att vi är tvungna att ha en viss export. Det är inte alls fritt fram här.

När det talas om sysselsättningsfrågorna och man använder som argument att vi inte kan avveckla försvarsindustrin med tanke på sysselsättningen, så är det faktiskt inte så att vi har en försvarsindustri för sysselsättningens skull, utan vi har den för framställning av materiel som är avsedd att skydda vårt land. Vi har inte råd med önsketänkande, vi kan inte avstå från försvar bara

för att vi önskar fred på jorden – det önskar vi alla. Men vi har större utsikter att slå vakt om freden om vi visar att Sverige inte är ett territorium som andra makter kan utnyttja i krigssyfte. Därför måste vi kunna försvara oss mot inkräktare. Alltså måste vi ha en försvarsindustri. Sedan må vpk kalla den industrin för improduktiv, som det står i motionen. Vi kan i vårt land vara glada och tacksamma för att stora delar av försvarsindustrin lyckligtvis får vara improduktiv. Den dag vi får använda vår försvarsindustri fullt ut är situationen säkerligen sådan att vi inte ens kan samlas här i kammaren. Jag tror att förväntningarna då blir högt ställda på produktionen både vid Bofors i Karlskoga, och vid Saab-Scania i Linköping.

Anf. 109 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Jag beklagar att jag är litet andfådd när jag får ordet. Det beror på att jag via radioapparaten i mitt rum råkade höra Jörn Svensson framföra ett påstående som han framfört tidigare men som inte blir sannare därför att det upprepas. Påståendet att det skulle ha varit jag som introducerade exporten till Indonesien är lögn nu som tidigare. Det vara bara det jag tyckte att kammaren borde få höra.

Det är för mig en glädje att i alla avseenden kunna instämma i vad Gudrun Norberg sade. Det var ett utmärkt anförande.

Anf. 110 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av Gudrun Norbergs anförande. Det var rätt magstarkt att höra detta framföras i kammaren.

I går besökte jag och min partikamrat Karl-Erik Persson Bofors. Det var ett besök som vi själva hade bett att få göra. Det var inte heller första gången vi var där. Vi har flera gånger under de tio år jag suttit i riksdagen haft kontakt med den svenska försvarsindustrin både i Bofors, Linköping och på andra ställen.

När det gäller försvarspolitik vill Gudrun Norberg på något sätt göra gällande att vi inte skulle ställa upp för ett svenskt försvar. Det påståendet skulle jag gärna vilja få litet närmare utvecklat. Vi har ständigt pläderat för ett starkt svenskt totalförsvar. Vi har också klart uttalat att vi skall ha en svensk vapenproduktion och en välorganiserad och bra militärorganisation i Sverige. Men vi har också sagt, att om vi inte ser på utvecklingen, hur sårbarheten ökar i moderna industrisamhällen av vår typ, är det meningslöst att öka exempelvis militärutgifterna och vapenproduktionen. Om inte det civila samhället orkar bära upp den militära organisationen, kommer inte heller den att fungera.

Jag skulle vilja rekommendera Gudrun Norberg att läsa Svenska Dagbladet för i går. Där hade chefen för överstyrelsen för ekonomiskt försvar en mycket tänkvärd artikel. Det var inte heller första gången som han framförde de synpunkter som där kom fram. Den tog upp just vikten av att vi minskar sårbarheten i det svenska samhället för att ha någon som helst möjlighet att uppträda självständigt och med någon som helst framgång kunna göra motstånd, också militärt. Gudrun Norberg borde läsa på litet bättre innan hon går upp och börjar på det grova och onyanserade sätt som skedde tidigare anklaga oss i vpk.

När det gäller folkpartiets insatser i fråga om t. ex. vapenexporten, som redan har påpekats av Jörn Svensson, tycker jag att ni också där kunde vara litet blygsammare. Ni har inte ställt upp och kritiserat de många affärerna under årens lopp. Svenska vapen har dykt upp i militär diktaturer, i samband med förtryck av folk på skilda platser i världen. Svenska vapen har sålts med eller utan tillstånd till platser där de enligt våra lagar och bestämmelser inte skulle ha hamnat. Det dåliga samvetet borde ni beakta litet mera, innan ni anklagar andra på det sätt som skedde här nyligen.

Vi måste få en debatt om hur den svenska krigsmaterielindustrin agerar. Det har förekommit skandaler, som är under utredning – det är inte första gången. Men när det går så långt som vi har fått uppgifter om på den senaste tiden, måste vi naturligtvis reagera. I dessa fall har samhället därför, som vi framför i våra motioner, ett särskilt ansvar. Det kan man inte bara spola undan och, som Gudrun Norberg, börja tala om att man i folkpartiet slår vakt om det svenska försvaret, osv. Ni har också ert ansvar inför de svenska skattebetalarna, inför den svenska alliansfria politiken och neutraliteten. Det gäller inte bara att slå vakt om vinstintressena i en enskild krigsmaterielindustri som Bofors, även om man nu råkar vara från Bofors och känner sig manad att gå upp i talarstolen och på så sätt skaffa litet poäng på hemmaplan. Det bör Gudrun Norberg tänka över, innan hon nästa gång går upp och lägger sig i debatten med så grova påhopp som hon alldeles nyss gjorde sig skyldig till.

Anf. 111 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag vet inte på vilket sätt Hadar Cars inbillar sig att han bidrar till att förändra den moraliska frågeställningen och sitt eget moraliska ansvar genom att påpeka att han möjligen inte var handelsminister när vapenexporten till Indonesien introducerades. Faktum var att den infördes under en borgerlig regering. Det är möjligt att det var Molin som var handelsminister.

Vad jag tog fasta på är att jag här i kammaren, dvs. i det gamla huset i första hand, gång på gång hörde Hadar Cars på frågor från vpk intensivt försvara denna typ av krigsmaterielexport till det krigförande Indonesien. Det är när en minister i Sverige visar en sådan brist på respekt för de etiska regler som enligt vår mening skall gälla för vapenexport som jag menar att en annan ansvarsfördelning och en annan insyn måste till i denna krigsmaterielindustri. Den skall följa de etiska och moraliska intentioner som vi som neutral nation ändå anser bör råda i fråga om krigsmaterielexport.

Jag skall inte fortsätta den så att säga nya debatt som uppstått här – den har egentligen inte i sammanhanget att göra. Vad vi skall tala om här är vad som händer när en viss beställning är fullföljd och det inte kommer någon ny, vad som händer på en ort som har en krigsmaterielindustri och är starkt beroende av den, ifall de militärtekniska och militärpolitiska bedömningarna ändras och man inte är betjänt av just den typen av produktion som finns på det stället. Vad vi skall diskutera är hur man på det bäst planerade och bäst organiserade sättet skall möta konsekvenserna av sådana händelser. Det är detta som näringsutskottets betänkande handlar om, och det är den saken vi skall diskutera. Det är där jag fortfarande väntar på övertygande argument mot våra förslag att staten här bör ta ett annat och mer långsiktigt ansvar för

planeringen och vidta åtgärder för att skaffa sig kontroll och ägande inom denna strategiskt viktiga nyckelindustri.

Anf. 112 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Oswald Söderqvist säger att jag inte har läst på. Men det kanske är så att han inte läst vpk-motionen 1984/85:2059. Jag citerar direkt ur denna:

”Vi har vid upprepade tillfällen i riksdagsmotioner begärt ett program för övergång från militär till civil produktion.”

Det står på två ställen i motionen. Då måste man väl ändå få tro att ni menar vad ni skriver. Nu går ni upp och dementerar det muntligen och säger, att visst vill vi ha ett försvar. Men övergår man från militär produktion till civil produktion kan jag inte tolka det på annat sätt än att antingen skall Sverige själv inte producera någon krigsmateriel utan köpa den utifrån och därmed bli beroende av andra länder eller också skall vi avstå från att ha ett försvar.

Anf. 113 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Som Gudrun Norberg mycket riktigt framhållit har vi en försvarsindustri i Sverige för att tillgodose det svenska försvarets behov av krigsmateriel. Det är grunden för denna industri. Hade vi inte den industrin, skulle vi ha det väsentligt svårare att upprätthålla vår alliansfrihet, något som jag tror att denna kammare anser är utomordentligt angeläget.

Ur kommunistisk synpunkt kanske man resonerar som så, att om man kan få bort den svenska krigsmaterielindustrin, så försvagar man den svenska stridskraften, vilket man ur kommunistisk synpunkt möjligen kan finna angeläget. För oss andra är det definitivt inte så.

Sedan har Jörn Svensson börjat sin reträtt, och det uppskattar jag mycket. Han har nu tagit tillbaka sitt tidigare lögnaktiga påstående om att det var jag som fattade beslutet när det gällde Indonesien. Jag hoppas att han fortsätter sin reträtt. Han sade nu att det kanske i stället var Björn Molin som hade fattat beslutet. Jag vill då erinra Jörn Svensson om att Björn Molin var handelsminister under åren 1981 och 1982 och följaktligen inte fattade det beslut som kan ha varit föremål för diskussion i denna kammare 1979.

Anf. 114 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är helt klart att vi vill minska den militära produktionen. Men det innebär ju inte att vi vill avskaffa den helt och hållet. Men när det nu är så, vilket också redovisas i utskottsbetänkandet, att t. ex. Bofors under perioden från slutet av 1970-talet och fram till våra dagar ständigt har ökat exportandelen av sin produktion – man exporterar alltså mer och mer och producerar mindre och mindre för det svenska försvaret – då är det en utveckling som vi, både av alliansfrihetsskäl och säkerhetspolitiska skäl men även av den anledning som Jörn Svensson här tagit upp i huvuddiskussionen om industripolitiken, måste reagera mot. Då blir nämligen en ort som Karlskoga, om vi nu skall hålla oss till den, beroende av att man säljer mer och mer av sin produktion på den internationella vapenmarknaden. Det kan i en omställningsprocess få förödande konsekvenser för en ort som Karlskoga.

Men att därav dra slutsatsen att vi inte skulle vilja ha en svensk vapenproduktion är en grov förvanskning av vad vi har sagt. Vi skall ha en svensk vapenproduktion så länge vi är överens om att vi skall ha ett militärt försvar i Sverige, och det är vi överens om.

Sedan skulle jag vilja säga till Hadar Cars: Vad är det för alliansfrihet och för vaktslående om neutraliteten, att vi tillsammans med det ena stora militärblocket i världen – med dess ledande stat USA i spetsen och dessutom med Storbritannien, Västtyskland och Frankrike – bygger vårt senaste stridsflygplan, det s. k. svenska JAS?

På vad sätt främjar det vår alliansfrihet? På vad sätt ger det oss någon självständighet i en krigssituation? På vad sätt ökar det vår säkerhet, Hadar Cars? Förklara det inför kammaren och inför svenska folket!

Stäm sedan också ner tonen litet grand, Hadar Cars, precis som Gudrun Norberg, när ni talar om vpk:s försvarspolitik och vår vilja att ställa upp och försvara det här landet. Vi är måna om Sverige som nation. Vi är inte benägna att sälja ut Sveriges nationella självständighet till det kapitalistiska systemet, för det vore som att sälja sin förstfödsorätt för en grynvälling. Men ni är beredda till det – i jämförelse med vinster för storföretagen är Sveriges självständighet, alliansfrihet osv. mycket mindre värda.

Klara ut det här med JAS först, så kan vi fortsätta debatten sedan.

Anf. 115 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Nu tycker jag faktiskt att det är dags för Hadar Cars att ordna med *sin* reträtt. Hans vid upprepade tillfällen i riksdagen deklarerade entusiasm för vapenexport till ett krigförande land, som höll på att slå ner ett litet folks frihetssträvanden och rätt till självständighet, beslutad av FN, är – och det kommer Hadar Cars aldrig ifrån – en moraliskt ohållbar position.

Så länge man här i Sverige kan inta en sådan moralisk position och så länge privata affärsföretag kan handla i enlighet med den, är det ett mycket starkt argument för att samhället skaffar sig en annan insyn och ett annat grepp över krigsmaterielindustrin, och det är precis vad vi har sagt.

Sedan skulle jag vilja försöka locka in Gudrun Norberg på det som debatten egentligen skall handla om. Det hon försöker göra den till hör hemma under andra rubriker och till andra debatter här i kammaren.

Om man, t. ex. av någon teknisk anledning, vilket det kan finnas skäl att befara, skulle tvingas säga att vi inte kan fullfölja tillverkningen av JAS-planen eller att vi inte kan göra hela serien, kan då Gudrun Norberg förlita sig på det förhållandet att det egentligen inte har gjorts någon som helst planering för att möta en sådan situation? Vad skall vi göra med den värdefulla tekniska, arbetsmässiga och vetenskapliga kapacitet som då riskerar att gå till spillo, ifall den inte tas om hand på något rationellt sätt och används för något annat?

Eller om nedrustningsförhandlingarna skulle bli framgångsrika och vi av internationella skäl skulle åta oss förpliktelser som innebär att vi avstår från vissa militära ting? Då måste det också finnas ett program. Situationen är ju densamma om man är folkpartist eller kommunist. Man måste som politiker ändå ta ansvar för att ett sådant läge kan uppstå.

Eller, som vi har bevittnat många gånger under 70- och 80-talen, att det

sker förskjutningar i bedömningen av vad som är militärtekniskt mest effektivt när det gäller utrustning och krigsmateriel och att vi av den anledningen kanske måste flytta accenten på krigsmaterieltillverkningen i något avseende. Det måste finnas en planering också för att ta den situationen om hand.

Tala om litet grand vad ni har för tankar om detta, Gudrun Norberg, för det är vad den här diskussionen egentligen rör sig om.

Anf. 116 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Jag har inte talat om någon expansion av Bofors, Oswald Söderqvist. Jag har inte talat om att sälja mera. Vad jag har talat om är er motion, där ni säger att man skall övergå från militär till civil produktion.

Det är bra om ni tar tillbaka det ni har skrivit. Det hälsar jag med tillfredsställelse.

Jag tycker att det verkar som om man inte är riktigt enig inom vpk. Det finns vissa som talar om att vi skall ha ett bra försvar och vissa som skriver att vi skall övergå från militärt till civilt.

Anf. 117 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Jag kan förstå om Oswald Söderqvist tycker att det är beklagligt ur sina synpunkter att Sverige under lång tid kommer att ha ett starkt eget luftförsvar, som kan verka avskräckande på varje tänkbar angripare. För folkpartiet är detta däremot utomordentligt tillfredsställande, och vi är där glada över det beslut som riksdagen fattade i JAS-frågan under den tid då folkpartiet hade medansvar i regeringen.

Jag vill också säga att folkpartiet mycket starkt hävdar att vapenexporten skall vara synnerligen restriktiv och skall stå under en stark statlig kontroll. Det vore intressant om någon av de talare som har varit uppe i debatten kunde ange något land till vilket vapenexport skall få förekomma som följd av beslut fattade under tider då folkpartistiska handelsministrar haft ansvar för vapenexportfrågor.

Jag vill slutligen säga att det beslut som är fattat av riksdagen och som bl. a. innebär kraftiga restriktioner för licenstillverkning av svenska vapen utomlands har tillkommit till följd av en utredning som tillsattes av mig under den tid då jag var handelsminister. Vår inställning till kravet på restriktivitet och statlig kontroll är således klart dokumenterad. Sedan får Jörn Svensson och andra säga precis vad ni finner vara roligt.

Anf. 118 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Jag har ofta deltagit i debatter om övergång till civil produktion, och det är med intresse som jag har åhört hur debatten i dag har utvecklats. Jag har varit med om att man från början sade att omställningen helt var industrins egen sak, men också fått se att man av opinionen tvingats erkänna att även samhället här har ett ansvar. Men jag måste säga att den förskjutning av problemställningen som Hadar Cars och fru Norberg gör här är mycket märklig.

Vad menas med ett påstående som att vi skulle vilja avveckla det svenska försvaret? Försvaret är väl inte bara flygplan. Man måste väl också satsa på

andra områden för att öka motståndskraften. Jag tycker inte att det kalla krigets tongångar som vi har fått höra här skall få dölja vad som sker inom den bransch som det gäller. Vi vet ju att det pågår polisundersökningar och att en SAF-ordförande nyligen har fått avgå på grund av vad som har skett på området. Detta talar väl ändå för ett behov av ett ökat samhälleligt ansvar.

Jag vill närmast ta upp frågan om försvarsberoendet. Jag är ju bosatt i Linköping, som kanske mer än många andra orter känner av detta beroende. En mycket stor del av de förvärvsarbetande har jobb som är beroende av försvarsindustri och försvarsbeslut. I Linköping växer kravet på en ökad satsning på produktion av civila alternativ.

Gunnel Norberg försöker säga att kravet på program för övergång till civil produktion skulle vara något mycket märkligt. Men de anställda vid Saab-Scania liksom också kommunalmän och andra inom denna region upplever det ju som ett mycket stort problem att man är så beroende av just försvarsbeslut. Vill man ha ett fortsatt beroende av försvarsbeslut, en situation där sysselsättningen är beroende av militära beställningar, och arbetslösheten som ett skrämskott även i fortsättningen, som en väg för att fa satsningar på nya flygplansprojekt efter JAS-projektet?

Jag vill ställa frågan: Vad händer den dag som vi väl ändå bör hoppas på, då vi inte behöver vare sig JAS-plan eller andra dyra militära satsningar? Vad händer om det blir avspänning och fred i världen? Skall då bara arbetslöshet vänta dem som i dag har sin försörjning inom försvarsindustrin? Det råder inga tvivel om att det behövs ett program för övergång till civil produktion.

Anf. 119 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Vi behöver i så fall också en avvecklingsplan för alla större företag, som hela bygder kan vara beroende av. Det är ingenting som säger att inte annan industri kan komma att avvecklas. Om så sker, kommer hela branscher i kris. Vi behöver i så fall avvecklingsplaner för varenda industri. Varför skall man föra fram försvarsindustrin i så hög grad?

När ni skriver att det skall vara en civil produktion i stället för militär produktion, måste ni svara på frågan: Varifrån skall vi köpa vår försvarsmateriel, eller skall vi inte ha något försvar? Under vems beskydd skall vi stå, om vi inte har ett eget försvar? Skall vi producera, eller skall vi inte producera?

Anf. 120 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Men, Gudrun Norberg, det är väl ändå skillnad på vad man tillverkar. Vi måste inse att tillverkningen av vapen av olika slag är någonting som vi ansett oss tvingade till. Men det finns en rad eftersatta behov i samhället. Det är därför vi menar att samhället har ett särskilt ansvar i denna fråga. Som redan har sagts från talarstolen är det mycket stora belopp av skattemedel som pumpats in i försvarsindustrin. Det är högt utvecklad teknik, och det är stora satsningar på forskning. Vad vi menar är ett program för hur man skall kunna utnyttja dessa resurser för andra behov i samhället.

Gudrun Norberg borde också se skillnaden mellan det behov som framtingat försvarsindustrin och behoven i samhället på andra områden. Vi har pekat på några områden. Det kan gälla transportteknik, energiområdet eller en rad områden där man behöver forska och planera för att kunna

utnyttja försvarsindustrins resurser. Den dag det är möjligt att minska satsningarna därvidlag bör det också ligga ett program klart för vad dessa resurser skall satsas på och vad det är för uppgifter de anställda inom försvarsindustrin kan ta itu med, i stället för att skrämma människor med arbetslöshet om inte den våldsamma satsningen på militärflyg fortsätter.

Anf. 121 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Som jag redan har sagt har vi inte denna industri för sysselsättningen skull, utan vi har den därför att den skall producera en vara som Sverige vill ha. Jag ställer fortfarande frågan: Om vi inte själva skall producera, från vem skall vi då köpa vår försvarsmateriel, eller under vems beskydd skall Sverige stå?

Anf. 122 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Men, Gudrun Norberg, försök nu att hålla er till det som frågan handlar om. Gudrun Norberg har uppenbarligen inte någon riktigt klar bild av vad som kan inträffa inom krigsmaterielindustrin, därför att det är en speciell industri. Om vi t. ex. går in för att producera en viss serie, omfattande ett visst antal flygplan, kan vi inte, när vi fullföljt produktionen, fortsätta att producera i det oändliga, eftersom det ju tar en viss tid innan en ny flygplanstyp kan bli aktuell och kan produceras. Det uppstår alltså någon sorts glapp som kan få sysselsättningsmässiga konsekvenser eller riskera att leda till slöseri med yrkesresurser och kompetens. Det är dessa situationer som vi skall försöka förutse eftersom vi av erfarenhet vet att de inträffar. Vi vet också av erfarenhet att det när de inträffar naturligtvis finns en benägenhet hos representanterna för krigsmaterielindustrin att försöka, från sina kommersiella utgångspunkter, få oss politiker att fortsätta att lägga ut projekt för dem. Men det är kanske inte alls det som landets försvarspolitik behöver. Vi skall undvika den typen av utpressningssituationer. Därför skall vi ha en annan kontroll över krigsmaterielindustrin och en annan framförhållning.

Vi kan inte, som i folkpartiets idealvärld, tänka oss att det skall vara krig i evärdliga tider, framför allt inte det krig som Indonesien bedriver mot Östra Timor, så att ni får den vapenexport som ni så intensivt slår vakt om. Det tillståndet kan ju dess bättre inte bli evigt.

Anf. 123 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är litet förvirring i debatten. Jag hade begärt replik på både Hadar Cars och Gudrun Norbergs anförande, och jag vill nu börja med Gudrun Norbergs inlägg.

Det är inte fråga om någon dementi av vår motion. Gudrun Norberg har två eller tre gånger sagt att vi inte vill ha någon svensk produktion av vapen. Det har vi aldrig sagt, men vi har sagt att det är viktigt att vi får in också civila komponenter i produktionen inom den svenska krigsmaterielindustrin.

I Bofors har det varit precis tvärtom. Man har mer och mer gått över till vapenproduktion och blivit mer och mer beroende av export. Men läs vad som står i utskottsbetänkandet om FFV, där jag har varit åtskilliga gånger. Där har man lyckats föra in civila komponenter i produktionen, bygga ut

dessas avdelningar och minska beroendet av krigsmateriel från 90 till 70 %, som det står i utskottsbetänkandet.

AB Volvo Flygmotor i Trollhättan har en mycket stor avdelning för förnämlig hydraulik. Man utvecklar och förnyas sig och går in på den civila marknaden.

Det är alltså inte fråga om att helt och hållet i t. ex. AB Bofors byta ut vapenproduktionen mot civil produktion. Det finns heller ingenting i våra motioner som talar för detta. Jag får be Gudrun Norberg att vara litet mer korrekt och saklig och inte gång på gång göra felaktiga påståenden, för då blir debatten helt förryckt.

Vi har krävt program. Ja, visst behöver vi program för omställningen. Gudrun Norberg talade själv om att detta gäller också andra branscher. Vi har haft en väldig stälkris – den svenska stålindustrin har nästan försvunnit i vissa delar av landet. Vilka har fått bära bördan av den krisen? Inte är det företagen, utan det har varit de anställda, kommunerna och staten. Samhället och de enskilda människorna har fått ta smällarna. Och det har varit mycket större omstruktureringar än omstruktureringarna i krigsmaterielindustrin, som vid dessa jämförelser är ganska obetydlig.

Vi har haft varvskrisen och litet tidigare tekokrisen. Det går alldeles utmärkt att förutse utvecklingen och planera för bättre förhållanden när det inträffar sådana kriser. Det är detta vi efterlyser, som Jörn Svensson sagt hela tiden. Vi vill inte bara plötsligt stå inför ett faktum, t. ex. på en ort som Karlskoga, kanske därför att vapentekniken har förändrats.

Vad vill Gudrun Norberg göra i stället, när hon inte vill gå med på en planering? Hon vill inte nappa på Inga Thorssons förslag att avsätta 1 % av vinsterna i krigsmaterielindustrin till en fond som kan användas för investeringar för civil produktion.

Svara på den frågan i stället för att gång på gång påstå att vi vill lägga ned den svenska vapenproduktionen och att vi vill köpa vapen utifran. Det är ju bara vi som kräver att man skall se till att man har så mycket produktion i Sverige som möjligt så att man kan upprätthålla alliansfriheten och därmed säga nej t. ex. till JAS.

Sedan i korthet till Hadar Cars: Jag kan nämna en folkpartistisk handelsminister, Björn Molin, som tecknade och godkände DIVAD-projektet beträffande USA. Den ordern har visserligen gått i stöpet, eftersom USA inte ville ha detta projekt, men det var en folkpartistisk handelsminister som godkände detta kontrakt som direkt strider mot lagen i Sverige. USA är nämligen en stat som riskerar att ständigt befinna sig i krig och öppna konflikter genom ombud och militära rådgivare. Men det gick bra för den folkpartistiska handelsministern Björn Molin att teckna ett jättekontrakt på luftvärnsmateriel dit. Nog finns det exempel, Hadar Cars.

Anf. 124 GUDRUN NORBERG (fp):

Fru talman! Jag vill tacka Oswald Söderqvist för att han har dementerat och tagit tillbaka det som står i motionen. Jag har alltså läst innantill. Det står på två ställen talat om en övergång till – det står inte tal om viss del eller att det skulle vara vissa civila komponenter, som Oswald Söderqvist säger.

Men jag hoppas att han menar allvar nu, och då bortser vi från det som står i motionen.

Till Jörn Svensson: Att folkpartiets idealbild skulle vara krig i evighet – jag tycker att Jörn Svensson skall gå upp och ta tillbaka det uttalandet.

Anf. 125 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Jag slutade visserligen mitt förra anförande med att säga att jag för min del accepterade att kommunisterna gick upp och roade sig i talarstolen, men jag tänkte inte att de skulle göra det så länge.

Anf. 126 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Man kan ju läsa motioner som fan läser Bibeln, och det är vad Gudrun Norberg gör nu. Om vi skriver "övergång från militär till civil produktion" behöver det inte betyda att hela den militära produktionen skall läggas ned. Om man gör sig besvär med att kolla upp vårt försvarspolitiska program i övrigt – vilket faktiskt kan krävas av en debattör i den svenska riksdagen – står det helt klart att vi menar att det är delar av den militära kapaciteten som skall överföras till civil produktion, av de olika skäl som vi har redovisat.

Det skulle vara mycket bra för Sveriges alliansfrihet, för Sveriges säkerhetspolitik och för de bygder där man har stor militär produktion, exempelvis Karlskogaområdet. Så är förhållandet.

Sedan kan Hadar Cars ha sina små funderingar för sig. Vi roar oss inte här i den svenska riksdagen, Hadar Cars, utan vi för en debatt som vi anser vara viktig, framför allt för den svenska arbetarklassen, de svenska löntagarna och deras intressen – oavsett om de jobbar på Saab-Scania i Linköping, AB Flygmotor i Trollhättan, AB Bofors i Karlskoga eller vilken annan industri som helst som producerar försvarsmateriel, civil materiel eller annan materiel.

Det är därför vi går upp och debatterar. Men om Hadar Cars gör det därför att han tycker att det är roligt och därför att det är en gimmick, får han gärna fortsätta med det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (omställning från militär till civil produktion)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 15 för reservation 1 av Paul Lestander. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (förstatligande av krigsmaterielindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 16 för reservation 2 av Paul Lestander.

9 § Den statliga personalpolitiken

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:6 om den statliga personalpolitiken (prop. 1984/85:219 delvis).

Anf. 127 ANDERS G HÖGMARK (m):

Fru talman! I det betänkande som vi nu skall diskutera avhandlas den statliga personalpolitiken, och som underlag för det betänkandet från arbetsmarknadsutskottet finns dels en proposition, 1984/85:219, dels ett antal motioner.

I den proposition om personalpolitiken som har redovisats anges två utgångspunkter för personalpolitiken och syftet med den. För det första skall personalpolitiken vara ett instrument för en förnyelse av den offentliga sektorn. För det andra skall personalpolitiken bättre anpassas till de olika verksamheternas särskilda krav. – Allt detta låter i och för sig förträffligt.

Vidare redovisas i propositionen riktlinjer för den lönepolitik som staten som arbetsgivare avser att föra under åren framöver. Sedan redovisas från regeringens sida olika bedömningsgrunder för tjänstetillsättning, regeringens synsätt på jämställdhetsarbetet och en del annat.

Det är bra att regeringen på ett någorlunda samlat sätt redovisar sin syn på personalpolitiken. Från moderat sida har vi tidigare i motionsform efterlyst en sådan samlad redovisning, och därför måste den hälsas med tillfredsställelse från vår sida.

Men om man börjar fundera litet över det här aktstycket måste man ställa ett antal frågor.

Till att börja med har den statliga personalpolitikens hantering fått en ganska märkvärdig organisatorisk utformning i regeringskansliet. Man har gjort den något anmärkningsvärda uppdelningen av personalpolitiken att vissa frågor som rör personalpolitik ligger på civilministerns bord. En vital del av personalpolitiken, nämligen lönepolitiken, ligger på ett annat bord. – Och även om man kan sitta vid varandras bord och samtala och kommunicera på olika sätt borde det vara förenat med vissa problem att en så väsentlig sak som personalpolitiken är uppdelad på två departement.

När nu civilministern – en av de ministrar som handhar personalpolitiken – finns här i kammaren, kunde det finnas anledning att ställa en fråga: Vilka uppenbara fördelar ligger det rent organisatoriskt i att ha den statliga personalpolitiken uppdelad på två departement? Det skulle vara intressant att få höra några argument för detta. Normalt bedömer man det, i företag och organisationer, som väsentligt att ha en helhet när det gäller dessa frågor och en som svarar för personalpolitiken, inkl. lönepolitiken. Det kan vara av intresse, fru talman, att höra civilministern utveckla sina synpunkter därvidlag.

Ett annat område som är vitalt för personalpolitiken är rekryteringen av medarbetare. Här har man diskuterat ganska mycket. Enligt gällande författningar är det regeringsformens 11 kap. 10 § samt lagen om offentlig anställning 4 kap. 3 § som reglerar rekryteringen. Enligt dessa bestämmelser skall vid tillsättning av statligt reglerade tjänster avseende fästas endast vid sakliga grunder som förtjänst och skicklighet.

Frågor som rör meritvärdering har varit föremål för översyn i regeringskansliet. Resultatet därav har redovisats i en departementspromemoria, C 1983:16, som har remissbehandlats i vederbörlig ordning.

Efter detta har regeringen beslutat om vissa förändringar i anställningsförordningen, 1985:334, som trädde i kraft den 1 juli 1985. De här förändringar-

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

*Den statliga
personalpolitiken*

na har främst tagit sig uttryck i att kriteriet "skicklighet" har lyfts fram mer än tidigare, delvis på bekostnad av förtjänstkriteriet. Detta har föranlett ett antal motioner, bl. a. från Allan Ekström, moderaterna, som har ifrågasatt om den förändring av anställningsförfordningen som har tillämpats från den 1 juli 1985 är förenlig med gällande grundlag och regeringsformens 11 kap. 9 §.

Konstitutionsutskottet har till arbetsmarknadsutskottet inkommit med yttrande och uttalar:

"Regeringens beslut att genom en ändring i anställningsförfordningen prioritera skickligheten framför förtjänsten är enligt utskottets bedömning närmast att se som en viljeyttring om en praxisändring. Utskottet, som begränsar sitt ställningstagande till den rättsliga bedömningen av problemet, anser att en sådan ändring bör komma till uttryck i LOA. Det skall därvid enligt utskottets mening i tydlighetens intresse framgå av lagtexten att prioriteringen av kriteriet skicklighet inte innebär något avkall på objektivitetskravet."

Arbetsmarknadsutskottet anför för sin del enhälligt: "Den prioritering av skickligheten framför förtjänsten och andra kriterier som regeringen förordar bör – som framhålls i konstitutionsutskottets yttrande – komma till uttryck i LOA. Av sammanhanget bör vidare framgå att prioriteringen av kriteriet skicklighet inte innebär något avkall på kravet på objektivitet vid tjänstetillsättningar.

Regeringen bör återkomma med förslag till ändringar i LOA enligt de riktlinjer utskottet här angivit."

Vi noterar detta, fru talman, med stor tillfredsställelse. Vi får en överensstämmelse med regeringsformen, lagen om offentlig anställning och den anställningsförfordning som regeringen – litet för snabbt kanske – satt i sjön från den 1 juli utan att göra vederbörliga förändringar i lagen om offentlig anställning.

I detta betänkande finns också redovisade ett antal moderata reservationer. Vi har i anslutning till propositionen väckt en motion om att vi kanske borde inventera behovet av tjänster som kräver doktorsexamen. Vi vet i dag, fru talman, att det är ett stort problem att rekrytera till forskarutbildning, och vi tycker att det kunde finnas skäl att utanför den traditionella akademikerkarriären införa tjänster, där det fanns ett formellt behörighetskrav på akademisk forskarutbildning. Vi tror att det finns starka skäl för att bejaka de propåerna från vår sida.

När det sedan gäller lönepolitiken finns flera principer redovisade – några är det all anledning att lyfta fram här. Man säger i propositionen: "Lönepolitiken och lönesystemet skall vara förenliga med en balanserad samhällsekonomi." Vidare: "Statens positioner i löneförhandlingar skall tydligare bestämmas av verksamhetens intresse och strävanden och åstadkomma en ändamålsenlig personalförsörjning."

Vi har från moderat sida under den allmänna motionstiden och i anslutning till propositionen väckt motioner om att vi måste sträva efter ett mer flexibelt och marknadsorienterat lönesystem på den offentliga sidan, och då givetvis också på den statliga sidan. Vi tror att det framöver innebär ett ökat inslag av individuell lönesättning. Om man ser på de principer som redovisas i

propositionen och som jag citerade, finner man att det är alldeles uppenbart att den bedömningen delas av regeringen. Utskottet bekräftar mycket klart de uppfattningar vi från moderat sida har om att det är önskvärt med mer marknadsorienterad lönesättning. Utskottet skriver: "Utskottet har i denna del ingen annan mening än regeringen. Här aktuella motioner ansluter också väl" – då refererar man till den motion som finns från moderat sida – "till vad som sägs i propositionen. En marknadsanpassad lönesättning som krävs i motion 1985/86:20 och en mer individuell lönesättning som krävs i motion 1985/86:18 blir troligen ett resultat av en politik där – som framhålls i propositionen – statens positioner i löneförhandlingarna bestäms av verksamhetsintresset."

Med andra ord: Det synsätt som moderata samlingspartiet har redovisat, att staten för att kunna behålla folk och rekrytera kompetenta människor måste välja färdriktning mot mer marknadsorienterat lönesystem med mer av individuell lönesättning, bejakas i princip av regeringen och av ett enhälligt utskott. Det konstaterar vi med glädje.

Det är inte löneministern som befinner sig i kammaren utan civilministern, men eftersom kommunikationerna när det gäller den statliga personalpolitiken måste vara förträffliga utgår jag från att civilministern kan svara på min fråga: I vilka konkreta former och när tänker regeringen se till att propäerna om en mer ändamålsenlig lönesättning, ett lönesystem som mer tar hänsyn till verksamhetens krav, sätts i sjön?

Såväl vi här i riksdagen som andra nås ju dagligen av rapporter om att man inom högskoleväsendet, inom försvaret och på andra områden, där det kan finnas inslag från tekniska yrken, drabbats av problem. Det gäller lärare som söker sig från högskolorna, utbildad personal som söker sig från försvaret och elever som genomgått utbildning vid någon av försvarets skolor och som skulle kunna tillföra försvaret erforderlig teknisk kompetens, men som inte ens påbörjar sin tilltänkta tjänstgöring inom försvaret.

Jag skulle därför vilja fråga: När avser regeringen att mera konkret göra någonting åt det här problemet? Det är ju en sak att i propositionen vackert tala om det. Utskottet – det framgår av dess skrivning – förväntar sig faktiskt resultat och konkreta åtgärder. Rimligtvis gäller det även personalorganisationerna på den statliga sidan.

Fru talman! Jag vill avslutningsvis ta upp en annan sak som behandlas i betänkandet. Jag avser medinflytandet och framför allt regeringskansliets hantering av medbestämmandelagstiftningen.

Vi har ju många gånger diskuterat här i kammaren hur man skall gå till väga för att komma till rätta med de problem som uppenbarligen är förknippade med den tillämpning av MBL-lagstiftningen som förekommit under ett antal år. Frågan har tidigare diskuterats i konstitutionsutskottet. Där fann man att handläggningen och förfarandet över huvud taget kanske var mindre ändamålsenligt. Nu hänvisar utskottsmajoriteten till det faktum att arbetsgivarverket fått i uppdrag av regeringen att på statens vägnar ta upp förhandlingar med berörda personalorganisationer, i syfte att träffa kollektivavtal i de hänseenden som riksdagen har uttalat sig för. Vad riksdagen har uttalat sig för är alltså något mera ändamålsenliga former.

Jag skulle vilja fråga civilministern, som i detta avseende väl kan råda

ganska exklusivt: Vad syftar de aktuella förhandlingarna till? Vad förväntas man uppnå med de förhandlingar som sker via arbetsgivarverket? Syftar förhandlingarna till att MBL icke skall tillämpas i regeringskansliet? Vilka är de två fullvärdiga parter som förhandlar om den politiska demokratin? Den ena är väl regeringsmakten, vilken självfallet respekteras. Men vilken är den andra fullvärdiga parten? Vidare vill jag fråga: Vad räknar civilministern med att dessa förhandlingar skall resultera i? Är syftet att MBL i nuvarande form skall försvinna när det gäller regeringens propositioner? Vilken ambition har civilministern i så fall i vad gäller annat som förhandlingarna kan resultera i?

Fru talman! Till sist vill jag säga att det är fråga om ett mycket märkligt förfarande. Vi får nämligen beskåda problem, inte minst i samband med den nya omorganisationens tillblivelse, som belyser hur förhandlingsdirektiven förhålls vecka efter vecka på grund av MBL-förhandlingar i regeringskansliet. Ett sådant förfarande ger kanske ett fåtal centralt placerade fackliga funktionärer inflytande. Å andra sidan skapar fördröjningarna djup oro och stor oreda ute på fältet samt stor oro bland personalen. Min fråga blir därför: När avser civilministern att förhandlingarna med motparten skall vara avklarade och att MBL i regeringskansliet i vad gäller regeringens propositioner därmed skall vara en saga blott?

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de moderata reservationer som finns fogade vid utskottets betänkande.

Anf. 128 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Fru talman! I betänkandet om den statliga personalpolitiken tar vi från centerns sida i reservation 2 upp MBL vid tillsättning av chefer inom offentlig förvaltning. Vi framhåller att chefernas roll är helt annorlunda i offentlig förvaltning än inom den privata sektorn.

Vår uppfattning är att myndighetspersoner har som en av sina viktigaste uppgifter att tjäna allmänheten, och rollen som chef för de anställda är därmed betydligt mindre markerad. Vid tillsättning av chefer bör därför, enligt vår mening, endast information ges till de anställda.

Utskottsmajoriteten anser för sin del att de förändringar som har gjorts under senare år har minskat användningen av MBL inom den offentliga sektorn. Vidare tror utskottet att man genom förhandlingar och avtal så småningom i stort kommer att tillgodose de krav som finns i centermotionen.

Det är helt riktigt att förhandlingarna har begränsats under senare år. Redan detta visar att våra krav är berättigade. Att nu ytterligare avvakta förhandlingar måste därför anses vara bortkastad tid. Det finns inget bärande skäl för att de anställda skall ha något, och mer än andra grupper i samhället, avgörande inflytande över de personer som oftast företräder allmänheten.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Även när det gäller medbestämmandet i regeringsärenden är det av framför allt principiella skäl orimligt med förhandlingar. Det måste vara den politiska demokratin som är avgörande. Personalorganisationernas rätt att påverka handläggningen i regeringsärenden bör därför så snart som möjligt avskaffas. Endast i fall som direkt berör de anställda bör MBL tillämpas.

Fru talman! Vi har avstått från att avge en reservation och har nöjt oss med

ett särskilt yttrande, i den förhoppningen att det förhandlingsarbete som nu pågår skyndsamt skall avslutas på det sätt som vi har angett.

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

*Den statliga
personalpolitiken*

Anf. 129 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Det betänkande som vi nu har framför oss grundar sig på en proposition om den statliga personalpolitiken. Det är en personalpolitik som har den privata marknaden som utgångspunkt. Den marknad vi känner till, som den statliga personalpolitiken skall anpassas till, är en marknad där några få bestämmer arbetets villkor. De bestämmer vilka som skall ha en betydelsefull roll, vilka som betyder någonting i produktion och verksamhet över huvud taget, vad som skall efterfrågas, hur människor skall värderas, vilka som socialt skall värderas högre. Denna marknad bestämmer också prestationslöner – där avgörs vilka som skall slita hårt för prestationslöner och vilka som skall ha bättre villkor. Här värderas människor. Värderingarna på denna marknad är långt ifrån den jämlikhets- och rättvisetanke som har burit arbetarrörelsen sedan dess begynnelse. Förhållandena inom den offentliga sektorn har däremot varit något bättre. Den har växt upp i ett helt annat klimat med arbetarrörelsens värderingar i botten, och dess löne- och personalpolitik har i flera hänseenden varit mycket bättre än den politiken på marknaden. Lika lön för lika arbete och lika lön för likvärdigt arbete oavsett bostadsort har varit bärande.

Nu skall alltså marknaden successivt ta över – den har redan till viss del tagit över. Detta kan vi läsa i propositionen. Där talas det om förnyelse, decentralisering och skilda miljöer, vilket innebär att det sker en anpassning till den marknad som finns utanför den offentliga sektorn.

Det är därför inte så märkvärdigt att vi i dag får höra ett hyllningstal av Anders Högmark. Han säger att han är frälst av detta förslag – det finns nu bara organisatoriska skiljaktigheter. Han är helt nöjd och hälsar med tillfredsställelse och glädje regeringens förslag välkommet.

Det här är kanske inte så märkligt. Det märkliga är att det sitter en socialdemokratisk regering och att en moderat samtidigt kan stå i riksdagens talarstol och hälsa ett socialdemokratiskt förslag med glädje.

Jag tror att det finns stora problem inom det stora socialdemokratiska partiet. Fackföreningsrörelsen på den privata marknaden måste fundera över hur man har lyckats med lönespridning och värderingar. Arbetarrörelsens jämlikhetsideal har kanske inte lyckats helt – det är nämligen på tillbakagång. Även regeringen måste i sin verksamhet helt släppa dessa ideal. Den offentliga verksamheten, där det finns en politisk demokrati som kan bestämma en del av dessa ramar, släpper också jämlikhetsideologin.

Vpk har reagerat på två delar av den statliga personalpolitiken. Det är den lönepolitik som skall föras generellt, men även den lönepolitik som gäller cheferna. Om den lönepolitik som redovisas i propositionen och betänkandet nu slås fast, bryter man viktiga principer som rått tidigare.

Det sägs också att decentralisering och delegering leder till ökat inflytande för de anställda. Men samtidigt är, precis som det hela tiden har varit på den privata marknaden, den beslutanderätt som den enskilde arbetaren via sin fackförening får ha begränsad inom givna ekonomiska ramar. Det han får bestämma om neddragning är väl det lilla. Samma sak skall nu gälla inom den

statliga sektorn. Decentraliseringen betyder inget annat än att de vanliga anställda inom statlig verksamhet får ta ansvar för den ekonomiska fördelningspolitiken och åtstramningen. Den makt över sitt jobb som var och en kanske skulle vilja ha är en gång för alla given inom ekonomiska ramar beslutade långt över de enskildas huvuden. Så är det på den privata marknaden och så skall det bli inom den statliga verksamheten.

Utgångspunkten är, enligt propositionen, att den statliga lönepolitiken skall bygga på en balanserad samhällsekonomi. Hela den organisationsförändring som innebär att lönedellegationen avskaffas och dess funktion förs in under finansutskottet beror på att den inte hade tillräckligt ansvar för samhällsekonomin, dvs. den tog inte nödvändig hänsyn till den åtstramningspolitik som skall föras på den offentliga sidan. Då kan de anställda känna sin decentraliserade makt.

Om man redan på förhand har sett till att givna ekonomiska ramar finns, vill vi för vår del bestämt bestrida att detta kan ha något med fria förhandlingar att göra, med rättvis lönesättning eller med befrielse från prestationslöner som är helt onödiga. Man stryker de fackliga organisationernas möjligheter på ett politiskt avancerat sätt. För vår del vill vi motsätta oss detta. Vi vill ha en annan organisation och ett mer direkt inflytande från riksdagens sida över den statliga lönepolitiken. Vi säger också i våra reservationer att det är ett stort fel att den nya organisationen innebär att finansutskottet skall ta över ansvaret och vara lönedellegation och att regeringen har ett så oerhört starkt inflytande att det begränsar de fackliga organisationernas handlingskraft. Det är mycket beklagligt, vi vill inte vara med om en sådan utveckling.

Det kanske mest stötande och anmärkningsvärda är öppningen mot chefslönerna. Det råder rekryteringsproblem. Jag förstår. Ojämligheten i samhället ökar. Vill man ha en chef i hög ställning på den offentliga sidan måste man konkurrera med avancerade anställningsförmåner och höga löner. Den offentliga sektorn skall nu traska patrull efter den privata marknaden – ledd av en socialdemokratisk regering.

Vad blir effekten? Jo, lönespridningen skall öka. De lågavlönade kommer att halka efter ytterligare. Då uppstår ännu en effekt. Det gäller inte bara människor i gemen, utan det gäller också skillnader mellan män och kvinnor. Det är inte kvinnorna som har de bäst betalda yrkena inom den offentliga verksamheten, tvärtom har de de sämsta lönerna. Det är i huvudsak män som har de bästa. Här kommer ytterligare en jämlikhetsaspekt fram. Man kan fundera över hur förslagsställarna har tänkt sig framtiden. Det spelar ingen roll hur många avtal om jämlikhet och jämställdhet som finns om den privata marknadens mönster är den fundamentala grund man har att utgå ifrån – den privata marknaden som inte tar någon som helst hänsyn till jämlikhetsaspekten.

En alternativ väg – i stället för att kapitulera inför den privata marknadens idéer – är att införa ett system som också enligt Wigforss skulle reglera orättvisorna, dvs. en ordentligt progressiv beskattning. Man skulle se till att de förmåner som en chef kan ha utöver avtalet beskattades. Det betyder en ytterligare skärpning av avdragsreglerna i stället för marginalsattesänkningar. Även andra förmåner måste ifrågasättas, om vi vill komma till rätta med

den ojämlikhet som råder. I annat fall är det svenska samhället i händerna på de s. k. cheferna, de som har bra yrken, god utbildning och fina anställningsförhållanden. Men vill man förvalta det kapitalistiska samhället i stället för att ändra på dess orättvisor följer man naturligtvis denna väg. Det är för att förändra dessa förhållanden som vi har fogat två reservationer till utskottets betänkande.

Jag yrkar bifall till våra reservationer.

Anf. 130 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Arbetsmarknadsutskottet behandlar i detta betänkande propositionen om statlig personalpolitik och motioner dels i anslutning till propositionen, dels från allmänna motionstiden.

I proposition 219 konstateras att staten är landets största arbetsgivare. Antalet anställda uppgår till ca 575 000. Det är en ökning med över 100 000 personer sedan 1970. De senaste åren har dock antalet minskat något från det år då antalet anställda var högst, nämligen 1982. Det är framför allt inom utbildningssektorn som antalet anställda ökat under de senaste 15 åren. Även den civila förvaltningen har ökat, medan affärsverkens ökning är mycket begränsad – plus 6 000 personer mot utbildningssektorns plus 63 200 personer under perioden 1970–1984.

Huvuddelen av denna personalökning har utgjorts av kvinnor. En viktig faktor för kvinnornas möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden och därigenom få egna försörjningsmöjligheter har varit den offentliga sektorns expansion. Detta glömmer ofta den offentliga sektorns kritiker bort. Utan den offentliga sektorns snabba expansion skulle Sverige aldrig ha blivit det land i västvärlden som har den högsta kvinnliga förvärvsfrekvensen. Denna höga förvärvsfrekvens är naturligtvis inte ett mål i sig självt. En fast förankring för kvinnorna på arbetsmarknaden är och kommer att förbli den viktigaste faktorn för att åstadkomma jämställdhet mellan kvinnor och män.

Ett viktigt led i den statliga personalpolitiken är att den bygger på det demokratiska värdesystemet. Den skall präglas av demokrati, rättvisa, rättssäkerhet och opartiskhet. Frågor som rör anställningstrygghet skall ha en framskjuten plats i statlig verksamhet.

I det förnyelseprogram för den offentliga sektorn som regeringen tagit fram utgör den statliga personalpolitiken en viktig del.

Medborgarnas krav på den offentliga sektorn har ökat. Begrepp som service, delaktighet, brukarinflytande och målstyrning ingår i förnyelseprogrammet. Krav på rationalisering och effektivisering och nya former för beslutsfattande ändrar mycket i statsförvaltningens sätt att arbeta eller kommer att göra det. Därför måste personalpolitiken bättre anpassas till olika verksamheter i skilda arbetsmiljöer.

Fru talman! Jag övergår nu till att behandla motionerna.

I motion 1985/86:22 av Lars Werner m. fl. (vpk) ser motionärerna en fara i att chefslönerna i statlig verksamhet blir för höga, vilket skulle drabba lågavlönade grupper, främst kvinnorna.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till regeringens förslag: att staten löne- mässigt måste kunna anpassa sig till varierande förutsättningar i arbetslivet för att kunna rekrytera goda chefer. Detta behöver inte innebära negativa

effekter för andra anställda, eftersom dessa chefers löner svarar för så liten del av de totala lönekostnaderna. Motionen avstyrks.

Arne Fransson m. fl. centerpartister yrkar i motion 1984/85:330 att förhandlingar vid tillsättning av chefer inom den offentliga sektorn skall ersättas med enbart information.

Utskottet har tidigare behandlat en liknande motion. Erfarenheten har visat att man i stort kan lösa dessa frågor avtalsvägen. MBL är på denna punkt dispositiv. Någon åtgärd från utskottets sida är därför inte nödvändig. Motionen avstyrks därmed.

När det gäller lönekostnader vid viss omplacering motsätter sig Elver Jonsson och andre vice talman Karl Erik Eriksson, båda folkpartiet, i motion 1985/86:17 att regeringen ges fullmakt att inom vidare ramar använda dessa medel. Det bör ankomma på riksdagen att ange de villkor som skall gälla för utbetalning av förslagsanslag.

I motion 1985/86:20 anser Alf Wennerfors m. fl. moderater att anslaget endast skall komma till användning när finansiering inte kan ske på annat sätt, och de motsätter sig en mer omfattande användning.

Utskottet har däremot inga invändningar emot att anslaget för lönekostnader vid viss omskolning och omplacering får en bredare användning. Detta bör underlätta både vid omskolning och vid omplacering av handikappade, vilket ur både individens och samhällets synpunkt är positivt. Moderaternas förslag skulle enbart innebära mindre stimulans att åstadkomma åtgärder som i övrigt överensstämmer med våra arbetsmarknadspolitiska målsättningar. Med vad som ovan anförts avstyrks motion 1985/86:20.

Däremot anser utskottet – i likhet med vad som har anförts i motion 1985/86:17 – att det bör ankomma på riksdagen att besluta om ändamål och villkor för användningen av här nämnda anslag. Det bör ges regeringen till känna vad utskottet anför i betänkandet.

I motion 1985/86:20 anser Alf Wennerfors m. fl. moderater att det är väsentligt att marknadsanpassa lönesättning och övriga rekryteringsvillkor.

Vpk hävdar i sin motion 1985/86:22 att de två viktiga principerna lika lön för lika arbete och samma lön för likvärdigt arbete – oavsett bostadsort – inte får brytas. Vpk vill vidare ha en utredning om riksdagens inflytande över löne- och personalpolitiken.

Utskottet delar regeringens syn på den allmänna inriktningen av statens lönepolitik, som redovisas i betänkandet, och avstyrker motionerna 1985/86:20 och 22.

I motion 1985/86:16 av Allan Ekström, moderaterna, och motion 1985/86:17 av Elver Jonsson och andre vice talman Karl Erik Eriksson, båda folkpartiet, berörs meritvärderingen vid statliga tjänstetillsättningar. Allan Ekström kräver i sin motion att riksdagen begär att regeringen återtar ändringen i anställningsförordningen som trädde i kraft den 1 juli 1985.

Elver Jonsson och Karl Erik Eriksson konstaterar i sin motion att ändring av kriterierna förtjänst och skicklighet i anställningsförordningen möjligen inte står i överensstämmelse med regeringsformen 11 kap. 9 §. I sak delar motionärerna uppfattningen att skicklighet skall tillmätas större betydelse än förtjänst vid befordran och tjänstetillsättningar, men de föreslår att regering-

en återkommer till riksdagen med förslag som undanröjer den oklarhet som har uppstått.

Arbetsmarknadsutskottet konstaterar att konstitutionsutskottet - som yttrat sig i denna del av propositionen och beträffande refererade motioner - drar slutsatsen att regeringsformen inte hindrar att man i framtiden lägger större vikt vid kriteriet skicklighet. Regeringen bör dock återkomma med förslag till ändring i LOA i enlighet med vad utskottet har angivit.

Motion 1985/86:17 är med det anförda i huvudsak tillgodosedd i denna del. Motion 1985/86:16 avstyrks.

Barbro Nilsson i Örnköldsvik, socialdemokraterna, hävdar i motion 1984/85:2116 behovet av en översyn av villkoren för alla svenskar som deltar i frivilligt biståndsarbete.

Frågor som berör meritvärdet vid utlandsvistelse tas upp i regeringens proposition, varför motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Detsamma gäller Göran Riegnells, moderaterna, motion 2662 om trakta-mentsersättningar vid utlandsvistelse. I fråga om detta pågår redan ett översynsarbete.

I jämställdhetsarbetet inom statsförvaltningen skall enligt propositionen huvudinriktningen vara att successivt bryta uppdelningen i manliga och kvinnliga arbeten och öka kvinnornas andel i de beslutande positionerna. En partgemensam ledningsgrupp inrättas. SIPU skall lämna stöd till myndigheterna i dessa frågor. Kvinnorepresentationen i statliga styrelser, utredningar m. m. skall stärkas. Ingen styrelse eller motsvarande som tillsätts efter 1988 skall vara enkönad. Alf Wennerfors m. fl. moderater är i motion 1985/86:20 tveksamma till den partssammansatta ledningsgruppen i jämställdhetsfrågor och vill bl. a. att dess verksamhet skall tidsbegränsas.

Ingvar Karlsson i Bengtsfors, centerpartiet, har i motion 1985/86:18 synpunkter på nomineringen av personer till statliga förtroendeuppdrag m. m.

Utskottet anser inte att man bör tidsbegränsa den partssammansatta ledningsgruppens arbete. Insatser på detta område bör vidgas - inte minskas, som moderaterna föreslår.

När det gäller kvinnorepresentation i statliga organ är denna nu föremål för utredning, varför någon åtgärd med anledning av motion 1985/86:18 inte är påkallad.

När det slutligen gäller medbestämmande vid beredning av regeringsärenden pågår ett översynsarbete. Vidare har SAV, statens arbetsgivarverk, fått regeringens uppdrag att på statens vägnar ta upp förhandlingar med berörda personalorganisationer i syfte att träffa avtal i den riktning riksdagen uttalat sig för.

Med hänsyn till att förhandlingsarbete pågår bör motionerna 1985/86:18 och 20, 1984/85:330, 453 och 1115 i dessa delar inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 6 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 131 ANDERS G HÖGMARK (m) replik:

Fru talman! Efter den långa och delvis mycket animerade försvarsdebatt som föregick det här ärendets behandling är kanske det tidsmässiga utrymmet för någon längre debatt inte särskilt stort. Men jag vill ändå till utskottets värderade talesman, som företräder utskottsmajoriteten, uppreda de frågor som jag ställde till civilministern, och som jag tycker rimligtvis bör finnas med även i den här debatten.

Först och främst skulle jag vilja fråga Gustav Persson: Till vad syftar de relaterade förhandlingar som statens arbetsgivarverk har fått i uppdrag av regeringen att föra? Syftar de till att få bort MBL ur regeringskansliet när det gäller regeringens propositioner? Anser Gustav Persson att det är önskvärt att regeringen framöver, oavsett vilken färg den har, förhandlar om och kring sina propositioner?

Jag tycker, fru talman, att det är ganska ointressant om det pågår ett arbete eller ej beträffande dessa frågor. En representant för Sveriges riksdag, som företräder folkmakten via allmänna val, bör väl självständigt kunna uttrycka en uppfattning i frågan. Är det önskvärt att den sittande regeringen förhandlar med en motpart, vad den nu utgörs av, om den offentliga makt som vi riksdagsledamöter i allmänna val har givits av denna regering? Jag tycker att utskottets talesman självständigt borde kunna uttrycka en mening om detta.

Anf. 132 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Gustav Persson försökte inte ytterligare förklara varför man från utskottets sida har gjort de här ställningstagandena.

När det gäller chefslönerna sade han bara att de är få och därför inte betyder så mycket för de lågavlönade. Lönespridningen i samhället har ingen betydelse för Gustav Persson och socialdemokraterna – det är den tolkning man kan göra av detta. Handlar det bara om några få, spelar det heller ingen roll. Därmed jag fick kanske förklaringen, Gustav Persson, till varför socialdemokratin inte gör någonting åt den enorma maktkoncentration som finns hos några få aktieägargrupper.

Det är väl ändå så, Gustav Persson, att om en grupp får enorma förmåner och privilegier, så rubbas den jämlikhetsprofil som arbetarrörelsen vill slåss för avsevärt. Och lönen har enorm betydelse för statusen och den position man intar i samhället. Det är inte för inte som Gustav Persson här får stöd av moderaterna.

Chefsrollen är ingenting som är ett påfund av regeringen. I publikationer från Svenska arbetsgivarföreningen och dess organisationer får vi framöver särskilda bilagor om chefsrollen. Vi vet hur Svenska arbetsgivarföreningen anser att chefsrollen skall vara, och när nu den statliga personalpolitiken utgår ifrån att man skall rätta sig efter den privata marknaden, vet vi ungefär vilken chefsroll det skall handla om – chefen skall ha samma status som inom det privata näringslivet.

I fråga om lönepolitiken i stort sade Gustav Persson ingenting mer. Men det är otvivelaktigt att med meritvärderingar, flexibla och produktionsinriktade system osv. kommer vi att få en väldig lönespridning på det statliga området, utifrån en ekonomisk politik som kan vara ytterst tveksam.

Måste det inte vara besvärande när socialdemokraterna, efter att ha vunnit den ideologiska debatten med moderaterna om den starkes och den duktiges rätt att slå sig fram i samhället, lägger fram en proposition i riksdagen där de starkas och duktigas rätt att bli belönade kommer till uttryck?

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

*Den statliga
personalpolitiken*

Anf. 133 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg framställer alltid utjämningsfrågorna ytterligt förenklat. Om vpk:s förslag genomfördes, skulle det bara öka krånglet. Det skulle kanske skapas en grå och en svart arbetsmarknad, och vi skulle inte nå det syfte som vi båda önskar, en jämnare löneprofil i vårt land. Kom i stället, Lars-Ove Hagberg, med sådana förslag att vi kan lösa de här problemen.

I jämförelse med andra delar av världen har vi en tämligen jämn lönestruktur i vårt land, och det tror jag att man bör uppmärksamma.

Låt mig säga något om de olika kriterier som regeringen har ansett bör utgöra grunden för statens lönepolitik.

Det sägs i propositionen "att lönepolitik och lönesystem skall vara förenliga med en balanserad samhällsekonomi" – det tror jag att vi kan ställa upp på – och "att stora löneskillnader skall undvikas för arbetstagare med likvärdiga arbeten inom olika arbetsmarknadssektorer". Det är väl ett klart uttryck för att det finns en vilja när det gäller att föra en lönepolitik.

Slutligen sägs det "att lönepolitiken i övrigt grundas på demokratiska ideal om rättvis fördelning". Jag tycker att det är en klar målsättning för samhället utifrån de värderingar som socialdemokratin står för.

Till Anders Högmärk vill jag säga att jag tror att vi med förtroende kan vänta på resultatet av den förhandling som kommer att föras. De fackliga organisationerna i Sverige är så mogna att de kommer att klara av den saken, och jag tror att det är bra att vi väntar till dess förhandlingen är klar. Vi får en bättre lösning då än om vi blandar in politiska diskussioner i Sveriges riksdag om den pågående förhandlingen.

Anf. 134 ANDERS G HÖGMÄRK (m) replik:

Fru talman! Det finns säkert anledning att avvakta förhandlingar, men nu ställde jag frågan till Gustav Persson om han själv som folkvald ledamot i Sveriges riksdag vill uttrycka sin uppfattning, sin självständiga uppfattning via det politiska mandat som han har fått av folket i allmänna val. Gustav Persson svarar att vi skall inte blanda in Sveriges riksdag. Om Gustav Persson menar att Sveriges riksdag inte skall diskutera frågan om hur regeringskansliet och den sittande regeringen, som skall åtnjuta parlamentets förtroende, hanterar sina propositioner, har han kanske fått detta med representativ demokrati om bakfoten. Jag efterlyser fortfarande en självständig uppfattning från riksdagsledamoten Gustav Persson, som tillika företräder utskottsmajoriteten.

Anf. 135 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag framställer problemen förenklat när det gäller frågor om utjämning, säger Gustav Persson. Men finns det något enklare sätt att lösa detta problem än genom att säga att den privata marknaden får bestämma?

105

Jag hade hoppats att Gustav Persson liksom jag skulle tycka att denna inte skall få bestämma.

Jag har inte sett något förslag från Gustav Persson inriktat på bekämpning av problemet med höga chefslöner. Problemet är att de statliga cheferna hittills har halkat efter, medan de privata chefernas löner och förmåner har ökat. En marknadsanpassning är då den enklaste vägen.

Om några åtgärder vidtas uppstår en grå marknad och en svart marknad, säger Gustav Persson. Men vad är det för samhälle som vi lever i? Om vi under de maktförhållanden som råder inte kan genomföra några åtgärder för att åstadkomma jämlikhet, måste vi ändra på dessa förhållanden.

Slutsatsen blir att det enligt socialdemokratin bara finns två val: antingen en grå eller en svart marknad för chefers förmåner och löner, eller mycket höga löner. I så fall har arbetarrörelsen inget som helst val, Gustav Persson. Vi föreslår en skärpt beskattning enligt den gamla Wigforsska modellen. Om någon beviljas en alltför hög lön, får en utjämning ske skattevägen. Men även den modellen har under de senaste åren urholkats av socialdemokraterna.

Jag tycker vidare att det varit bra att lönerna har utjämnats i det svenska samhället, både på det statliga området och på det offentliga området i övrigt, liksom till viss del också ute på den privata marknaden. Men vi kan i dag se en rakt motsatt utveckling, där en lönespridning gör sig gällande. Å ena sidan blir allt fler lägre avlönade, å andra sidan blir också allt fler högre avlönade. Jag skulle vilja bevara och utveckla den jämna strukturen i samhället i stället för tvärtom, men Gustav Persson och socialdemokraterna i övrigt går marknadskrafterna till mötes.

Detta är den sanna bilden. Det är enkelt att anpassa sig till marknaden i stället för att försöka bryta mot den. Jag inser att det senare skapar problem, och jag har bara pekat på ett sätt att lösa dem, nämligen skattevägen. Man kan säkerligen finna flera sätt, Gustav Persson, om man fördjupar sig i frågan, men man kan inte enbart anpassa sig till den verklighet som råder utanför det statliga området.

Anf. 136 GUSTAV PERSSON (s) replik:

Fru talman! Vi skall naturligtvis ha möjlighet att diskutera medbestämmandefrågorna i Sveriges riksdag. Det var inte det som jag vände mig mot, Anders Högmark. Men min erfarenhet från 20 års facklig verksamhet säger mig att man inte för sådana diskussioner medan man bedriver förhandlingar. Sådana diskussioner gör det inte lättare att komma fram till ett hyggligt resultat. Det är bara det som jag har sagt, ingenting annat.

Anf. 137 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Fru talman! Efter bara några månader som riksdagsledamot kan jag redan nu konstatera att det inte är särskilt ofta som motioner tillstyrks av ett utskott. Det förtjänar därför att uppmärksammas när nu så sker.

Regeringen har i den proposition som vi nu behandlar begärt fullmakt att utan riksdagens hörande kunna ändra villkoren för användning av anslaget vid viss omskolning och omplacering för att underlätta för myndigheterna att anställa och behålla arbetshandikappade i tjänst.

Folkpartiet har definitivt inget emot att anslaget får en bredare användning

än för närvarande. Vi menar dock att det skall ske först när regeringen fått riksdagens godkännande och efter det att ändamål och villkor för användningen av anslag har klagjorts. Det är mycket allvarligt att regeringen så här försöker kringgå riksdagens urgamla rätt att hålla i finansmakten, allra helst som man så sent som i våras fick ett påpekande från arbetsmarknadsutskottet och en enig riksdag i ett liknande fall. Det är emellertid glädjande att Gustav Persson, och ett enligt utskott, går emot den nonchalans som regeringen visat och tillstyrker folkpartiets motionsyrkande.

Folkpartiet biträder regeringens förslag att skicklighet skall tillmätas större betydelse än förtjänst. Praxis har redan utvecklats i den riktningen. Detta får naturligtvis inte gå ut över kravet på objektivitet. Vi har i vår fp-motion krävt att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag som innebär att oklarheter i frågan skall undanröjas. Utskottet har biträtt detta förslag genom att kräva att regeringen skall lägga fram förslag om ändringar i LOA. Det är vi nöjda med.

Tillsammans med centerpartiet har folkpartiet också ett särskilt yttrande. Det gäller ett gammalt krav från oss på att de förhandlingar som förs vad gäller medbestämmandets utformning vid regeringsärenden både av principiella skäl och av effektivitetsskäl snabbt skall komma till resultat. Det är ytterst angeläget att vi får en förenklad handläggningsordning, tycker vi i folkpartiet.

Det finns, fru talman, ett par saker till i utskottsbetänkandet som jag skulle vilja kommentera.

Vad gäller jämställdhetsarbetet inom statsförvaltningen ställer vi oss helt bakom uppfattningen att huvudinriktningen måste vara att försöka bryta uppdelningar av kvinnliga och manliga arbeten och att öka kvinnornas andel i de beslutande organen. Den föreslagna partsgemensamma ledningsgruppen kan förhoppningsvis lämna förslag till särskilda åtgärder för stabsmyndigheter och regering, men också på lägre plan. Jag ser ingen anledning att, som moderaterna föreslår, begränsa det arbetet i tid. Dess värre befarar jag att det är ett arbete på lång sikt.

I betänkandet har också frågan om den svaga kvinnorepresentationen i statliga organ tagits upp. Andelen kvinnor i t. ex. statliga utredningar har inte ökat nämnvärt sedan 1982. Andelen kvinnliga ordförande minskade t. o. m. mellan 1982 och 1985 från 9,5 % till 7,1 %. Förutom att se till att kravet på att nominera en företrädare för vardera könet verkligen efterlevs bör regeringens utredare snarast redovisa ytterligare åtgärder i syfte att markant öka kvinnorepresentationen. Det är då sannerligen inte en för högt ställd ambition, utan snarare en för lågt ställd ambition, när arbetsmarknadsministern i propositionen talar om att ingen styrelse eller motsvarande skall vara enkönad efter 1988.

Till sist, fru talman, vill jag deklarerat att jag känner stark sympati för Barbro Nilssons motion, där hon tar upp problemen med att få tjänstledighet under en längre tidsperiod för u-landsarbete och att få tillgodoräkna tjänsteår efter tjänstgöringen. Frågan tas upp i propositionen. Man framhåller att anställning numera får tillgodoräknas som förtjänst och att utlandsvistelse och språkkunskaper bör vägas in i skicklighetsbedömningar, om det är relevant för tjänsten. Det är ju bra. Problemet är dock att det finns ett antal

personer som kommer i kläm – de som återvänt till Sverige före den 1 juli 1984, då de nya bestämmelserna trädde i kraft.

Gunnar Gomer från mitt hemlän Kronoberg är ett sådant exempel. Han förlorar ca 2 000 kr. i månaden i dag på grund av ett nioårigt u-landsengagemang i missionens tjänst i Etiopien. Statens arbetsgivarverks skälighetsgrupp borde här se generöst på situationen. Jag tycker det är oerhört viktigt att en rättvis bedömning görs även här.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (chefslönerna)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för reservation 1 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 2 (MBL vid tillsättning av chefer inom offentlig sektor)

Utskottets hemställan bifölls med 206 röster mot 105 för reservation 2 av Börje Hörnlund m. fl.

Mom. 4 (inriktningen av sysselsättningsstöd för handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Bengt Wittbom m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (inriktningen av statens lönepolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för reservation 4 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 8 (doktorexamen som behörighetskrav för vissa tjänster)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Bengt Wittbom m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 och 13 (den partsammansatta gruppen för jämställdhetsfrågor m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Bengt Wittbom m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (medbestämmande i regeringsärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 72 för reservation 7 av Bengt Wittbom m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Kammarerna beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Till riksdagen

Härmed hemställer jag om befrielse från uppdraget att vara suppleant i riksgäldsfullmäktige.

Stockholm den 9 december 1985

Ingemar Konradsson

Denna hemställan bifölls av kammaren.

12 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1985/86:70 Vissa lagstiftningsåtgärder inom ramen för frikommunförsöket

13 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1985/86:240 av *Pär Granstedt m. fl.*

1985/86:241 av *Börje Stensson*

1985/86:242 av *Ylva Annerstedt m. fl.*

1985/86:243 av *Per Unckel m. fl.*

1985/86:244 av *Lars Werner m. fl.*

1985/86:245 av *Erkki Tammenoksa*

1985/86:246 av *Sivert Andersson m. fl.*

1985/86:247 av *Berit Oscarsson m. fl.*

1985/86:248 av *Gunnel Liljegren*

1985/86:249 av *Margareta Palmqvist och Inga-Britt Johansson*

Vissa bestämmelser om svenskundervisning för vuxna invandrare (prop. 1985/86:67)

14 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1985/86:12 Granskning av riksdagens förvaltningskontors verksamhet (redog. 1985/86:5)

Justitieutskottets betänkanden

1985/86:8 Ändring i brottsbalken (mutbrott) m. m. (prop. 1984/85:117 delvis)

1985/86:12 Brott mot borgenärer (prop. 1985/86:30)

Utrikesutskottets betänkanden

1985/86:13 Verksamheten inom Europarådet m. m. (skr. 1985/86:66 och redog. 1985/86:12)

1985/86:14 Godkännande av ändringar i Helsingforsavtalet och det nordiska avtalet om kulturellt samarbete (prop. 1985/86:64) samt verksamheten inom Nordiska rådet (redog. 1985/86:4)

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Meddelande om
interpellationer

Försvarsutskottets betänkande
1985/86:4 Beställningsbemyndiganden till det militära försvaret (prop.
1985/86:25 delvis)

Socialutskottets betänkande
1985/86:6 Samlad tillsyn av arbetsmiljön (prop. 1985/86:40)

Trafikutskottets betänkande
1985/86:6 Ändring i luftfartslagen, m. m. (prop. 1984/85:212)

15 § Anf. 138 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Efter samråd med justitie-, utrikes- och försvarsutskottens ordförande och vice ordförande har talmannen beslutat föreslå att justitieukskottets betänkande 12, utrikesutskottets betänkande 13 och försvarsutskottets betänkande 4 får företas till avgörande efter endast en bordläggning.

Vid morgondagens sammanträde kommer försvarsutskottets betänkande 4, som i dag bordlagts för första gången, att behandlas först.

16 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 10 december

1985/86:83 av *Gunnar Biörck* i Värmdö (m) till finansministern om reglerna för beskattning av förmåner från släktingar:

Det har i pressen uppgivits att en mor, som inneboende hos sin son, beskattats för denna "förmån". Mot vilka släktingar anser finansministern att en person bör ha rätt att utan skattekonsekvenser för mottagaren ge praktiskt uttryck för sin omtanke och tillgivenhet?

Avser finansministern att med anledning av nämnda skatteärende vidta någon åtgärd?

1985/86:84 av *Kenth Skårvik* (fp) till statsrådet Ingvar Carlsson om åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten i norra Bohuslän:

Vattenföroreningarna är ett stort problem i norra Bohuslän. En betydande del av de skadliga utsläppen kommer från norsk industri. Det har presenterats oroande rapporter om att vattenkvaliteten i Idefjorden har försämrats under de senaste åren. Man avråder människor från att äta fisk som har fångats i Idefjorden.

Strömstads miljöforum har bl. a. påpekat att döda bottnar breder ut sig, att fisken försvinner, att musslorna blir oätliga och att badvattnet blir stadigt sämre. Det har nu gått så långt att man befarar en ekologisk kollaps.

Det är uppenbart att det krävs snara åtgärder för att komma till rätta med dessa problem.

Under valrörelsen uppmärksammades dessa miljöproblem av statsminister Olof Palme vid besök bl. a. i Strömstad.

Jag vill mot denna bakgrund fråga vice statsministern vilka åtgärder regeringen har vidtagit och avser att vidta för att uppnå en bättre vattenkvalitet i norra Bohuslän?

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 9 december

1985/86:277 av *Leif Marklund* (s) till bostadsministern om regeringsprövningen av vissa industrianläggningar:

I förslaget till naturresurslag finns under 4 kap. bestämmelser om regeringsprövning av vissa industrianläggningar. Kapitlet ersätter 136 a § i byggnadslagen om regeringsprövning av industrianläggningar vad avser hushållningen med mark- och vattentillgångar, men ej hushållning med energi och träfiberråvara. Enligt propositionen övervägs särskild hantering.

Jag vill därför fråga bostadsministern:

Avser regeringen även i fortsättningen behålla prövning av utökade koncessioner vad avser skogsråvara?

1985/86:278 av *Sylvia Pettersson* (s) till socialministern om socialbidrag för fackföreningsavgifter:

En kommun antar nya anvisningar för handläggning av socialbidrag och beslutar därvid att bidrag till fackföreningsavgifter inte skall utgå – däremot avgifter till enskild arbetslöshetskassa.

Eftersom ett sådant förfarande inte synes förenligt med socialtjänstlagens intentioner vill jag fråga socialministern om hon avser att vidta någon åtgärd?

1985/86:279 av *Bengt Harding Olson* (fp) till statsrådet Anita Gradin om invandrarpolitiken:

Svensk invandrarpolitik får i grunden anses präglad av mänsklighet och generositet. Emellertid framförs allt oftare och allt allvarligare kritik på detta område.

Denna kritik inriktas många gånger mindre på lagens innehåll och mera på olika myndigheters tillämpning av lagen.

Det senaste exemplet hänför sig till statens invandrarverks beslut om att vägra uppehållstillstånd för en polsk kvinna med ettårigt barn boende i Kristianstad. Detta beslut motiverades främst av att separation skett i

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Meddelande om frågor

kvinnans samboförhållande med en svensk man. Därför blev resultatet beslut om utvisning med förbud att återvända till Sverige, detta trots att mannen är barnets far och därför är angelägen om fortsatt god kontakt med barnet.

Enligt uppgift påstås detta beslut vara helt förenligt med praxis i dylika fall.

Eftersom invandrarverkets praxis i dessa ärenden inte syns överensstämma med riksdagens beslut, vill jag fråga om invandrarministern avser att vidta någon åtgärd i saken.

1985/86:280 av *Ylva Annerstedt* (fp) till utbildningsministern om förbud mot arbete med asbest vid gymnasieskolans fordonstekniska linjer:

Enligt uppgift förekommer det att elever vid gymnasiernas fordonstekniska linjer måste utföra uppgifter där arbete med asbest ingår. Med tanke på de hälsorisker det innebär anser jag att sådant arbete omedelbart skall upphöra. Jag vill därför fråga:

Vad avser utbildningsministern göra för att förhindra att elever måste arbeta med asbest?

den 10 december

1985/86:281 av *Ralf Lindström* (s) till jordbruksministern om torskfisket i Östersjön:

I utrikesutskottets betänkande 1985/86:10 uttalar utskottet bl. a. att avtal träffats med de övriga Östersjöstaterna och EG-länderna om högsta uttag av sill och skarpsill i Östersjön. Däremot har ingen reglering hittills uppnåtts för lax och torsk. Utskottet säger också att det främst är laxbeståndet som hotas av utfiskning.

Detta torde numera vara en felbedömning. Enligt samstämmiga uppgifter från bl. a. Blekingefiskare är det torskbeståndet som nu är mest hotat. Torskfiskets stora betydelse för folkhushållet kräver att åtgärder snarast vidtas.

En omfattande fredning i "vita zonen" torde vara en bra åtgärd.

Vad avser regeringen vidta för åtgärder?

1985/86:282 av *Carl-Hugo Hamilton* (m) till finansministern om villkoren för att få disponera vissa exportdepositioner:

Jag vill härmed ställa följande fråga till finansministern:

Vilka möjligheter har svensk sågverksindustri att få disponera de exportdepositioner som för närvarande finns inestående på riksbanken?

1985/86:283 av *Birger Rosqvist* (s) till industriministern om sysselsättningen i Mönsterås, Högsby och Oskarshamns kommuner:

I mellersta Kalmar län – Mönsterås, Högsby och Oskarshamns kommuner – har omfattande industrinedläggningar ägt rum. Träindustri, varv, annan

mekanisk industri, teleteknisk industri, pappersindustri och textilindustri har helt lagts ned eller har nu kraftigt nedbantad verksamhet. Allt detta har skett steg för steg under flera år utan att skapa dramatiska rubriker eller snabbtryckningar med samhälleliga motåtgärder.

Sysselsättningsläget för ungdomar, män och kvinnor är besvärande och oroande. Oron för framtiden växer.

Därför vill jag fråga industriministern:

Är industriministern beredd medverka till kraftfulla industripolitiska insatser som kan förbättra sysselsättningsläget i Oskarshamn-, Mönsterås- och Högsbyregionerna?

1985/86:284 av *Karin Israelsson* (c) till justitieministern om ökad rättssäkerhet för häktade:

Sedan i maj sänds alla häktade norrlänningar som skall genomgå rättspsykiatrisk prövning till södra Sverige. Detta medför att de tvingas att vistas ännu längre hemifrån under långa perioder, samtidigt som de ofta psykiskt befinner sig i dålig kondition.

Jag vill därför fråga justitieministern:

Är justitieministern beredd att verka för att rättssäkerheten garanteras även dem som häktas i Norrlandslänet?

1985/86:285 av *Erik Holmkvist* (m) till kommunikationsministern om gods-
trafiken på järnvägssträckan Karungi-Övertorneå:

För ca 18 månader sedan beslutades om nedläggning av persontrafiken på järnvägssträckan Karungi-Övertorneå.

I samband med den diskussion som då fördes framkom att godstrafiken på sträckan inte skulle bli föremål för någon nedläggning.

Den 25 november i år informerades enligt uppgift kommunerna i Tornedalen om att godstrafiken skulle bli föremål för nedläggning på denna sträcka.

Med anledning av vad jag ovan framfört frågar jag kommunikationsministern:

Kommer statsrådet att vidta sådana åtgärder att SJ på ovannämnda järnvägssträcka blir mer attraktiv och därigenom kan klara en fortsatt verksamhet i konkurrens med andra godsfraktföretag, så att en nedläggning inte blir nödvändig?

1985/86:286 av *Karl Boo* (c) till statsrådet Bengt Göransson om ersättning till konstnärer för utställningsverksamhet:

Under vårens riksdagsbehandling av kulturfrågor redovisades att det i regeringskansliet pågick överläggningar med berörda parter om ersättning till konstnärer för utställningsverksamhet.

Kommer förslag att föreläggas riksdagen i dessa frågor?

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

1985/86:287 av *Kjell Johansson* (fp) till finansministern om preliminärskatteuttaget för lantbrukare:

Meddelande om frågor

Enligt uppgift har Lantbrukarnas riksförbund hos regeringen gjort framställan om att preliminärskatteuttaget inte skall räknas upp efter nu gällande regler, dvs. med 10 % för inkomståret 1986.

Anledningen är att förbundet betraktar det som helt oréalistiskt att inkomsterna av jordbruksfastighet kommer att stiga i denna takt under det kommande året.

Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att anpassa preliminärskatteuttaget för lantbrukare till den troliga inkomstutvecklingen?

1985/86:288 av *Kenth Skårvik* (fp) till statsrådet Anita Gradin om inresetillstånden för släktingar till i Sverige bosatta utlänningar:

Svenska medborgare som är bosatta i Sverige tycker många gånger att det är trevligt att kunna få besök av släktingar, även om de bor utomlands. Inte minst vid större helger känns detta angeläget.

Vissa svenskar utestängs dock från denna möjlighet att träffa släktingar. I ett fall nyligen som jag blivit uppmärksam på vägrades systemen till en man som är bosatt i Sverige att komma till Sverige som turist över julen. Denne man har bott i Sverige i sex år. Orsaken till att hans syster inte får komma hit över julen har inte motiverats i invandrarverkets beslut men sägs vid muntliga kontakter vara att det finns en risk för att hon inte kommer hit som turist utan att hon försöker få stanna i Sverige.

I detta fall kommer mannen ursprungligen från Etiopien.

Det förefaller vara betydligt svårare att få ta emot släktingar på besök om dessa t. ex. kommer från Etiopien jämfört med om de exempelvis kommer från Västeuropa.

Mot denna bakgrund är min fråga:

Avser statsrådet att vidta några åtgärder som gör det lättare för personer bosatta i Sverige att ta emot besök av släktingar även om dessa skulle bo i Etiopien?

1985/86:289 av *Stina Eliasson* (c) till statsrådet Bengt Göransson om förbättrade arbetsförhållanden för arkivmyndigheter:

Situationen för våra olika arkiv är för närvarande mycket besvärlig. Efterfrågan på service från myndigheter och allmänhet växer. Landsarkivet i Östersund har exempelvis nödgats begränsa öppethållandet, vilket minskar möjligheterna att ge service till allmänhet och forskare.

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att förbättra arkivens arbetsförhållanden?

1985/86:290 av *Margareta Mörck* (fp) till utbildningsministern om åtgärder för att öka tillgången på sjuksköterskor:

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

Meddelande om frågor

Antalet sökande till sjuksköterskeutbildning minskar så snabbt att landstingen befarar att en allvarlig brist på denna personalkategori kommer att uppstå inom en snar framtid.

Det minskade intresset för utbildningen beror säkerligen på de dåliga ekonomiska villkoren i förening med det stora ansvar som vilar på sjuksköterskorna.

Landstingen startar nu en kampanj för att locka fler elever till denna utbildning. Sjukvårdens utformning och kvalitet är ju helt beroende av tillgången på sjuksköterskor och därför undrar jag:

Har regeringen uppmärksammat problemet och vilka åtgärder ämnar man vidta?

1985/86:291 av *Viola Claesson* (vpk) till försvarsministern om förenligheten av vissa uppdrag:

Carl-Olof Ternryd har varit generaldirektör i vägverket och är numera chef för försvarets materielverk. Samme person är också ordförande för den s. k. styrgruppen för Scandinavian Link. Scan-Link-debatten aktualiserar följande fråga:

Anser försvarsministern att C.-O. Ternryds chefskap över försvarets materielverk är förenligt med uppdraget som ordförande i Bilindustri-föreningen?

1985/86:292 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till arbetsmarknadsministern om den fackliga vetorätten vid entreprenad:

SSAB Domnarvet anlitar ASAB som städentreprenör. SSAB har krävt en 20-procentig sänkning av städkostnaderna. ASAB har i sin tur ökat arbetsbelastningen på sin städpersonal. Strejk utbryter bland städerskorna, vilket leder till att 15 städerskor avskedas.

Metalls Järnbruksklubb har krävt av SSAB att städningen skall ske i egen regi, och entreprenadavtalet med ASAB sägs upp. SSAB-ledningen förhalar frågan, och klubben har inga lagliga medel till sitt förfogande att säga upp ASAB som städentreprenör, trots att ASAB bedriver en hänsynslös personalpolitik.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Är regeringen beredd att förstärka den fackliga vetorätten vid entreprenad?

1985/86:293 av *Bertil Jonasson* (c) till kommunikationsministern om SJ:s godsfrakter till och från Hagfors:

Av SJ helägda Svelast AB skall, enligt uppgift, överta godsfrakterna till och från Hagfors. Frakterna har tidigare handlagts av det enskilt ägda bolaget N.K.L.J. I samband med övertagandet av frakterna avser Svelast att

Prot. 1985/86:48
10 december 1985

lägga ned godsmagasinet i Hagfors. Därigenom kommer servicen att väsentligt försämrats för Hagforsområdet.

Meddelande om frågor

Mot denna bakgrund vill jag fråga kommunikationsministern om han avser att vidta åtgärder för att förhindra att servicen väsentligen försämrats av att godstransporterna har övertagits av ett statligt ägt bolag från ett privat bolag.

1985/86:294 av *Jens Eriksson* (m) till jordbruksministern om arbetsförhållandena vid havsfiskelaboratoriet i Lysekil:

Riksdagen beslutade i våras att havsfiskelaboratoriet skall vara kvar i Lysekil. Beslutet måste innebära att man var beredd att anskaffa lokaler som möjliggör ett effektivt arbete och drägliga arbetsförhållanden.

Hur har jordbruksministern tänkt lösa denna viktiga fråga?

1985/86:295 av *John Andersson* (vpk) till socialministern om redovisningen av förekomsten av cancer hos skogsarbetare:

Enligt tidningsuppgifter döljs ofta uppgifter om cancer hos skogsarbetare som bekämpat lövsly med fenoxisyror i domänverkets sjukskrivningsregister.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till statsrådet Sigurdsen:

Avser statsrådet vidta några åtgärder i anledning av vad som framkommit om domänverkets sjukskrivningsregister?

18 § Kammaren åtskildes kl. 18.03.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot.
1985/86
48

Tisdagen den 10 december

Talmannen 5, 27, 44
Förste vice talmannen 110
Andre vice talmannen 51, 57, 68
Andersson, John (vpk) 72, 76, 78
Andrén, Margareta (fp) 51, 56
Annerstedt, Ylva (fp) 8, 16, 19, 22, 25
Berndtson, Nils (vpk) 90, 91
Branting, Charlotte (fp) 106
Cars, Hadar (fp) 86, 88, 90, 94
Cederqvist, Wivi-Anne (s) 28, 30, 31, 32, 33
Elm, Ingegerd (s) 54, 57
Ernestam, Lars (fp) 69, 76, 78
Fiskesjö, Bertil (c) 34, 36
Fleetwood, Elisabeth (m) 27, 30, 31, 32, 33, 35, 36
Friggebo, Birgit (fp) 31, 33
Grönvall, Nic (m) 44, 48, 49, 51
Gustafsson, Stig (s) 46, 49, 51
Göransson, Bengt, statsråd 20, 24, 26
Hagberg, Helge (s) 14, 18, 19
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 99, 104, 105
Hagård, Birger (m) 67
Hammar, Bo (vpk) 13, 17, 23, 36
Hugosson, Kurt (s) 50
Högmark, Anders G (m) 95, 104, 105
Israelsson, Karin (c) 52, 56, 57, 60, 65
Johansson, Birgitta (s) 81, 82, 83
Johansson, Larz (c) 9, 16, 18, 22, 25, 26
Jonäng, Gunnel (c) 38, 40, 41
Karlsson, Ingvar, i Bengtsfors (c) 98
Lindblad, Gullan (m) 57, 64, 66
Nilsson, Börje (s) 62, 65, 67
Norberg, Gudrun (fp) 83, 85, 88, 90, 91, 92, 93
Persson, Gustav (s) 101, 105, 106
Persson, Karl-Erik (vpk) 62, 65, 66
Rydle, Birgitta (m) 5, 16, 21, 25
Strindberg, Per-Olof (m) 50
Svensson, Alf (c) 37
Svensson, Jörn (vpk) 80, 82, 83, 84, 87, 89, 92
Söderqvist, Oswald (vpk) 86, 88, 92, 94
Theorin, Maj Britt (s) 39, 41, 42
Winberg, Margareta (s) 73, 77, 78

